

13 godina s vama

“KAKAV LUKSUZ: ČITATI
NOVINE A NE ZNATI
UNAPRED POENTU”
Mrđan Bajić

Nedeljnik

9. OKTOBAR 2025.

350 DINARA

RODENDANSKI
BROJ
NEDELJNIKA
NA ČAK
132 STRANE

BROJ 777 · CENA 350 DINARA
· CG 3,5 € · BH 6,5 KM · HR 4,5 €
· SI 4,5 € · MK 200 DEN

ISTORIJSKA EKSKLUZIVA

MATIJA BEČKOVIĆ O
MILOVANU ĐILASU

MOJ DRUG ĐIDO

ŠTA MI JE PRIČAO:

o Titu, Kardelju i Rankoviću, Dobrici, Koči Popoviću, ratu, Andriću i
Ćopiću, Krleži, Pasjem groblju, stvaranju i raspadu Jugoslavije...

Globalne specifikacije za Range Rover Sport Autobiography MY25 sa opcionim karakteristikama. Dostupnost i specifikacije variraju u Navedene brojke rezultat su službenih ispitivanja proizvođača u skladu sa zakonodavstvom EU. Samo u svrhu poređenja. Stvarne brojke uslovi, opterećenje, točkovi i ugrađena dodatna oprema. Prikazane brojke prikazane su za evropska EU6 tržišta. Za više informacija

RANGE ROVER SPORT

zavisnosti od tržišta, proverite sa svojim prodavcem. Potrošnja goriva u l/100 km: kombinovano 0,7 - 11,7. Emisije CO₂ 15 - 265 g/km. mogu se razlikovati. Podaci o potrošnji goriva i emisijama CO₂ mogu varirati u zavisnosti od faktora kao što su stilovi vožnje, vremenski obratite se ovlašćenom prodavcu: British Motors, Zrenjaninski put 11, Beograd, +381 11 413 4444.

SIEMENS

Tehnologije koje menjaju svet
na bolje. Za sve nas.

[siemens.com](https://www.siemens.com)

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik
Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga
Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje
Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer
Jelena Šoškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
Milica Rilak, Zorica Marković, Milana Milošević, Milica Levajac, Marko Tica, Luka Lukić

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografije
Profimedia, Beta, Orange Studio

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

Head of digital
Pavle Zlatić

Društvene mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
Srdan Valjarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Hana Pišćević, Zoran Panović (Politika i društvo), Aleksandar Radić (Vojska), Dejan Stojiljković (Eseji), Dejan Jović (Zagreb), Goran Vojnović (Ljubljana), Rumena Bužarovska (Skoplje), Ivan Radojčić (Stil), Milan St. Protić (Istorija), Ana Banko (Zdravlje), Miša Brkić (Biznis), Danijela Isailović (Energetika i ekologija), Petar Komnenić (Podgorica)

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Kolumne

6 | Uvodnik
Veljka Lalića
Ubistvo ćutanjem

8 | Lice nedelje
Vladislav Bajac

19 | Jesi li
video ovo
Ante Tomić:
Pečenje rakije

91 | Kroz roletnu
Skok iz rupe

93 | Urbana gerila
Britpop i Gvozden

94 | Esej
Nedeljnik u kvizu

ANALIZA ŽELJKA PANTELIĆA

Spoljna politika Srbije zasnovana na sedenju na više stolica i na ciljevima koji su međusobno suprotstavljeni i isključuju jedni druge došla je do kurčulusa u poslednjih šest meseci i zvanična Srbija je izgubila sve kredite koje je imala do prošle godine. Beograd je žonglirao do prethodnog proleća, više-manje uspešno, ali su onda računici stigli na naplatu

Istina o Exitu

Ne možemo da radimo u zemlji u kojoj se tako strasno forsira jednoulmlje kao uslov za dozvolu za rad, kaže Dušan Kovačević, osnivač i direktor Exita **42 Razgovara o Branko Rosić**

Sa ćerkom u Sivom domu

„Od nule“ moram da počnem sa time ko su Gaga Nikolić, Bata Živojinović, Miša Janketić, Boris Komnenić, Gorica Popović... **52 Piše Slobodan Vujanović**

Rtanjske senke

Kad vam neko pomene Rtanj, šta vam prvo padne na pamet? Rtanjski čaj? Vanzemaljci? Smak sveta? Ova planina ne prestaje da bude u fokusu medija... **60 Piše Dejan Stojiljković**

Kako biste vi definisali tinejdžera? Svojevolja, naporan, uporan, neotesan, nevaspitan? Postoji razlog što vas ovo pitamo – od aktuelnog broja, mada preciznije od 11. 10. (više o tim dilemama u tekstu na 92. strani ovog gargantuanskog izdanja), Nedeljnik ima punih 13 godina, pa se s pravom svrstava u tinejdžere. Trudili smo se, ne samo u stranicama pred vama, da budemo sve ono što u stereotipima tinejdžeri nisu, naprotiv, ali ne obećavamo da smo baš na svakom čošku uspešni. Dobro, nećemo ofarbati zidove redakcije u crno i početi da slušamo još čudniju muziku, ako ništa drugo. A ako ništa treće, bez brige, tu smo sve dok ne omatorimo... Živeli!

Medu nama:
U novom broju Nedeljnika

Fotografija srpskih veslača: Nebojša Babić. Editorijal na stranici **46**

PRETPLATA

	SRBIJA
6 meseci	6.500 5.500
12 meseci	13.000 7.999

Dostupno
u digitalnom
formatu
nedeljnik.rs

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

/NEDELJNIK

/NEDELJNIK

/NEDELJNIKMAGAZIN/

/COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT
Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Ubistvo ćutanjem

Zabranjeno je vladikama da pričaju, zabranjeno je lekarima, zabranjeno je nastavnicima, zabranjeno je i onom dečaku na RTS-u u reprizi... Neverovatna stvar u slobodarskom narodu koji je i u komunizmu pričao makar na slavama. Dok je u javnosti to jedino radio Milovan Đilas

Ovog vikenda priređivao sam novu knjigu Matije Bečkovića *Moj drug Đido* (na naslovnoj ovog broja) koja uskoro izlazi iz štampe.

I kao uvek kad imaš ovakav materijal, pa ga još uzmeš za vikend, prvo ga pročitaj ukoso, pa ceo, pa kreneš da skraćuješ, sa 120.000 na 80.000 (karaktera), pa pomisliš da ne može ispod četrdeset, kreneš da zoveš za feljton, pa izbaciš još neki deo i odustaneš od feljtona. I onda odeš na Youtube da odgledaš snimak o kome se priča... To se završi i završiš na Stanku Ceroviću, pa u grupi tražiš da ga Telesko zove za intervju... Što se mene tiče, najljepši deo ovog posla... Ali i najzahtevniji, jer sve radiš zbog jednog teksta, a gomila je drugih, pa i ovaj koji treba da napišeš.

A propustio si dnevne stvari, preskočio i Tviter, zbog čega si lepše spavao preko vikenda...

KOD MILOVANA ĐILASA OD DNEVNIKA, KOJE je njegov sin Aleksa objavio 30 godina posle očeve smrti, a nije ni bio siguran da li treba to da uradi, pošto mu je otac rekao *Uradi kako ti proceniš*, lebdji pitanje šta bi bilo da je Tito umro ranije, ili Đilas krenuo u samoizolaciju kasnije. Da je ostao drugi čovek, koji je bio šest meseci, ili postao prvi. Đilas je važan u svetskim okvirima, politički i danas, iako su ga naravno toliko prevodili – on je najprevodeniji srpski pisac – zbog trenutka. I ja ne mislim da je on mislilac, u vremenu Adorna i ekipe, to je teško i pomisliti, ali je u Dnevnicima sve predvideo, a to mogu samo ljudi koji osećaju trenutak.

MENE NERVIRA I TAJ IZRAZ, I kod Trampa kod koga ga stalno slušamo, kod Vučića za koga to neki samo misle, ili gomile lidera u Evropi kojima su se naprosto otvorile neke karte. Ali oni ne upravljaju procesima, tako da to nije to kao kod Trampa. Niko nije osećao trenutak kao Hitler. Ili Musolini pre njega. Niti ga zajahao kao njih dvojica. I to sa nikad manjim šansama da uspeju.

DRUGA STVAR JE HRABROST KOJU JE pokazao Tramp kada je podigao pesnicu posle metka koji ga je umalo ubio, ali i Hitler, koji je dobio gvozdeni krst, i to kao stranac, Austrijanac. Shvatili ste da ne pravim poređenje između njih dvojice, već samo dva preduslova u zloupotrebi masa. I to može da bude dvojako. Pošto je dobra politika kad prevariš narod u njegovu korist (mislim da je to pokušao Đinđić, a uspeo Ataturk, Vili Brant...), a loša kad to isto radiš u svoju korist (tu bih stavio većinu naših lidera, ali i svetskih naravno).

POŠTO SAM POMENUO ADORNA, ON JE u čuvenom eseju o nacionalizmu sve to definisao: Psihološka privlačnost ka fašizmu dolazi iz narcisizma i „slabih ega“ kojima je potrebna „kompenzacija u velikim kolektivima i pronalaženjem sigurnosti u njima“. *Simple as that.*

Svaki nacionalizam, ovo sad ja zaključujem, isti je ili sličan. Kao što je svaka demokratija različita.

A demokratije se kopiraju, dok nacionalizmi ističu svoju univerzalnost koju nemaju.

TO KOD NAS DOBIJA NOVU DIMENZIJU. I u Komitetu 22, ali još više kod Vu-

čića koji veruje da je ovo opet njegov trenutak.

Poslednje gostovanje za koje je prethodno molio ljude na Instagramu da ga gledaju, pošto će da kaže nešto što nikad nije rekao, bilo je samo promocija trenutne politike: *Uništiti proteste po svaku cenu.* Za pad nadstrešnice je osumnjičio Novosađanina koji je šetao Novim Sadom, valjda zato što je opozicionar. Najavio je i osvetu, ali bez osvetoljubivosti, zahvalio vaninstitucionalnim osobama koje su ga odbranile 15. marta, kada ga niko nije napao, iako su na snimcima i ljudi iz kriminogenih sredina. Temeljno uništavanje demokratije u Srbiji jednom će njemu da dođe na naplatu.

Kao i institucijama koje nestaju jedna za drugom.

MENI TO DELUJE KAO ODLUKA POLITBIROA o Milovanu Đilasu: „Ubićemo ga ćutanjem!“

Ovde se to odavno dešava. Zabranjeno je vladikama da pričaju, zabranjeno je lekarima, zabranjeno je nastavnicima, pa i onom dečaku na RTS-u u reprizi...

Neverovatna stvar u slobodarskom narodu koji je i u komunizmu pričao makar na slavama. I nespojiva s demokratijom, ali i Ustavom, u kojem svako ima pravo na slobodno izražavanje. Tijanić je Bujoševiću dao najbolji naslov za jednu emisiju – Nije srpski ćutati...

Iako se u ovoj zemlji, po svaku cenu, toga jedino držao Milovan Đilas. *Besudna zemlja.* Njegova knjiga koja u prevodu znači – Zemlja bez suda i pravde.

Kad samo jedan može da govori, to vam je to... **N**

POLA

PLATI
SADA

POLA

NA RATE BEZ
KAMATE

TOYOTA COROLLA

**DO 10 GODINA RELAX
GARANCIJE**

Do 10 godina garancije uz Toyota Relax: 3 godine fabričke garancije + do 7 godina ili 200.000km (šta pre nastupi) dodatne garancije koja se aktivira obavljanjem redovnih servisa kod ovlašćenog Toyota partnera prema uputstvima proizvođača. Za sve detalje u vezi sa Toyota Relax garancijom posetite www.toyota.rs ili kontaktirajte ovlašćenog Toyota partnera.

Prosečna potrošnja goriva modela Toyota Corolla Cross u mešovitoj vožnji od 4,9 do 5,4 l/100 km, emisije CO₂ od 112 do 121 g/km. Detaljnije podatke o novim putničkim vozilima možete pronaći u Vodiču o ekonomičnosti potrošnje goriva, emisijama CO₂ i zagađujućih materija u vazduh koji je besplatno dostupan na prodajnom mestu dobavljača putničkog vozila. CO₂ je glavni gas sa efektom staklene bašte odgovoran za globalno zagrevanje. Emisije zagađujućih materija u vazduh iz saobraćaja značajno doprinose pogoršanju stanja vazduha, naročito prekograničnim povišenim koncentracijama prizemnog ozona, čestica PM₁₀, PM_{2,5} i azot oksida.

CROSS

OD **33.490 €**
SA KOMPLETOM ZIMSKIH TOČKOVA

"Budite odgovorni, pozajmljivanje novca košta". COROLLA CROSS HYBRID; cena 33.490 EUR, učešće 50%; iznos beskamtnog kredita 16.745,00 EUR; period otplate do 36 meseci; NKS godišnje 0,00%p.a.; mesečna rata 465,14 EUR; EKS 0,01%p.a.; Kamatna stopa je fiksna tokom celog perioda otplate kredita. U EKS ulazi trošak obrade zahteva 0%, trošak menice: 50,00 RSD, trošak povlačenja izveštaja kreditnog biroa: 246,00 RSD. Ponuda je primenljiva isključivo na vozila za koje je oglašeno beskamtno finansiranje.

Slika je simbolična. www.toyota.rs

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*„Pisac je bio i
ostao onaj koji
je ostavljen i koji
dragoj (knjizi)
može da maše na
rastanku. Da se
nada da je ona
bolja od njega.“*

**Vladislav
Bajac**

KNJIŽEVNIK, PREVODILAC I IZDAVAČ

WELLPORT

LUKA DOBROG ŽIVOTA

USKORO USELJIVO

TAMO GDE PORODICA MOŽE DA RASTE...

www.wellport.rs

Od investitora:

Ekskluzivni zastupnik prodaje:

011 42 40 222

063 40 80 50

Čovek u centru AI trgovine

Visa koristi veštačku inteligenciju već 30 godina, mnogo pre nego što je tema AI postala deo svakodnevnog diskursa. Duboko je integrisana u sistem plaćanja, iako korisnici to često i ne primećuju, kaže Ana Drašković za Nedeljnik

I ako već tri decenije koristi veštačku inteligenciju u svakodnevnom poslovanju, globalni platni lider najvio je fazu u kojoj veštačka inteligencija iz pozadinskog mehanizma, prelazi u vidljiv deo korisničkog iskustva. Kako će AI učiti iz naših navika i čemu možemo da se nadamo u budućnosti plaćanja, razgovaramo sa Anom Drašković, potpredsednicom i generalnom direktorkom kompanije Visa za Jugoistočnu Evropu.

Veštačka inteligencija uzima maha na našim prostorima. Dosta se koristi u poslovnom okruženju, školama, a prema najavama kompanije Visa, očekuje nas i u plaćanju. Šta vas lično inspiriše u ovoj transformaciji?

Inspiriše me činjenica da tehnologija može da oslobodi vreme i energiju za stvari koje su nam zaista važne. Ljudi često misle o veštačkoj inteligenciji kao o nečemu apstraktnom, ali ona je zapravo duboko ljudska i pomaže nam da obavljamo rutinske zadatke brže i bezbednije. U eri u kojoj svi živimo ubrzano, najveća vrednost AI je to što može da nas osnaži, a ne da nas zameni.

Često ističete da i danas koristimo AI u plaćanjima, a da toga nismo ni svesni. Kako to izgleda u praksi?

Visa koristi veštačku inteligenciju već 30 godina, mnogo pre nego što je tema AI postala deo svakodnevnog diskursa. Duboko je integrisana u sistem plaćanja, iako

korisnici to često i ne primećuju. Na primer, kada izvršite online kupovinu, AI algoritmi u pozadini analiziraju transakciju u realnom vremenu kako bi otkrili potencijalne prevare. Ako sistem prepozna neuobičajeni obrazac, recimo kupovinu iz zemlje u kojoj inače ne boravite, može automatski blokirati transakciju ili zatražiti dodatnu verifikaciju.

Zamislite da ste u Beogradu, a vaša kartica se koristi za kupovinu u Tokiju. AI sistem odmah prepoznaje da je to odstupanje od vašeg uobičajenog ponašanja i može vas obavestiti putem aplikacije ili SMS-a, tražeći potvrdu da ste vi zaista izvršili tu kupovinu. Sve se to dešava u nekoliko sekundi, a vi i ne znate da je AI analizirao stotine parametara u pozadini.

Takođe, AI se koristi za personalizaciju korisničkog iskustva. Recimo, kada vam

Digitalna plaćanja u Srbiji beleže snažan rast, ali keš je i dalje prisutan u svakodnevnici. Hoće li keš ikada potpuno nestati?

Gotovina ima svoju kulturološku i emotivnu dimenziju. Ono što se menja jeste način na koji ljudi razmišljaju o plaćanjima. Vidimo da je prihvatanje digitalnih plaćanja kod trgovaca u Srbiji i regionu naglo poraslo, a transakcije beleže dvocifrene stope rasta. Keš neće nestati preko noći, ali će postajati manje dominantan jer potrošači biraju ono što im donosi praktičnost, sigurnost i brzinu. U jednom od poslednjih istraživanja kompanije Visa, biznisi u regionu su jasno prepoznali da digitalno plaćanje pozitivno utiče na imidž brenda, da pojednostavljuje računovodstvene poslove i optimizuje vreme i troškove.

ja. U kompaniji Visa u pozadini svake digitalne transakcije odvija se proces tokenizacije. Tokeni su algoritamski kreiran niz cifara koji nikada nije isti, a koristi se prilikom kupovine na liniji kupac, prodavac i banka. To znači da se broj kartice ne deli sa trgovcem, već jedinstveni i jednokratni token. U tih nekoliko sekundi dok se kupovina obavlja, AI u pozadini analizira obrasce ponašanja korisnika kartice i zaustavlja svaki pokušaj zloupotrebe. Dakle, veštačka inteligencija štiti korisnika, njegov novac i podatke.

AI se često doživljava kao pretnja za radna mesta. Da li u svetu plaćanja AI zamenjuje ljude ili stvara nove prilike?

AI ne dolazi da zameni ljude, već da im pomogne. Umesto da zaposleni tro-

Zamislite digitalnog asistenta koji vas poznaje bolje od bilo kog prodavca, zna da let u šest ujutru nije opcija jer imate porodične obaveze, da volite hotele sa bogatom istorijom, i da poslednjih 10 godina prikupljate milje iste avio-kompanije. Takav agent ne samo da vam predlaže opcije već i rezerviše i plaća u vaše ime, naravno, nakon što dobije vaše odobrenje. To je agentic commerce

aplikacija predloži da platite račune koje ste zaboravili, ili kada vam ponudi opcije plaćanja koje najčešće koristite, zahvaljujući analizi vaših prethodnih navika i ponašanja.

Dakle, AI u plaćanjima nije nešto što dolazi u budućnosti – već je tu, tiho radi u pozadini, čineći plaćanja sigurnijim, bržim i pametnijim.

U razgovorima o AI trgovini pominje se pojam „agentic commerce“. Šta to konkretno znači?

Zamislite digitalnog asistenta koji vas poznaje bolje od bilo kog prodavca, zna da let u šest ujutru nije opcija jer imate porodične obaveze, da volite hotele sa bogatom istorijom, i da poslednjih 10 godina prikupljate milje iste avio-kompanije. Takav agent ne samo da vam predlaže opcije već i rezerviše i plaća u vaše ime, naravno, nakon što dobije vaše odobrenje. To je agentic commerce. Suština je da AI preuzima vremenski zahtevne zadatke, ali odluka uvek ostaje na čoveku. To nije distopija u kojoj AI odlučuje umesto vas, već pametan asistent koji čini vaš život lakšim.

Koja je uloga državnih institucija i regulatornih tela u oblikovanju budućnosti plaćanja?

Državne institucije i regulatorna tela imaju ključnu ulogu u oblikovanju platforme ekosistema. Tehnologija može mnogo, ali bez jasnog i predvidivog regulatornog okvira teško je izgraditi poverenje građana i biznisa. Do sada su učinjeni zaista važni koraci, od razvoja prihvatne mreže, usvajanja plaćanja pametnim uređajima do ekspanzije e-trgovine. Naredna faza zahteva usklađivanje sa evropskim standardima, doslednu podršku inovacijama i podsticanje javno-prirodnih partnerstava. Ukoliko regulatorni okvir nastavi da se razvija u tom pravcu, čvrsto verujem da Srbija može da postane predvodnik AI trgovine u regionu Južne Evrope.

Kada govorimo o poverenju, građani se često pitaju šta se dešava sa njihovim podacima. Kako osigurati da ljudi veruju veštačkoj inteligenciji u plaćanjima?

Sigurnost je temelj svih naših inovaci-

še vreme na manuelne i repetitivne zadatke, veštačka inteligencija ih oslobađa tih obaveza i pruža im prostor da se bave kreativnijim i strateškim poslovima. U sektoru plaćanja AI otvara nove oblasti rada: od razvoja digitalnih servisa, preko cyber bezbednosti, do personalizovanih korisničkih iskustava. To su poslovi budućnosti koje će upravo ova tehnologija učiniti mogućim.

Kako zamišljate Srbiju 2035. godine kada je reč o plaćanjima?

Vidim ekosistem koji prepoznaje i uključuje sve učesnike. Potrošače, male i mikro preduzetnike, korporacije, javnu upravu, u svim gradovima i selima u Srbiji. To je društvo u kome korisnik ne vidi plaćanja. Ona se dešavaju rutinski, u pozadini. Takva ekonomija omogućava preduzetnici iz unutrašnjosti da svoje handmade tepihe prodaje širom Bavarke i Baltika. Da ima lokalno i globalno tržište, iako je od porodične kuće napravila radionicu. Najvažnije, vidim društvo u kojem tehnologija osnažuje ljude, biznise i ekonomiju.

UNIQA u Srbiji i regionu: Tu smo da ostanemo

Kompanija UNIQA nedavno je predstavila rezultate koji ukazuju na snažnu profitabilnost i otvaraju vrata za nove investicije i akvizicije, čak i van tradicionalnog sektora osiguranja

Na tržištu jugoistočne Evrope, UNIQA osiguranje se pozicioniralo kao jedan od ključnih igrača, beležeći rast koji znatno nadmašuje prosek. Na nedavnom regionalnom samitu lidera u Titvu, kompanija je predstavila rezultate koji ukazuju na snažnu profitabilnost i otvaraju vrata za nove investicije i akvizicije, čak i van tradicionalnog sektora osiguranja.

Sa organskim rastom koji generiše stotine miliona evra novog poslovanja godišnje, postavlja se pitanje kako UNIQA grupa planira da iskoristi ovaj momentum, kakvu su strategiju do sada primenjivali, kakvi su planovi za buduće širenje, kao i kolika je posvećenost inovacijama i društvenoj odgovornosti u regionu i na tržištu Srbije.

RAST KOJI NADMAŠUJE TRŽIŠTE I OTVARA VRATA INVESTICIJAMA

Poslovanje UNIQA grupe u regionu jugoistočne Evrope, koji obuhvata Srbiju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Bugarsku i Rumuniju, beleži izvanredne rezultate, konstatovali su vodeći ljudi kompanije u Titvu.

Volkang Kindl, član Upravnog odbora UNIQA grupe za internacionalna tržišta i klijente, ističe da je ovaj region postao jedan od ključnih stubova cele grupe, ne samo po obimu već i po profitabilnosti.

„Nakon što smo ostvarili sve ciljeve koji su postavljeni pred nas, prošle godine, Nadzorni odbor grupe odlučio je da proglasi SEE region jednim od ključnih regiona UNIQA grupe, što znači da se tretira na isti način kao i 'velika tržišta', poput Poljske ili Češke i Slovačke. I mislim da možemo biti ponosni na takvo dostignuće. I definitivno smo tu da ostanemo i da nastavimo rast i širenje u SEE regionu“, izjavio je Kindl.

Ovaj uspeh nije slučajna. U poslednje tri godine, region je beležio prosečan dvoci-

Imali smo veoma dobre stope rasta posebno u oblasti biznisa zdravstvenog osiguranja. Vidimo sve više kompanija koje takve usluge koriste kao alat za privlačenje novih zaposlenih u okviru benefita koje nude kao poslodavci

Adel Bahtanović,
predsednik UNIQA regiona jugoistočne Evrope

fren rast od 11%, što je skoro dvostruko više od prosečnog rasta tržišta. Ukupna premija na nivou UNIQA grupe dostigla je osam milijardi evra, od čega više od 40% dolazi iz međunarodnog poslovanja (sa tržišta van Austrije). Sa bazom od preko 15 miliona klijenata na međunarodnom nivou, od kojih je više od 2,5 miliona u jugoistočnoj Evropi, UNIQA je izgradila snažan temelj za budućnost.

Ono što je posebno značajno jeste finansijska snaga koju ovaj rast generiše. Kindl je to ilustrovao konkretnim brojkama: „Organski rastemo otprilike 400 miliona evra godišnje. Poređenja radi, kada smo (2020. godine) stavili milijardu evra 'na sto' prilikom preuzimanja poslovanja francuskog osiguranja AXA u centralnoj Evropi, klijenti koje smo dobili su uplaćivali 800 miliona evra premije. To pomera letvicu na više kada tražimo prilike za akviziciju u budućnosti“, rekao je Kindl.

Adel Bahtanović, predsednik UNIQA regiona jugoistočne Evrope, objašnjava da je ostvareni rast rezultat kombinacije nekoliko faktora. Pre svega, tu je strategija jednog brenda koja je omogućila prepoznatljivost i izgradnju poverenja širom regiona. Zatim, fokus na segmentima sa visokim potencijalom, kao što su zdravstveno i korporativno osiguranje, omogućio je kompaniji da iskoristi tržišne prilike.

„Vidimo sve više kompanija koje ovo koriste kao alat za privlačenje novih zaposlenih. Posedovanje privatnog zdravstvenog osiguranja od strane poslodavca postaje uobičajena praksa, a ne nešto što je izuzetno“, ističe Bahtanović, dodajući da je sposobnost prilagođavanja lokalnim tržištima uz zadržavanje globalnih standarda ključna. Regionalni pristup omogućava razmenu znanja i najboljih praksi, što dovodi do bržeg i efikasnijeg razvoja proizvoda i usluga prilagođenih specifičnim potrebama klijenata u svakoj od zemalja koje čine UNIQA SEE region (Bugarska, BiH, Hrvatska, Crna Gora, Srbija i Rumunija).

U poslednje tri godine, region je beležio prosečan dvocifren rast od 11%, što je skoro dvostruko više od prosečnog rasta tržišta

VIZIJA KOJA PREVAZILAZI GRANICE OSIGURANJA

Put UNIQA osiguranja u regionu počeo je krajem devedesetih, u vreme kada su tržišta centralne i jugoistočne Evrope tek počinjala da se otvaraju. „UNIQA grupa nije bila prva koja se okrenula ka centralnoj i jugoistočnoj Evropi. To je definitivno bio slučaj, neki od naših glavnih konkurenata u regionu su već bili prisutni kada je UNIQA odlučila da krene na istok, i bilo je prilično teško na početku proširiti naš regionalni otisak“, priseća se Kindl. Kroz kombinaciju „greenfield“ investicija, kao što je bio slučaj u Crnoj Gori, i strateških akvizicija, UNIQA je postepeno gradila svoje prisustvo. Period od 2005. do 2008. bio je posebno intenzivan, sa ulaskom na deset novih tržišta. Nakon

faze ekspanzije, usledila je konsolidacija i transformacija, sa ključnom odlukom da se posluje pod jednim, jedinstvenim brendom.

Danas, ono što UNIQA osiguranje izdvaja od konkurencije nije samo impresivan rast, već i inovativan pristup budućim akvizicijama. Kompanija ne gleda isključivo unutar osiguravajućeg sektora, već aktivno istražuje prilike u komplementarnim industrijama koje mogu podržati i unaprediti njeno osnovno poslovanje.

Adel Bahtanović potvrđuje da je to pravac kojim ova kompanija ide kada je u pitanju širenje prisustva u regionu. Na pitanje da li UNIQA razmatra akvizicije van svog osnovnog biznisa, njegov odgovor je bilo jasno i direktno – da.

„Osim tradicionalnih akvizicija, dakle,

osiguravajućih kompanija, cilj nam je da gledamo i ostale industrije koje su komplementarne našem osiguravajućem poslovanju. Na primer, distribucija usluga osiguranja, kao i sve u vezi sa zdravstvenim osiguranjem. Da li su to, na primer, neke digitalne platforme koje će poboljšati naše poslovanje i servis prema klijentima, ili bilo koje druge institucije koje će nam pomoći da poboljšamo naše proizvode. Savršen primer toga je MaVie kompanija koja pruža uslugu telemedicine i kupljena je od strane UNIQA grupe. Tako da definitivno to je nešto što već sada analiziramo i biće u našem fokusu.“

Ovaj pristup otvara vrata za sinergije koje prevazilaze tradicionalno osiguranje. Integracijom usluga iz oblasti zdrav-

stva, tehnologije i distribucije, UNIQA teži da stvori sveobuhvatan ekosistem koji klijentima pruža kompletnu podršku i sigurnost.

SRBIJA KAO KLJUČNO TRŽIŠTE

Unutar regiona jugoistočne Evrope, Srbija zauzima posebno važno mesto. Tržište u Srbiji pokazuje snažan rast, posebno u segmentu korporativnog osiguranja, podstaknuto stranim investicijama i infrastrukturnim projektima. Bahtanović ističe da je bankoosiguranje takođe u ekspanziji, jer konsolidacija bankarskog sektora otvara nove kanale za prodaju osiguravajućih proizvoda.

„Za nas, s obzirom na to da nismo jako zastupljeni na tržištu motornih vozila, ovo je veoma povoljan razvoj. Imali smo veoma dobre stope rasta posebno u oblasti biznisa zdravstvenog osiguranja. Vidimo sve više kompanija koje takve usluge koriste kao alat za privlačenje novih zaposlenih u okviru benefita koje nude kao poslodavci. Štaviše, rekao bih da ne samo na srpskom tržištu, već i na većini tržišta Jugoistočne Evrope, obezbeđenje privatnog zdravstvenog osiguranja od strane poslodavca je sve više uobičajeno a ne nešto izuzetno“, objasnio je Bahtanović.

Digitalizacija je još jedan ključni trend koji oblikuje tržište. Iako digitalni kanali prodaje u regionu još uvek zaostaju za razvijenijim tržištima, njihov potencijal je ogroman. UNIQA aktivno ulaže u razvoj digitalnih rešenja, prepoznajući da budućnost leži u omnikanalnom pristupu koji kombinuje tradicionalne i digitalne kanale kako bi se klijentima pružilo najbolje moguće iskustvo.

SUOČAVANJE SA IZAZOVIMA I POGLED U BUDUĆNOST

Poslovanje u prethodnom periodu podrazumevalo je suočavanje sa čitavim nizom izazova. Inflacija, posebno u medicinskom sektoru, predstavljala je značajan pritisak u prethodnom periodu. Međutim, UNIQA je pokazala otpornost i sposobnost prilagođavanja.

„Videli smo ovo kao značajan izazov jer u Jugoistočnoj Evropi imamo godišnje ugovore sa svojim klijentima, a većina su korporativni klijenti. Dakle, u osnovi, prilagođavanja ugovora su se morala vršiti na godišnjem nivou i ovo je definitivno bio veliki izazov. I ovde, moramo da radimo zajedno kako bismo ublažili efekte inflacije. Počeli smo sa mnogim aktivnostima i jed-

UNIQA grupa nije bila prva koja se okrenula ka centralnoj i jugoistočnoj Evropi. To je definitivno bio slučaj, neki od naših glavnih konkurenata u regionu su već bili prisutni kada je UNIQA odlučila da krene na istok, i bilo je prilično teško na početku proširiti naš regionalni otisak

Wolfgang Kindl, član Upravnog odbora UNIQA grupe

na od njih je i uvođenje telemedicine, gde definitivno možemo podržati naše klijente takvom dodatnom ponudom“, rekao je Bahtanović.

Pored ekonomskih izazova, UNIQA se suočava i sa kompleksnim rizicima mo-

dernog doba, od klimatskih promena, preko ekonomskih i geopolitičkih nestabilnosti, do ratova. Wolfgang Kindl naglašava da uloga osiguravača danas prevazilazi puko preuzimanje rizika.

„Svesni smo da neke rizike jednostavno nije moguće osigurati. Ono što radimo jeste da takođe pokušavamo da pružamo usluge koje idu u pravcu prevencije, da aktivno upravljamo rizicima, da ih sprečavamo. Takođe, možda zvuči čudno, možda, ali nastojimo da edukujemo sve nas o tim novim rizicima“, objasnio je Kindl.

UNIQA je, upravo imajući u vidu taj cilj i status pionira u primeni ESG standarda u proceni rizika, osnovala specijalizovanu kompaniju UNIQA Sustainable Business Solutions koja pruža konsultantske usluge korporativnim klijentima za uvođenje ESG standarda i prelazak na održivo poslovanje.

POSVEĆENOST ZAJEDNICI

Uspeh UNIQA osiguranja nije meren samo finansijskim pokazateljima. Kompanija je duboko posvećena zajednici u kojoj posluje. Kroz UNIQA SEE Future Fondaciju, podržavaju se mladi talenti u sportu, filmu i vizuelnim umetnostima. Ova posvećenost društvenoj odgovornosti je integralni deo identiteta kompanije i odražava njenu misiju „boljeg zajedničkog života“.

„Govoreći o ESG-u, ne radi se samo o E, životnoj sredini, već i o S, socijalnom delu i sve CSR aktivnosti su izuzetno važne“, istakao je Kindl. Jedan od najsvetlijih primera ove posvećenosti je podrška mladoj teniskoj nadi Luni Vujović, koju mentorira legendarni Goran Ivanišević, ambasador brenda UNIQA.

Kroz ovu saradnju, kompanija ne samo da ulaže u budućnost sporta, već i inspiriše mlade da slede svoje snove. Pored sporta, UNIQA je ponosni sponzor Sarajevog Film Festivala, najveće regionalne filmske manifestacije, i aktivno podržava projekte poput fonda za filmske autorke, čime doprinosi rodnoj ravnopravnosti u filmskoj industriji.

U oblasti vizuelnih umetnosti, podržavaju mlade umetnike iz regiona, omogućavajući im da svoje radove predstave na međunarodnoj sceni, kao što je izložba u prestižnom muzejskom kvartu u Beču. Ovi projekti su, kako su poručili Kindl i Bahtanović, dokaz da UNIQA svoj uspeh deli sa zajednicom, gradeći mostove kulture, sporta i umetnosti širom regiona.

FAZA 2 Rezervacije u toku

NEWPORT
GDE STANUJE SREĆA

**TAMO GDE INSPIRACIJA
POSTAJE STVARNOST**

www.newport.rs

Od investitora:

Ekskluzivni zastupnik prodaje:

011 42 40 222
063 40 80 50

Vrednost nastaje kada potrošač prilikom kupovine dobije više od samog proizvoda

Prvi čovek kompanije Lidl Srbija o kontinuitetu, unapređenju, razvoju i autentičnosti

Prepoznatljiv po jedinstvenom iskustvu kupovine i najboljem odnosu cene i kvaliteta, Lidl nastoji da potrošačima doneše dodatnu vrednost pri svakoj kupovini, a unapređenje dobro poznatog brenda je još jedna potvrda pomenutog cilja. Naime, pod okriljem novog slogana „Lidl. Isplati se.“, a u okviru brend kampanje koja se odvija u svim zemljama u kojima Lidl posluje, kompanija teži da potrošačima ponudi više od povoljne kupovine – kvalitet, svežinu, sigurnost, inspiraciju i partnerski odnos u svakom trenutku i pri svakoj nabavci. Osim toga, verujući da isplativost seže dalje od finansijske uštede, Lidl kroz pomenuti slogan ističe i vrednosti koje nabavka u tom trgovinskom lancu donosi – od održivosti, odgovornosti i transparentnosti, do ispunjene svakodnevice potrošača i kontinuirane podrške u svim njihovim poduhvatima. Na temu kontinuiteta, unapređenja, razvoja i autentičnosti brenda Lidl razgovarali smo sa generalnim direktorom kompanije Lidl Srbija, Draganom Čigojom.

Novi slogan kompanije „Lidl. Isplati se.“ privukao je značajnu pažnju javnosti. Šta je predstavljalo pokretačku snagu za njegov nastanak?

Pokretačka snaga svakog našeg koraka jesu potrošači, a novi slogan ujedno oslikava nastojanje da oslušujemo njihove potrebe i želje, kao i da im dodatno približimo vrednosti za koje se zalažemo i sve ono u šta verujemo. „Lidl. Isplati se.“ na najbolji način oslikava suštinu našeg poslovanja, jer znamo da savremenim potrošačima nije dovoljna samo finansijska ušteda – verujemo da su inspiracija, oslonac, podrška, svežina i kvalitet ono što kupovinu čini zaista vrednom, a što i Lidlovi potrošači biraju iz godine u godinu. Za nas prava vrednost

nastaje kada potrošač prilikom kupovine dobije više od samog proizvoda – kvalitet, ideju, nove mogućnosti za ispunjen život, uživanje u svakodnevnicu i još mnogo toga. To je ono što želimo da poručimo – isplati se svaki „osvešćeni“ obrok sa porodicom, svaki proizvod koji doprinosi zaštiti planete, mogućnost za samostalne poduhvate uz „Parkside“ asortiman, okupljanje sa najdražima u prazničnom duhu uz „Deluxe“ proizvode... Lidl je tu da svakodnevna uživanja potrošača učini jednostavnijim i dostupnijim, da bude pouzdan saveznik u njihovim najlepšim trenucima.

Lidl je u javnosti prepoznat kao trgovinski lanac koji nudi najbolji odnos cene i kvaliteta – kako pomenuti slogan odražava finansijske benefite Lidl kupovine i sve dodatne vrednosti koje ona donosi?

Naš novi slogan suštinski može imati bezbroj dimenzija i značenja – u svojoj osnovi on svedoči o najboljem odnosu cene i kvaliteta i ekonomskom aspektu uštede, što se ogleda i u činjenici da smo i u avgustu prepoznati kao trgovinski lanac sa najpovoljnijom potrošačkom korpom, prema istraživanju Agencije za istraživanje tržišta NMS Market research*. Potrošači nas iz dana u dan biraju jer nudimo najveću vrednost za novac, i to nastavlja da bude u srži našeg poslovanja. Iako Lidl brend dobija neke nove dimenzije, Lidl DNK ostaje isti, zato potrošači u Srbiji imaju naše obećanje da ćemo nastaviti da se trudimo da kupovina u Lidlu bude i ostane najpovoljnija – i juče, i danas, i sutra. Kupovina u našim prodavnicama se isplati, svakako i iz finansijskog aspekta, i to potvrđuju svi naši verni kupci, svakodnevno.

**Izvor: Agencija za istraživanje tržišta NMS Market Research (rezultati istraživanja na <<https://monitorpotrosackakorpa.nms.rs/>>). Analiza vrednosti nedeljne potrošačke korpe hrane i bezalkoholnih pića 8–10. 8. 2025. Istraživanje se zasniva na prosečnoj potrošačkoj korpi definisanoj od Republičkog zavoda za statistiku i sadrži najviše 73 proizvoda. Analiza je vršena u pet maloprodajnih lanaca u četiri grada.*

Globalno osnaživanje brenda podrazumeva jedinstvenu komunikaciju u okviru brojnih različitih tržišta i zemalja. Na koji način se to odražava na tržište i potrošače u Srbiji?

Lidl se, kao globalno ustanovljen brend, neprekidno razvija i raste, baš kao i tržišta na kojima poslujemo – naš asortiman dostupan je u 31 zemlji sveta. Iako je svako tržište različito, postoji i zajednička tačka koja ih spaja, a to je naša težnja da sa potrošačima izgradimo odnos poverenja, da pružimo oslonac lokalnim zajednicama i da asortiman koji je dostupan u našim prodavnicama u njihov život donese još više osmeha, zabave i podrške. Globalnim osnaživanjem brenda nastojimo da dodatno istaknemo i nadogradimo sve ono što potrošači prepoznaju i biraju godinama unazad, pa naša komunikacija i unapređeni vizuelni identitet ostaju autentični, jedinstveni i prepoznatljivi u svim delovima sveta. Tako i potrošači u Srbiji mogu očekivati da ćemo nastaviti da osluškujemo njihove potrebe, unapređujemo asortiman i pokrećemo pozitivne promene u društvu.

Kada govorimo o domaćem tržištu, Lidl se smatra i jednim od najpoželjnijih poslodavaca. Koja je vaša tajna?

Od prvog dana našeg poslovanja u Srbiji, nastojimo da svojim zaposlenima ponudimo konkurentne uslove rada i motivišuće poslovno okruženje. To postižemo kroz, sa jedne strane, efikasan model poslovanja, odgovorno upravljanje resursima, pažljivo odabran asortiman i uvođenje inovacija u različite oblasti našeg poslovanja, a sa druge strane kroz jedinstvenu paletu benefita koja očekuje članove Lidl tima. Takvi benefiti podrazumevaju različite oblike finansijske podrške, kao i oslonac u važnim sferama života, poput pravnih, psiholoških i finansijskih saveta u okviru digitalnog programa podrške EAP (Employee Assistance Program), kao i privatnog zdravstvenog osiguranja svih zaposlenih po jednakim uslovima. Verujemo da se u srži svake uspešne kompanije nalaze ljudi, a nama su to prvenstveno potrošači i zaposleni, ali i brojni partneri, saradnici i dobavljači, koji našu misiju čine mogućom, a naše ciljeve bližim iz dana u dan.

Osim što donosi pogodnosti za potrošače, zaposlene i saradnike, na koji način Lidl podržava lokalne zajednice i njihove članove?

Naš novi slogan suštinski može imati bezbroj dimenzija i značenja – u svojoj osnovi on svedoči o najboljem odnosu cene i kvaliteta i ekonomskom aspektu uštede, što se ogleda i u činjenici da smo i u avgustu prepoznati kao trgovinski lanac sa najpovoljnijom potrošačkom korpom

Nakon sedam godina poslovanja u Srbiji, Lidl posluje u 47 gradova i opština širom zemlje i sa svakom lokalnom zajednicom ima partnerski odnos, koji odlikuju poverenje i podrška. Zato nastojimo da zahvalnost izrazimo različitim projektima i inicijativama koje u društvu pokreću pozitivne promene. Uvek se radujemo kada imamo priliku da asortiman približimo većem broju potrošača širenjem mreže prodavnica, ali nas naročito raduje kada zajedničkim trudom doprinesemo očuvanju prirode i njenih resursa, učinimo nečiju svakodnevicu sigurnijom i izmamimo osmeh sugrađana. To postižemo kroz projekte poput „Moj si tip“, odnosno saradnje sa Crvenim krstom Srbije u oblasti dobrovoljnog davanja krvi, „Čisto iz ljubavi“, gde nam je u

fokusu očuvanje životne sredine, ali i kroz brojne edukacije o ishrani i donacije onima kojima je to najpotrebnije, kroz brigu o napuštenim životinjama i još mnogo toga. Nastojimo da se svakim korakom koji načinimo približimo budućnosti koja je zasnovana na održivosti, solidarnosti, brizi o svim stanovnicima planete i njenim resursima, jer verujemo da se dobra dela zaista uvek isplate.

Koji su ključni pravci daljeg razvoja Lidla u Srbiji i šta potrošači mogu da očekuju u godinama koje dolaze?

Naš fokus ostaje jasan – da potrošačima uvek ponudimo najbolji odnos cene i kvaliteta, ali i da idemo korak dalje kada je reč o iskustvu kupovine. U narednom periodu nastavilićemo da širim mrežu svojih prodavnica, ali i da unapređujemo asortiman, sa posebnim akcentom na proizvode domaćih dobavljača. Istovremeno, nastojimo da, iz godine u godinu, održivost učinimo još vidljivijim segmentom naše ponude i poslovanja – od samih proizvoda, njihovog sastava, ambalaže i transporta, preko unapređene energetske efikasnosti svih naših objekata, do novih inicijativa i projekata koji čuvaju planetu, njene stanovnike i prirodne resurse. Potrošači mogu očekivati da Lidl nastavi da raste uz njih, osluškuje njihove potrebe i da stalno pronalazi nove načine da svakodnevicu učini jednostavnijom, kvalitetnijom i ispunjenijom.

20 godina korak *ispred vremena*

Saznajte više na
bancaintesa.rs

Ovaj oglas je informativnog karaktera i kreiran je u promotivne svrhe.

Brinemo o svemu
što vam znači

BANCA INTESA
Intesa Sanpaolo Group

JESI LI VIDEO OVO?

Đavolska i božanska rakija

S vremena na vrijeme sjetim se Stevea Popovicha. Kad dođu ovi jesenji dani i ljudi u prikolicama voze rakijske kotlove, padne mi na pamet stari hunkie.

Piše Ante Tomić

Trezveni moj prijatelju, Ti kao gradski dečko nećeš me razumijeti, u ovo doba godine meni se počne po glavi motati kako bi bilo dobro napraviti rakiju. Prođe li ulicom neki drndavi stari Renault 4 s prikolicom u kojoj domaćin vozi bakreni rakijski kotao, ispratim ga pogledom punim čežnje. Potrčao bih skoro za njim, sustigao ga na semaforu, nagnuo mu se na prozor i upitao: „Kume, mogu li ja s tobom?“

Želja mi je blesava, pogotovo kad znaš da ja alkohol iznimno rijetko pijem, ali jednostavno je jače od mene. Ostao mi je iz djetinjstva čaroban taj događaj kad se peče rakija. Tako se ispravo reče – peče, iako se ona, ako mene pitaš, kuha. Poznaješ vjerojatno proces destilacije, ako i nisi bio u nekom seoskom dvorištu kad se pekla šljivovica, imali ste eksperiment na satu kemije. Svedeno, kratka lekcija za tebe i čitatelje.

Rakijski je kotao iz dva dijela. U prvom se dijelu loži vatra ispod kazana s fermentiranim, kiselim voćem. Alkohol isparava i para putuje kroz cijev do drugog kotla, s hladnom vodom. Kako se temperatura u cijevi spušta, para se ponovno pretvara u tekućinu, u rakiju što kroz lijevak, pokriven čistom bijelom gazom, bistra curi u demijzon.

Kako vidiš iz opisa, tehnologija proizvodnje destiliranih ili, kako ih još zovu, žestokih pića nije naročito napredna, ne bi je naši seljaci ni savladali da je na-

predna, ali opet, meni je uvijek bila kao neko čudo. To je misterij u kojemu se događa nešto transcendentalno, božansko. Prepoznali su to i Amerikanci, koji imaju odlično ime za ovu vrstu pića – spirit. Duh.

Jer rakija zaista prvo umre. Iz fermentiranog voća, iz komine koja je neugodna i za vidjeti i za opitati, iz mokre, teške, gnjecave i ljepljive mase podigne se lagana para, upravo kao što se čovjekova duša podigne iz blatnjavog groba. Rakija se pretvori u ništa, u vreli zrak, prije nego se vrati u prozirnoj, čistoj tekućini. U kršćanskoj liturgiji vino je snažan simbol Kristove krvi, ali kad bolje pogledaš, rakija bi bila prikladnija. Rakija što se, poslije prljavog i nedostojnog života, vraća čista i bezgrešna krasna je metafora uskrснуća.

Ipak, Dražo, ovo ima i drugu stranu. Rakija je u isto vrijeme i božanska i đavolska. Teško je naše seljake nazvati bezgrešnima. Oni su, ne trebam ti ni napominjati, obično sve suprotno, lažljivci, lupeži i budale. Seljaci rakiju rade na svoju ruku, potajno od vlasti i inspekcija, od čega bi smjeli i od čega ne bi smjeli, i od ovoga običaja neće odustati ni ako netko strada, ako negdje pola sela umre, a pola oslijepi od visokopostotnog alkohola, tehnički gledano antifirza, koji je neki zločinac nestručno ispekao.

Gledao sam i to, kad tek krene vrući curak iz kotla, to se zove prvenac ili prvina, i tako je snažna da je dobra samo

za dezinficiranje rana. Vjerojatno bi je moglo uliti i u rezervoar traktora umjesto dizela. Ali, nije za piće.

Nade se, međutim, obično neki nestrpljivi stric, koji prosto ne može dočekati normalnu, pitku rakiju. On odvažno trgne prvenca ili prvine i priče mu odjednom postanu nepovezane, čudovišne. Zapanjeno se gledamo slušajući ga. Shvaćamo da halucinira. Trebalo bi ga možda odvesti na hitnu, ili barem na spavanje, ali kako kad su njemu od pića sasvim otkazale noge.

„De, sinko, natoči ti meni još jednu“, kaže on pružajući čašicu.

„Striče, nemoj se ljutiti, tebi je za danas bilo dosta.“

Užasnim se opasnostima izlažu naši ljudi pekući rakiju od koječega, ali nisu usamljeni u tome. I Rusi i Poljaci svaka kva sranja destiliraju. Kad nemaju žitarica očajnici će votku napraviti od kora od krumpira. Skuhat će u nevolji bukovne palete. Na National Geographicu ili Discoveryju, ne pamtim više koji je televizijski program bio, gledao sam prije nekoliko godina dokumentarnu seriju o običaju na američkom Jugu, gdje se u zabitima pravi domaći viski, koji put autentičan, od raži, ječma ili pšenice, a koji put od prvog voća koje imaš pri ruci, od prezrelih bresaka, lubenica ili jabuka.

U slengu se to zove moonshine, mješavina, i obično se pije iz staklenih tegli u kakvima mi držimo ajvar i kisele krastavce. Vidio si u filmovima, tetovirani krezubi tipovi s prljavim šilterica-

ma jednom rukom potežu moonshine iz tegle, a drugom drže volan kamioneta.

Steve Earle je osamdesetih godina imao hit „Copperhead Road“, izvanrednu country rock pjesmu o jednom tipu čija obitelj u planini generacijama pravi moonshine i od vremena do vremena se sačmaricama obračunava sa šerifom. Prvu strofu pjesme stavio sam na početak „Čuda u Poskokovoj Dragi“ jer me je dijelom nadahnula da napišem tu knjigu. Buntovnik iz Tennesseja bio mi je veoma nalik mojim švercerskim precima. Moonshine koji vijetnamski veterani uporno destiliraju, premda mu zakon to ne dopušta, nije drugačiji od lozovače koju Imočani, unatoč zabrani Europske unije, i dalje peku. Žestoko piće iz kućne radinosti u oba slučaja je znak slobodarskog, nepokornog, hajdučkog duha, uvijek u kontri vlastima.

No, i ovdje ima mračna strana. I u Tennesseeju i u Dalmatinskoj zagori većinom žive vjerski nesnošljivi, zadržni nacionalisti i rasisti. Američkim proizvođačima domaćeg alkohola na prljavoj šilterici piše „Make America Great Again“, a hrvatski lože vatru pod bakrenim kotlovima i slušaju Marka Perkovića Thompsona.

Jednom sam se u Americi sreo s jednim našim, koji mi je pričao kako sanja vratiti se u stari zavičaj, da u dvorištu uzgaja svoje kokoši i peče svoju rakiju. Zvao se Steve Popovich, podrijetlom je bio, kao Bogdan Diklić, bjelo-

varski Srbin. Rajko Grlić me je upoznao s njim znajući kako bih ja, kao posvećeni ljubitelj američke muzike, guštao razgovarati s jednom autentičnom legendom, dvostrukim dobitnikom Grammyja, promotorom i producentom koji je radio s najvećima, Dylanom, Springsteenom, Cashom, s Charliejem Richom i Janis Joplin, a umjetnicima poput Earth Wind & Fire, Blood, Sweat & Tears, Chicago, Southside Johnny and the Asbury Jukes, Cheap Trick, Mott The Hoople...

Našli smo se na ručku u jednom trgovačkom centru na periferiji Columbusa u Ohiju. Popovich je putovao u Nashville osnovati diskografsku kuću, tko zna koju po redu u svojem predugom životu. Sony Columbia upravo mu je isplatila milijunsku sudsku odštetu u sporu oko izdavačkih prava na Meat Loafov „Bat Out of Hell“, jedan od najtiražnijih albuma u povijesti.

Bio je, naš bi narod rekao, pun kao brod, ali sve je sam u životu stekao. Ništa mu nije došlo gotovo. Tata mu je doselio između dva rata u Pennsylvaniju. Rudar, gorka istočnoeuropska sirotinja iz vlažnih radničkih daščara bez tekuće vode. Hunkies, kako su ih podrugljivo zvali. Kad je tata iscrpljen pao i umro, ako je pogreb koštao sto dolara, oni su u kući imali samo pedeset.

Popovich se kao mladić počeo motati po klubovima, prvo na ograničenoj sceni etničke muzike, u klubovima gdje je ukrajinska, poljska, češka, srp-

ska i hrvatska sirotinja subotom navečer plesala uz harmonike i tamburice, da bi se uskoro, na preporuku slavnog Franka Yankovicha, zaposlio u Columbijinom skladištu u Clevelandu. Marljivi i daroviti Balkanac se u samo nekoliko godina uspeo do direktora promocije i postao najmlađi član uprave velike diskografske kompanije. Priče su mu bile senzacionalne.

„Krajem šezdesetih, početkom sedamdesetih Charlie Rich mi je došao i rekao: ‘Steve, ovo više nema smisla. Nitko više ne kupuje moje ploče. Ja odlazim iz ovoga biznisa. Šogor me nagovara da zajedno kupimo jednu benzinsku pumpu u Arkansasu.’ A ja sam mu kazao: ‘Daj, Charlie, ne govori gluposti. Kakva vražija benzinska pumpa u Arkansasu. Tebi treba pjesma. Jedna jedina pjesma i sve će se okrenuti.’ Onda smo otišli u studio i snimili ‘The Most Beautiful Girl In The World’.“

„And the rest is history“, zaključio sam ja.

„And the rest is history“, složio se veliki Steve Popovich.

Ispratili smo ga do automobila, gdje je on otvorio prtljag da nam pokloni demo-snimke nekih odličnih muzičara s kojima je namjeravao potpisati diskografski ugovor, a usput nam i pokazao kompilacijski album najvećih hitova jednog tipa kojega je posljednjih godina najviše slušao. I šta misliš, Dražo, što je volio slušati Steve Popovich, čovjek koji je radio s Dylanom i Springsteenom i zgrnuo milijune na Meatu Loafu? Volio je slušati Ćiru Gašparca, tamburaša iz Slavonske Požege.

Gotovo sam se rasplakao kad sam shvatio kako jednom iseljeniku nedostaje zemlja njegovih djedova. Umro je kratko nakon našeg susreta, u lipnju 2011, u šezdeset osmoj godini. Vi jest o tome sam našao u nekom magazinu, ilustriranu fotografijom na kojoj stoji zagrljen s prijateljem Steveom Van Zandtom iz E Street Banda, kojega vjerojatno znaš kao glumca iz serije „Obitelj Soprano“.

S vremena na vrijeme sjetim se Stevea Popovicha. Kad dođu ovi jesenji dani i ljudi u prikolicama voze rakijske kotlove, padne mi na pamet stari hunkie. Bog mu duši dao, nije dočekao sreću da pravi svoj moonshine u dvorištu, ali možda za mene nije kasno. **N**

Bank MAX

tekući račun

Naknade
– čao! 🖐️ 😊

Uštedi minimum
7.000 RSD* godišnje. 😏

Prijavi se na
yettelbank.rs

*Uz mesečno plaćanje debitnim karticama, u vrednosti preko 30.000 RSD. Ušteda u iznosu od 7.140 RSD se odnosi na godišnju ukupnu naknadu za održavanje računa. Mesečna naknada za održavanje Bank MAX tekućeg računa inače iznosi 595 RSD. Više na yettelbank.rs

Yettel.Bank

Sve što te povezuje

Od Tjenanmena do Ante Markovića

„Treći dnevnik“ TV Beograd

(7. jun 1989)

U analizi medijskog sadržaja iz perioda terminalne faze Jugoslavije (pozne osamdesete) indikativan je „Treći dnevnik“ Televizije Beograd (današnji RTS) emitovan 7. juna 1989. koji je kao lajtmotive imao predstojeći Samit nesvrstanih i predstojeći vanredni Kongres SKJ. U to vreme „Treći dnevnik“ je bio jako bitna emisija sa jakim autorskim pečatom, kao što se osamdesetih godina prošloga veka proslavio i „Drugi dnevnik“ TV Beograd koji je subotom vodio i uređivao Goran Milić

T o što je Srbija bila na začelju uvođenja višepartizma u istočnoj Evropi (Srbija i Crna Gora su i od jugoslovenskih republika poslednje organizovale višestranačke izbore), ne znači da neće biti prva (ili među prvima) u ukidanju višepartizma. Čim se do kraja steknu uslovi. Ako se 1990. moralo u uvođenje višepartizma (od starta nakaradnog), kad se on bude ukidao to će se želeti. Doći će do olakšanja.

Možda pre uvođenja „bespartijskog pluralizma“ (izvorna ideja osnivača i ideologa SPS Mihaila Markovića), ili održavanja kozmetičkog, formalnog višepartizma (bez mogućnosti smeće vlasti na izborima), Vučić ipak bude raspisao još neke izbore na kojima će učestvovati i oni koji su realno protiv njega. Možda i ove izbore koje zahtevaju studenti, a podržava ih opozicija. Izgleda i jedni i drugi pomireni sa naprednjačkim izbornim standardima.

Ako Vučić ipak nema nameru da proba da izdrži do 2027. i obezbedi redovnost izbora, i bude li, dakle, vanrednih, vrlo je moguće da se ti vanredni izbori (ne) završe kao Četrnaesti – vanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije održan od 20. do 22. januara 1990. u beogradskom Centru „Sava“. Taj kongres nikada nije završen, kao što ni

Piše Zoran Panović
programski
direktor
Demostata

predstojeći srpski vanredni (ili možda redovni) izbori možda nikada neće biti završeni. Kao što su delegati iz Slovenije, Hrvatske, BiH i Makedonije napustili vanredni Kongres SKJ, neko će, moguće, napustiti vanredne izbore, a neko će probati da ih završi kao što je Milošević neuspešno pokušavao da završi vanredni Kongres, tražeći donošenje nekakvih „smernica“ i „zaključaka“. E, šta bi bilo posle prekinutih vanrednih izbora, to ćemo videti. Nadajmo se bez istorijskih analogija.

Ako je Četrnaesti – vanredni kongres SKJ bio jedan od simboličkih krajeva Jugoslavije (SFRJ), onda je Deveta konfe-

Ako je Četrnaesti – vanredni kongres SKJ bio jedan od simboličkih krajeva Jugoslavije (SFRJ), onda je Deveta konferencija Pokreta nesvrstanih zemalja, održana od 4. do 7. septembra 1989. u Beogradu, bila „labudova pesma“ te države

rencija Pokreta nesvrstanih zemalja, održana od 4. do 7. septembra 1989. u Beogradu, bila „labudova pesma“ te države. Što se tiče revijalnog dela tog samita, najzapaženiji je bio diktator Libije Gadafi koji je u Beograd doveo i šest kamila i tradicionalni beduinski šator, koji mu je poslužio umesto hotelskog apartmana. Nakon skupa kamile je Gadafi poklonio Beogradskom zoo-vrtu.

Što se simbolike tiče, bilo je upadljivo da je prvi čovek SFRJ (predsednik Predsedništva) Janez Drnovšek govor održao na slovenačkom jeziku. A to nije u kontekstu bilo baš isto kao kad je u još držecem Titolendu prvi čovek srpskih komunista Marko Nikezić na Brezovici odgovorio na francuskom jeziku na zdravicu partijskog druga Mahmuta Bakalija izgovorenu na albanskom. Atmosfera je bila malo neprijatna, Bakali je naglasio da je govorio na maternjem jeziku, a Nikezić mu je odgovorio da je i on govorio na maternjem jeziku jer mu je majka Francuskinja. Takvi lucidni trenuci deficitarni su bili u srpskoj politici. Tek ih danas nema.

U analizi medijskog sadržaja iz perioda terminalne faze Jugoslavije (pozne osamdesete) indikativan je „Treći dnevnik“ Televizije Beograd (današnji RTS) emitovan 7. juna 1989. koji je kao lajt-

motive imao predstojeći Samit nesvrstanih i predstojeći vanredni Kongres SKJ. U to vreme „Treći dnevnik“ je bio jako bitna emisija sa jakim autorskim pečatom, kao što se osamdesetih godina prošloga veka proslavio i „Drugi dnevnik“ TV Beograd koji je subotom vodio i uređivao Goran Milić. Pre ovog „Trećeg dnevnika“ išla je animacija rolerkoste- ra kao špica za reklame (to se tada zvalo ekonomsko-propagandni program), a taj rolerkoster bio je i nesvesna metafora onoga u šta je ušla država. Išlo se velikom brzinom u sunovrat, što šinama, što van šina.

„Treći dnevnik“ vodi Veljko Samolov, novinar sa autoritetom. Prva vest je da je život u Pekingu zamro, stranci masovno napuštaju grad. Oko pet hiljada ljudi na pekinškom aerodromu pokušava da se čarterima prebaci bilo gde van Kine. Kineska vlada ne garantuje nikakvu bezbednost. Zoran Đorđević, izveštač „Tanjuga“ iz Pekinga, javlja za „Dnevnik“ da je svih 65 Jugoslovena u glavnom gradu Kine bezbedno. Po Pekingu se čuje puškanje. Meci su zahvatili i predstavništvo jugoslovenske firme „Smelt“ (danas bi se reklo slovenačke firme).

Inače, „Smelt“ je bio sponzor osamdesetih godina prošlog veka košarkaškog kluba „Olimpija“ (Smelt Olimpija) iz Ljubljane, u vreme kad su u njoj igra-

li Vilfan, Subotić, Kotnik, Hauptman... Neizvesnost u Pekingu je velika, potvrđuje dopisnik „Tanjuga“, u gradu je neko čudno zatišje, spekuliše se da li je postignut kompromis u političkom rukovodstvu Kine. Naravno, reč je o masovnim demonstracijama na trgu Tjennanmen koje su inicirali studenti i koje su ugušene krvoprolićem 3. i 4. juna 1989. godine.

A onda druga vest u „Dnevniku“ da je generalni sekretar Komunističke partije Mađarske Karolj Gros osudio bratoubilački rat u Kini. On je dodao da metode korišćene u Pekingu nemaju ništa zajedničko sa socijalizmom (što valjda znači da to nemaju ni one korišćene 1956. u Mađarskoj) i da snaga oružja ne može biti sredstvo rešavanja društvenih i političkih konflikata u vladajućim krugovima. Uglavnom, to je još Kina kakva je bila u spotu za pesmu „Freedom“ grupe „Wham!“ iz 1984. snimljenom tokom posete toj zemlji benda koji su predvodili Džordž Majkl i Endru Ridžli. U vreme tih

Posle Ante Markovića i Aleksandra Bakočevića u „Trećem dnevniku“ kreće prilog koji ima u sebi reč koja bi mogla biti i reč godine 2025. u Srbiji - plenum

dramatičnih događaja bilo je teško predvideti potonji uspon Kine, koja je postala globalni ekonomski i vojni džin, ali u kojoj neprikosnovenu vlast i dalje drži Komunistička partija sa vođom na čelu.

A onda Samolov kaže da su zbivanja u Pekingu bacila u senku još jedan bitan događaj koji bi svakako mogao imati neslućene posledice i razmere u čitavom socijalističkom svetu (i imao ih je). Prvi put od kada je socijalizma (u stvari, Samolov je mislio na takozvani državni realsocijalizam), u jednoj od socijalističkih zemalja, u Poljskoj, izgleda da je opozicija pobedila. Gost „Trećeg dnevnika“ je, najavljuje ga Samolov, njegov kolega spoljnopolitički novinar Milorad Jovanović, koji kaže da su rezultatima izbora u Poljskoj zaprepašćeni i pobednici i pobedjeni. Opoziciona „Solidarnost“ je očekivala pobeđu, ali ne tako ubedljivu, dok je vlast očekivala poraz ali ne tako katastrofalan.

Jovanović kaže da bi prihvatio objašnjenje „Solidarnosti“ da su postojele dve vrste glasanja – prvo za program („Solidarnost“ je izašla sa jasnim i kratkim zahtevom za nedvosmislenim reformama), a drugo glasanje je bilo takvo da je vlast morala biti poražena kao odgovor na dugogodišnje održavanje stalinističkog sistema i svih njegovih posledica. Jovanović iznosi i svoj stav time što kaže da bi po njegovom mišljenju

redosled glasanja bio: Prvo protiv staljinizma, a tek potom za reforme.

Dok se istočna Evropa ubrzano oslobađala komunizma, u Srbiji se istovremeno kroz Miloševiću „antibirokratsku revoluciju“ dogmatizuje komunistička partija (iz koje je izašla SPS), a te posledice spajanja nacionalizma i komunizma se osećaju i danas dobijajući nadogradnju u Vučićevoj Srbiji i novim međunarodnim okolnostima, kada je limitirana restalinizacija prisutna i u Putinovoj Rusiji. Vladajuća politička elita, kao i dobar deo kulturne i crkvene, u Srbiji ne razume te 1989. istorijski trenutak. Apsurdno, ali televizija koja je bila svetski lider u izveštavanju iz rumunske revolucije i obaranja Čaušeskua 1989. za godinu dana kasnije postaje prava „TV Bastilja“ kako ju je prozvao Vuk Drašković.

Sunovrat državne televizije ogledao se i u tome da u njoj nedugo nakon tog „Trećeg dnevnika“ više nisu radili profesionalci sa autor-skim pečatom kao Samolov i Jovanović. Čak je i kontroverzni komunistički general Vojsheh Jaruzelski u Poljskoj imao izgleda više senzibiliteta za „tranziciju“ od generala Veljka Kadijevića ili Nikole Ljubičića.

Nakon istorijskih izbora u Poljskoj, saznajemo da je Ante Marković, predsednik Saveznog izvršnog veća (jugoslovenske vlade), bio gost Beograda (rukovodstva Beograda) i tom prilikom posetio gradilište hotela „Hajat“ i „Geneksovih“ apartmana koji se užurbano pripremaju za predstojeći Samit nesvrstanih. Predstavnici grada i investitori obavestili su saveznog premijera da radovi na ovim objektima visoke kategorije teku po roku, da se radi u tri smene, i subotom i nedeljom. Ante Marković insistira na tome da je posao države da stvori prostor privrednicima.

U Skupštini Beograda o razvoju glavnog grada premijera su informisali gra-

donačelnik Aleksandar Bakočević i Milorad Unković, predsednik Izvršnog saveta Beograda (potom i gradonačelnik). Bakočević je u belom odelu sa pozom američkog senatora, na snimku se vidi i Dragan Tomić, od 1994. do 2001. predsednik Skupštine Srbije, poznat kao „Tomić Jugopetrol“ jer je u „Jugopetrolu“ radio kao generalni direktor.

Tu je u jednom kadru i komunistički ideolog i funkcioner, potom istaknuti član SPS i diplomata Radoš Smiljković, autor mnogih knjiga, od „Organizaciono-političke izgradnje Saveza komunista Jugoslavije“ (1966) do „Srbije u imperijalnim sudarima“ (2013). Politika razvoja grada usmerena je na modernizaciju privrede, kažu prvi ljudi Beograda saveznom premijeru. Sve deluje prilično sinhronizovano, reformski. Beograd (čije rukovodstvo igra mimikrijsku predstavu) pozdravlja napore Savezne vlade na rasterećenju privrede, dok je Marković dao podršku orijentaciji glavnog grada ka tržišnom koncep-

tu i posebno je istakao dinamičan razvoj male privrede.

Uveče u Međunarodnom pres centru Marković izgovara čuvene rečenice da ovdašnji problemi proizilaze iz sistemskih promašaja, iz načina života, iz ponašanja, iz karaktera, i da se to u krajnjoj liniji izražava u inflaciji koju imamo.

Svakakvih izmišljenih dijaloga ima: od onog čuvenog „Dijaloga u paklu između Makijavelija i Monteskeja“, pa do dijaloga između Alojzija Stepinca i Tomislava Karamarka u kolumni Viktora Ivančića koju sam, ako se dobro sećam, kao urednik objavio u „Danasu“. Baš bi bilo interesantno zamisliti dijalog Ante Markovića i Aleksandra Šapića, da je Ante kao savezni premijer došao u posetu Šapiću kao gradonačelniku Beograda.

Da, i srpska inflacija koja je obeležila 1993. godinu, pre svega je izraz karaktera. Posle Ante Markovića i Aleksandra Bakočevića u „Trećem dnevniku“

kreće prilog koji ima u sebi reč koja bi mogla biti i reč godine 2025. u Srbiji – plenum. Dakle, malo pred ponoć tog 7. juna 1989. spikerka čita: Umesto da poslednji Plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije komunistički utvrdi ko blokira i razbija front rešavanja kosovskih problema, ispoljeno je tragično nejedinstvo a kraj Plenuma ne bi podneli ni kriterijumi građanske, a kamoli komunističke etike. Ovo je istakao, dodaje spikerka, u Kragujevcu Božidar Čolaković,

član Predsedništva Savezne konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda (komunističke izmišljotine za simuliranje demokratije i propagandno zamajavanje). Sintezom tog Socsaveza i Saveza komunista nastaje SPS. Čolaković je u Kragujevcu otvorio 25. smotru naučno-tehničkog i pronalazačkog stvaralaštva dece i omladine Jugoslavije. Ovim (ponašanjem na poslednjem Plenumu), smatra Čolaković, Centralni ko-

Vladajuća politička elita, kao i dobar deo kulturne i crkvene, u Srbiji ne razume te 1989. istorijski trenutak. Apsurdno, ali televizija koja je bila svetski lider u izveštavanju iz rumunske revolucije i obaranja Čaušeskua 1989. za godinu dana kasnije postaje prava „TV Bastilja“

mitet doveo je u pitanje dalji mandat i dokrajčio istanjeni politički ugled. Predug je, smatra Čolaković, period do vanrednog kongresa, njega bi trebalo održati odmah i zbog izbora novog jedinstvenog svejugoslovenskog Centralnog komiteta.

U to vreme bila je aktuelna i velika prevara Slobodana Miloševića – takozvani Zajam za privredni preporod Srbije. I njega se dotakao Čolaković u Kragujevcu i naglasio da se ljudi nesebično odazivaju i izdvajaju sredstva za Zajam u uslovima najteže ekonomske krize. (Iako je, apsurdno, to vreme Ante Markovića koje se pamti kao ekonomski bolje u istoriji SFRJ.) Čolaković tvrdi da građani upisuju Zajam zarad – pazite sad – budućnosti i stabilnosti Jugoslavije, međutim – uočava Čolaković – ovaj patriotski i ekonomski akt nije ostao bez zlonamernih prigovora iz nekih sredina koji, inače, zasigurno ne koriste Jugoslaviji.

Znate li šta je poznih osamdesetih u SFRJ žargonski bio „leš“? To je novčanica od pet hiljada dinara sa Titovim likom u nekoj lila boji. Vrednije nije bilo. Iako je na njoj bilo i Jajce sa prepoznatljivim vodopadima zbog Drugog zasjedanja AVNOJ-a u toj bosanskoj varošici 29. novembra 1943, kad su udareni temelji Titove države, pričalo se da se na novčanici nalazi i prikrivena vinjeta austrougarske vojničke kape pod kojom se Tito borio protiv Srba 1914. godine. Ali inflacija kao stvar karaktera je načinjala i Tita, a to je nekako simbolizovalo i slabljenje posthumnog kulta ličnosti. U „Trećem dnevniku“ se Koordinacioni odbor pomenutog Socijalističkog saveza za obeležavanje značajnih događaja i ličnosti protivni povlačenju iz optičaja novčanice sa Titovim likom, jer je rečeno da bi takva politička odluka navela vodu na mlin onih

Upada u oči da iako je ostalo samo dvadeset dana do Miloševićevog nastupa na Gazimestanu, u ovom „Trećem dnevniku“ nema nijedne reči o Slobodanu Miloševiću, niti njegove slike ili snimka. Što je dnevnički izuzetak koji ne potvrđuje pravilo

koji misle da treba brisati sve što nas vezuje za Tita.

Tog 7. juna 1989. pred ponoć gledaoci su mogli da saznaju i da je počelo Treće savežno takmičenje učenika osnovnih i srednjih škola i vanškolske omladine u znanju iz „odbrane i zaštite“. Pozdravljajući učesnike u ime saveznog sekretara za narodnu odbranu, viceadmiral Ivan Veselinović istakao je da sa stanovišta odbrane zemlje najveću opasnost predstavlja nacionalizam koji je već doveo do opasne dezintegracije našeg društva. Najveća pretnja, pravilno se zaključuje, nije više strani faktor.

Od uspeha u borbi protiv nacionalizma zavisiće i naše mogućnosti za savladavanje ostalih poteškoća u društvu. Naša armija (JNA) je, govori viceadmiral, odolela svim iskušenjima međunacionalnih podela. Bratstvo-jedinstvo, ravnopravnost i – pazite formulaciju – jugoslovenski socijalistički patriotizam – osnovne su vrednosti na kojima se vaspitavaju sve generacije mladih ljudi u Armiji.

Budite uvereni, naglasio je viceadmiral Veselinović – da u tu tvrđavu (JNA) neće prodreti nacionalistička svest.

Od kulture tu je i prilog sa susreta književnika Balkana u Boru (bez pisaca iz Albanije, ali sa gostima piscima iz Mađarske) na kome govori Slobodan Selenić, predsednik Udruženja književnika Jugoslavije. Pisaci su tražili odgovore na pitanje šta je to balkanska književnost i šta je Balkan na kraju veka.

Verovatno nisu mogli pretpostaviti šta će značiti sutra konstrukcija „Zapadni Balkan“, niti bi lako razumeli tužne sudbine „Berlinskog procesa“ i „Open Balkana“. Bio je tad i „miting poezije“, a kamera hvata pesnika Dobricu Erića kako nešto recituje. Ne puštaju ga ton-ski. Verovatno je bilo nešto vrcavo.

U rubrici „Iz štampe“ glavna tema su uplate za Zajam za privredni preporod Srbije. Sume su različite, ali želja je ista – da se pomogne privredi Srbije. Dnevni list „Politika“ javlja da će svi meštani sela Sičeva kod Niša upisati Zajam. Dopisnik „Politike ekspres“ iz Beča javlja da je veliki interes naših radnika na privremenom radu u Austriji da privreda Srbije stane na svoje noge. Ima i onih koji hoće da sredstva uplate bespovratno, da je bitno modernizovati privredu i prepustiti je mladim i stručnim ljudima koji neće zabušavati i zloupotrebljavati svoje položaje. Piše „Ekspres“: Rad i samo rad, ili kako reče jedan naš Bečlija iz Zrenjanina: Ko zabušava na poslu – otkaz i gotovo!

E, sad upada u oči da iako je ostalo samo dvadeset dana do Miloševićevog nastupa na Gazimestanu, u ovom „Trećem dnevniku“ nema nijedne reči o Slobodanu Miloševiću, niti njegove slike ili snimka. Što je dnevnički izuzetak koji ne potvrđuje pravilo. Preciznije, Miloševića nema kao što nema Tita u Bulajicevoj „Neretvi“ ali duh se oseća. **N**

SUNOV RAT SRPSKE SPOLJNE POLITIKE

EU ne vidi evropski potencijal u Srbiji

Spoljna politika Srbije zasnovana na sedenju na više stolica i na ciljevima koji su međusobno suprotstavljeni i isključuju jedni druge došla je do kurćslusa u poslednjih šest meseci i zvanična Srbija je izgubila sve kredite koje je imala do prošle godine. Beograd je žonglirao do prethodnog proleća, više-manje uspešno, ali su onda računi stigli na naplatu. U sendviču između EU i Velike Britanije na jednoj strani i Rusije na drugoj, kao i u procepu između SAD i Kine, politika obećavanja i govorenja drugoj strani ono što želi da čuje doživela je brodolom od aprila do danas

Piše Željko Pantelić, dopisnik Nedeljnika iz Rima

„U Moldaviji imamo hramu i odlučnu predsednicu koja je stavila sve na kartu članstva njene zemlje u EU. U Moldaviji imamo i političke snage koje su sto posto proevropski opredeljene, bez 'ako' i bez 'ali'. Institucije u Moldaviji su demokratske i nisu pod kontrolom predsednice ili vladajuće stranke. Imamo i pluralističku medijsku panoramu sa jasno proruskim i slobodnim proevropskim medijima. U Moldaviji je kompletno civilno društvo proevropski nastrojeno.

U Srbiji nemamo ništa od toga. Vlast ne radi ništa da približi zemlju članstvu u EU. Na političkoj pozornici nema ni naznake da bi mogla da bude kreirana ozbiljna proevropska politička formacija. Sve televizije sa nacionalnom frekvencijom su pod kontrolom vlasti, kao i ogromna većina novina i drugih medija, a oni malobrojni mediji koji nisu pod kontrolom Vučića imaju neke svoje agende koje sprovode i često ne samo da nisu na liniji sa evropskom agendom nego joj se i suprotstavljaju. U Srbiji nema ni demokratskih ni nezavisnih instituci-

ja. Većinski deo civilnog društva nije proevropski nastrojen, veoma mali broj nevladinih organizacija je zaista za brz put Srbije u EU i zalaže se za univerzalne vrednosti.

U Srbiji nemamo bazu s kojom bismo mogli da radimo. Uz to, opozicija je slaba, razjedinjena, sa liderima čiji je ego obrnuto proporcionalan snazi njihovih stranaka, neki nose teret korupcije, neki su učenjeni zbog afere, a neke vlast drži u rukama i koristi ih kao trojanske konje.“

To je bio odgovor u dahu mog dugogodišnjeg kontakta u EU, koji trenutno radi

na dosijeu proširenja EU, na pitanje zašto nije moguće primeniti na Srbiju novu interpretaciju metodologije pregovaranja za neutralizaciju veta članica EU za otvaranje klastera sa kandidatima za ulazak u EU.

Ipak, dodao je naš sagovornik, EU još nije definitivno zatvorila vrata: „Ako Srbija napravi geopolitički zaokret i pokrene proces reformi, EU će se odmah aktivirati i odgovoriti pozitivno. Što pre predsednik Vučić shvati da je potrošio kapital koji je imao, to će biti bolje za njega i Srbiju, jer je to činjenica koja se neće promeniti ako nastavi sa dosadašnjom politikom.“

SRBIJA NE ŽELI DA URADI MINIMUM MINIMUMA

U EU su pronašli način kako da izbegnu da Mađarska blokira pregovarački proces sa Ukrajinom, ali i da preventivno deluju na buduće blokade sa drugim akterima, a da ne dovedu u pitanje pravila metodologije pregovaranja usvojene pre pet godina.

Naime, u EU su kreativno interpretirali metodologiju i došli do novog koncepta koji omogućava da se nastavi rad na pripremi svih ostalih klastera u situaciji kada jedna država članica blokira otvaranje jednog klastera. Dakle, radiće se paralelno na pripremi otvaranja svih klastera, čekajući povoljan momenat za kreiranje konsenzusa za donošenje formalne odluke. U konkretnom slučaju, sa Ukrajinom i eventualno Moldavijom (nema naznaka da bi Moldavija mogla da bude blokirana), čekaju se parlamentarni izbori u Mađarskoj na programu sledećeg proleća, budući da su velike šanse da ih premijer Viktor Orban izgubi.

Naš sagovornik podvlači da je velika razlika između Ukrajine, Moldavije, Crne Gore i Albanije, s jedne strane, i Srbije, Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije i Kosova u procesu evropskih integracija, s druge. Prva grupa zemalja predano radi na realizaciji reformske i evropske agende. Ukrajina u ratnom stanju, a Moldavija u izuzetno teškim ekonomskim i geopolitičkim okolnostima, sprovode reforme i ispunjavaju uslove iz evropske agende. Druga grupa zemalja ne radi ništa ili radi vrlo malo na realizaciji neophodnih reformi.

Štaviše, Srbija ne želi da uradi ni minimum minimuma koji se traži od nje da

Na samitu Evropske političke zajednice u Kopenhagenu predsednik Srbije tretiran je kao saveznik ruskog predsednika Vladimira Putina - etiketa koja je bila dodatno kompromitujuća, budući da je Rusija demonstrativno slala dronove na dansku prestonicu, pokazujući geopolitički „bulijung“

Srpski lider objašnjavao je evropskim zvaničnicima da će se u Mar-a-Lagu dogovoriti sa Trampom i da će potom ići sa njegovim mandatom da pregovara sa Putinom. Na njegovu nesreću, taj blef nije prošao. Problem je što je tu priču ispričao velikom broju evropskih čelnika kako bi opravdao odlazak u Moskvu na Putinovu paradu

bi otvorila treći klaster (izbor novog Saveta REM-a, implementacija preporuka ODIHR-a za izborne uslove, energetski „unbundling“ i povećanje stepena usklađenosti sa saopštenjima EU u oblasti spoljne i bezbednosne politike), a kamoli nešto više.

Pomenuti recept za izbegavanje veta članica EU neće biti primenjen na države Zapadnog Balkana iz dva razloga. Prvi se odnosi na Crnu Goru i Albaniju. Podgorici i Tirani taj mehanizam nije potreban jer je bivša jugoslovenska republika otvorila sva poglavlja odavno, a Albanija će do kraja meseca otvoriti i poslednji preostali klaster.

Drugi razlog je vezan za odsustvo volje i rezultata u realizaciji evropske agende. U EU postoji prilično jak stav da se ta privilegija ne primenjuje na Srbiju, BiH, Severnu Makedoniju i Kosovo jer vlade tih zemalja ne rade gotovo ništa na realizaciji traženih reformi i ispunjavanju uslova iz evropske agende.

USLOVI ZA POVRATAK SRBIJE NA EVROPSKI KOLOSEK

Srbija bi morala da napravi suštinski zaokret na unutrašnjem i spoljnom planu da bi popravila svoju poziciju: s jed-

ne strane potrebne su brojne, kapilarne i efikasne reforme za ispunjavanje uslova iz evropske agende, a s druge je preko potreban zaokret u spoljnoj politici, odnosno geopolitička orijentacija Beograda.

Otežavajuća okolnost za aktuelnu vlast u Beogradu je da propušta sticaj okolnosti izuzetno povoljan za proces proširenja i Srbiju. Pitanje je kada ćemo ponovo u Parizu i Berlinu imati predsednika i kancelara koji su voljni da poguraju Srbiju ka članstvu u EU, kao što je trenutno slučaj sa Makronom i Mercom. U poslednjih par godina, pogotovo od napada Rusije na Ukrajinu, kada je došlo do promene odnosa EU prema politici proširenja, vrh vlasti u Srbiji nije nijednom pokazao volju, a kamoli da je napravio konkretne poteze i proizveo rezultate u ispunjavanju uslova iz evropske agende.

Evropska komisija je više puta stavila do znanja da je spremna da uradi sve što je neophodno da klaster 3 bude otvoren, ali da je prethodno potrebno da Srbija uradi ono što se ponavlja više od godinu dana: izbor novog Saveta REM-a, implementacija preporuka ODIHR-a, medijske slobode, energetski „unbundling“ i usaglašavanje sa saopštenjima EU iz oblasti spoljne i bezbednosne politike.

Ako se to dogodi, klaster 3 će biti otvoren, ali, da budemo iskreni, malo ko veruje da će Srbija ispuniti tražene uslove i pored toga što se radi o banalno jednostavnim stvarima. Od Srbije se ne traži da menja Ustav ili da donosi ustavne zakone ili da sprovede neke bolne reforme. Treba samo da uradi ono što je u interesu njenih građana.

„Izbor Saveta za REM i implementacija preporuka ODIHR-a su sitnice u odnosu na posao koji rade Crna Gora, Albanija, Moldavija i Ukrajina, i to dodatno otežava poziciju Beograda jer drastično smanjuje volju u državama članicama da se napravi bilo kakav ustupak Srbiji. Na jednoj strani imamo zemlje koje menjaju svoje ustave, suočavaju se sa najtežim problemima i sprovode bolne reforme, a Beograd ne može da izabere adekvatan Savet REM-a i da primeni preporuke ODIHR-a. To je istina koju niko ne želi da kaže u Srbiji. U EU ne očekujemo da Srbija menja Ustav kao što su uradile mnoge zemlje da bi ušle u EU, nego da koriguje stvari koje nisu u skladu sa osnovnim standardima ODIHR-a i OEBS-a, čiji je Srbija član i po tom bi osnovu, bez našeg uslovljavanja, trebalo da ih implementira. To je mini-

mum minimuma“, skicirao je raspoloženje unutar EU naš izvor u jednoj od država članica upućen u srpski dosije.

Ponavljjanja predstavnika zvaničnog Beograda da će Srbija ispuniti sve uslove za ulazak u EU do kraja 2026. godine postala su predmet opšteg podsmeha u diplomatskim kuloarima u Briselu i samim tim kontraproduktivna.

SUNOVROT SRPSKE SPOLJNE POLITIKE

Spoljna politika Srbije zasnovana na sedenju na više stolica i na ciljevima koji su međusobno suprotstavljeni i isključuju jedni druge došla je do kurčlusa u poslednjih šest meseci i zvanična Srbija je izgubila sve kredite koje je imala do prošle godine.

Beograd je žonglirao do prethodnog proleća, više-manje uspešno, ali su onda računi stigli na naplatu. U sendviču između EU i Velike Britanije na jednoj strani i Rusije na drugoj, kao i u procesu između SAD i Kine, politika obećavanja i govorenja drugoj strani ono što želi da čuje doživela je brodolom od aprila do danas.

Odlazak predsednika Srbije na parade u Moskvu i Peking bio je dvostruko kontraproduktivan: izgubio je ostatak kreditibiliteta koji je imao u EU, jer je, uprkos jasnim signalima, otišao u rusku i kinesku prestonicu, a tamo je doživio degradiranje završivši u poslednjim redovima, što je direktan pokazatelj njegovog rejtinga, budući da režimi u Kremlju i Džongnanhaju kroz protokolarne poteze šalju veoma jasne poruke.

Srpska spoljna politika potvrdila je ispravnost opaske koja se pripisuje američkom predsedniku Abrahamu Linkolnu: „Možete da varate sve neko vreme i nekoga sve vreme, ali ne možete sve da varate sve vreme.“

Zvanični Beograd je u poslednje vreme dobio seriju direktnih signala da više nema renome koji je verovao da ima. Srbija više ne uživa poseban ili privilegovan položaj ni u EU, ni u SAD, ni u Kini, a ni u Rusiji. Istini za volju, predsednik Vučić još uvek može da računa na naklonjen stav predsednika Francuske Emanuela Makrona, ali Makron je u međuvremenu postao „politički mrtvac koji hoda“, imajući u vidu krizu u Petoj republici, i nema ni izbliza moć koju je imao do pre godinu i po dana.

U EU su registrovali, eufemistički rečeno, neuspešne misije predsednika Srbije u Mar-a-Lagu, zatim u Moskvi, pa u Kini, na Generalnoj skupštini UN i na kraju u Kopenhagenu. Sve to je veoma negativno uticalo na njegov rejting.

Prema rečima naših izvora u EU, srpski lider objašnjavao je evropskim zvaničnicima da će se u Mar-a-Lagu dogovoriti sa Trampom i da će potom ići sa njegovim mandatom da pregovara sa Putinom. Na njegovu nesreću, taj blef nije prošao. Problem je što je tu priču ispričao velikom broju evropskih čelnika kako bi opravdao odlazak u Moskvu na Putinovu paradu. To mu se vratilo kao izuzetno negativan bumerang.

Fondacija Fridrih Ebert uživa veliki ugled u čitavoj EU i njenim institucijama, sa kojima ima višedecenijsku plodotvornu saradnju. Optužbe na njen račun klasičan su nepotreban „faul“, jer mnogo više govore o onome ko ih iznosi nego o instituciji koja svoj ugled gradi čitav jedan vek

Zatim su došle protokolarne bolne lekcije u Rusiji i Kini. Slikovito rečeno, predsednik Srbije žrtvovao je prvi red za ulazak u EU da bi završio na začelju Sijeve i Putinove svite, čak i iza ministara. U Kini je, u Sijevoj trijumfalnoj povorci, bio čak daleko iza šefa diplomatije Mađarske, Sijarta.

Završni udarci stigli su u Njujorku i Kopenhagenu. Jedan od retkih predsednika ili premijera koji nije pozvan na prijem u organizaciji kabineta Donalda Trampa bio je predsednik Srbije. Sastanak predsednika Vučića sa državnim sekretarom Markom Rubiom ukazuje da je problem sa Trampom lične prirode, odnosno da u Beogradu nisu uradili nešto što su obećali Trampovom klanu.

Na samitu Evropske političke zajednice u Kopenhagenu predsednik Srbije tretiran je kao saveznik ruskog predsednika Vladimira Putina – etiketa koja je bila dodatno kompromitujuća, budući da je Rusija demonstrativno slala dronove na dansku prestonicu, pokazujući geopolitički „bulijing“.

FAUL SA FONDACIJOM FRIDRIH EBERT I SLUČAJ BANJSKA

U red velikih autogolova srpske spoljne politike ulazi i optuživanje Fondacije Fridrih Ebert da stoji iza navodne „obojene revolucije“, to jest protesta koji traju već godinu dana zbog pada nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu.

Fondacije Fridrih Ebert i Konrad Adenauer, i pored toga što su formalno vezane za SPD, odnosno CDU, u suštini su nezavisne, veoma uticajne, ugledne i uživaju poštovanje ne samo u političkom već i u širem društvenom miljeu. Optužiti Fondaciju Fridrih Ebert da stoji iza „obojene revolucije“ u Srbiji znači seći granu na kojoj sedi, imajući u vidu da je Nemačka već duže vreme naklonjena Srbiji, uključujući i aktuelnu „veliku koaliciju“.

Fondacija Fridrih Ebert uživa veliki ugled u čitavoj EU i njenim institucijama, sa kojima ima višedecenijsku plodotvornu saradnju. Optužbe na njen račun klasičan su nepotreban „faul“, jer mnogo više govore o onome ko ih iznosi nego o instituciji koja svoj ugled gradi čitav jedan vek, budući da je osnovana 1925. godine.

Optužbe iz Beograda posebno su samopovređujuće, jer Nemačka, zajedno sa Francuskom, insistira da Srbija treba da otvori treći klaster i da ne bi trebalo da zaostaje za drugima u procesu proširenja.

Problem Srbije jeste u tome što ima, uslovno rečeno, razumevanje svih velikih zemalja u EU koje žele da je poguraju u procesu evropskih integracija, ali u zagušujućem odsustvu reformi i odbijanju da promeni svoju geopolitičku kolokaciju, Berlin i Pariz nemaju ubedljive argumente da utiču na zemlje sa izlazom na Baltičko more da skinu blokadu sa evropskog puta Srbije.

Makroskopska greška sa fondacijom SPD-a dodatno je penalizovala Srbiju. Naravno, Nemci neće zalupiti vrata EU Srbiji, ali je indikativno da se na velika vrata vratilo pitanje Banjske. Akcija paravojnih formacija povezanih sa strukturalima vlasti u Srbiji na severu Kosova nije zaboravljena. Naročito ne u Berlinu i Parizu, iako Francuzi imaju malo fleksibilni stav.

Neće biti iznenađenje ako Srbija nastavi da ignoriše upozorenja da mora da sprovede ozbiljnu istragu i da procesuiraju sve odgovorne – od onih koji su bili u Banjskoj do onih koji su naredili tu paravojnu akciju.

AMERIKANCI NE TOLERIŠU VIŠE DVOSTRUKU IGRU SA RUSIJOM I KINOM

Pitanje NIS-a i uvođenje američkih i, posledično, evropskih sankcija na uvoz ruskih energenata nije posledica pogoršanja odnosa između Beograda i Vašingtona, već simptom.

Od momenta kada je Rusija napala Ukrajinu, EU je redovno upozoravala Srbiju na rizik s kojim se suočava. Evropska unija je u više navrata nudila Srbiji pomoć da reši pitanje NIS-a, odnosno da pomogne u otkupu NIS-a od Rusa ili da Beograd nacionalizuje kompaniju i tako reši problem. Istovremeno, EU je i Srbiji, kao i Moldaviji, nudila alternativna rešenja za ruske energente, ali su Beogradu bili preči interesi Rusije i pojedinaca koji rade za Moskvu.

Sjedinjene Američke Države već godinu i po dana najavljuju uvođenje sankcija. Ambasador Kristofer Hil, pre nego što je napustio dužnost u Beogradu, eksplicitno je rekao svima, od srpskih vlasti do evropskih partnera, „enough is enough“ kada je u pitanju NIS i uvoz ruskih energenata.

Srbija je svaki put do sada uspevala da izbegne sankcije, najviše zahvaljujući pomoći Ukrajini kroz slanje municije, ali i asistenciji u energetsom sektoru. Ta taktika je pila vodu sve dok se Tramp nije vratio na vlast.

Bajdenova administracija trošila je preko 20 milijardi dolara godišnje za pomoć Ukrajini, i srpski doprinos u toj misiji bio je značajan za tadašnju vlast u Vašingtonu. Od momenta kada je Tramp zavrnuo slavinu i zaustavio pomoć Ukrajini, primoravajući Evropljane da plaćaju naoružanje i municiju za Ukrajinu, Vašington više nije imao interes da gleda Srbiji kroz prste.

Koliko su Amerikanci ozbiljno shvatili energetske sankcije prema Rusiji, čiji je cilj potpuno odvajanje Evrope od ruskih izvora energije, govori činjenica da su američke diplomate i funkcioneri koji se bave tim pitanjem naučili perfektno kako se kaže „družba“.

Cilj Amerikanaca je da zatvore južni krak naftovoda koji bi trebalo da snabdeva ruskom naftom Mađarsku i Srbiju. U toj nameri imaju velike saveznike u istočnoevropskim i nordijskim članicama EU, osim Slovačke i Mađarske.

Evropska unija je spremna, i u ovom

slučaju, da pomogne Srbiji, odnosno u njenoj emancipaciji od energetske zavisnosti od Rusije. EU ima dovoljno kapaciteta, gasovode i naftovode da obezbedi Srbiji potrebne količine energenata od drugih snabdevača. Rusko vlasništvo nad NIS-om ostaje ključni problem, ali Srbija prvo mora da reši pitanje ruskih energenata na koje Amerikanci uvode sankcije.

PLAN ZA FUNKCIONALNU BiH

Evropska unija ima plan da napravi nekoliko malih koraka koji bi omogućili BiH da izađe iz pat-pozicije. Prvi cilj je da se kreiraju uslovi za izbor glavnog pregovarača, oko koga se u Sarajevu ne mogu dogovoriti već godinu i po dana. Nakon izbora glavnog pregovarača, moglo bi da se počne sa tzv. skriningom. Taj proces je, po mišljenju nadležnih u EU, veoma važan jer će ukazati na brojne anomalije koje su se dogodile tokom mandata visokih predstavnika, naročito Petriča i Ešdauna. Njihove odluke značajno su doprinele da BiH postane nefunkcionalna zemlja.

Kad se te anomalije budu identifikovale, EU će napraviti neku vrstu „road map“ za kreiranje uslova da se krene u rešavanje problema koji sprečavaju BiH da bude funkcionalna država. Kreirace se i lista zadataka koje će BiH morati da ispuni kako bi počela pregovore o članstvu sa EU.

Ovde se ne radi o raspakivanju Dejtona ili nekom novom Dejtonu, nego o seriji malih koraka koji će omogućiti lakše funkcionisanje BiH, pre svega kroz jačanje nadležnosti Veća ministara (vlade BiH), naročito u delu koji se tiče ispunjavanja uslova iz evropske agende. Drugi cilj je da se limitira entitetski veto na pitanja koja ne zadiru u interese jednog ili drugog entiteta u BiH. Tu se pre svega misli na državne agencije i organe koji će biti u prvoj liniji ispunjavanja uslova za napredak u pregovorima. Na taj način stvorili bi se i uslovi za popločavanje puta ka izlazu visokog predstavnika za BiH i ukidanju njegove kancelarije, što je „conditio sine qua non“ za približavanje BiH EU.

DA LI ĆE CRNA GORA PROPUSTITI ISTORIJSKU ŠANSU?

Crna Gora bi morala da zatvori pet poglavlja do kraja godine da bi zadržala ne-

ophodni tempo za dostizanje cilja – da zaključi pregovore sa EU i potpiše Priступni ugovor u prvoj polovini 2027. godine. Kako sada stvari stoje, ako Podgorica ne promeni ritam, do kraja godine biće zatvorena dva, najviše tri poglavlja. U tom slučaju plan da Crna Gora uđe u EU 2028/2029. bio bi ozbiljno doveden u pitanje.

Evropsku uniju najviše brine neaktivnost Skupštine Crne Gore, koja je morala da obavi mnogo veći deo posla u prethodnom periodu. Izgradnja kolektora jeste ozbiljno pitanje, kao što su, uostalom, i Javni servis Crne Gore i izbor sudija Ustavnog suda, ali nije baš najjasnije da li su ona prouzrokovala kočenje rada Skupštine i posledično usporavanje donošenja neophodnih zakona za zatvaranje poglavlja do kraja godine. Odnosno, da li se zaista radi o sukobima unutar vladajuće većine motivisanim stranačkim interesima ili predsednik Skupštine Andrija Mandić iz nekih drugih razloga usporava skupštinske procedure za usvajanje neophodnih zakona, počev od nesazivanja plenarne sednice, dajući tako prioritet nekim drugim agendama, a ne evropskoj.

Postoje dva veoma jaka motiva zašto EU želi da Crna Gora završi posao pre leta 2027. godine. Prvi je da se proces kompletira sa ovom vladom i ovom većinom u parlamentu, pre sledećih parlamentarnih izbora koji, po logici stvari, nose nezvesnost imajući u vidu raspored i odnos političkih snaga. Drugi razlog je imperativna želja da iter ratifikacije sporazuma sa Crnom Gorom u članicama EU počne pre nego što u Francuskoj bude ustoličen novi predsednik ili predsednica sredinom 2027. godine.

Veoma je važno staviti potpise na Priступni sporazum u pomenutom roku kako bi se izbegle moguće komplikacije u slučaju da u Petoj republici na vlast dođe Marin Le Pen ili neko drugi iz Nacionalnog okupljanja, ako bi njoj bila potvrđena suspenzija prava da bude birana za Jelisejsku palatu do 2029. godine.

Dakle, u slučaju da Crna Gora propusti šansu da započne proces ratifikacije sa Makronom u Jelisejskoj palati, nije isključeno da sa novim predsednikom ili predsednicom Francuske završi na kolu seku za čekanje drugih država, odnosno stvaranju paketa za sledeće proširenje EU, što bi moglo da potraje od nekoliko godina do čitave decenije. **N**

Kad se Turci na Kosovo vrata

Turska priželjkuje veći uticaj u KFOR-u i posebno su ponosni na to što su dobili poziciju komandanta. Na duži rok bacili su oko na preuzimanje komande sektora Istok. U Prištini se jako vodi računa o emotivnim vezama sa moćnim saveznikom i pamti se i ponavlja kako je Erdogan 2013. godine rekao „Turska je Kosovo, Kosovo je Turska“

Piše Aleksandar Radić

Tursko prisustvo na Kosovu u odbrambenom domenu sve više jača, i to kroz direktne vojno-vojne veze turske armije sa KBS. Paralelno kroz format KFOR koji sada ponovo predvodi turski general pokazuje se zastava, doduše u striktnim okvirima NATO-a. Na duži rok ambiciozni plan Turske je da preuzme od Amerikanaca vodeću poziciju u istočnom sektoru KFOR-a, delu te formacije prepoznatljivom po bazi Bondstil.

Prve nedelje oktobra u Prištini jasno se videla posebna važnost Turske kao strateškog partnera. Načelnik Generalštaba turske armije general Selçuk Bajraktaroglu 2. i 3. oktobra susreo se sa glavnima u kosovskom odbrambenom sistemu – sa turskim generalom sedeli su i diva-

nili ministar Mačedonci i general Jašari.

U prištinskoj bazi Filmski grad gde se nalazi Komanda KFOR-a 3. oktobra provedena je primopredaja dužnosti – vratio se iz Turske na Kosovo general Ozkan Ulutaš. Od oktobra 2023. do oktobra 2024. godine on je bio prvi komandant KFOR-a koji je došao iz turske armije. Zatim jednu godinu u kancelariji komandanta bio je italijanski general Enriko Barduani, potomak prognanika iz Istre. U govoru na odlasku iz KFOR-a istakao je da ceni da je situacija na Kosovu često osetljivija u odnosu na Liban i Avganistan gde je nekada službovao. Završio je svoj mandat na čelu 29. rotacije KFOR-a.

Za sledeću 30. rotaciju sašivena je nova zastava koju je 3. oktobra primio u ruke Ulutaš, ranije komandant 28. rotacije.

Poslednja veća akcija KFOR-a desila se pre dolaska Ulutaša na prvi mandat – u Zvečanu 29. maja 2023. godine pripadnici KFOR-a sukobili su se sa Srbima tokom protesta povodom dolaska albanskog gradonačelnika. Prema zvaničnim podacima povredena su 93 „kforovca“

Radi se o neobičnom predsedanju jer generali dolaze na Kosovo i odlaze na neke nove dužnosti. U Ankari su procenili da Ulutaš treba da preuzme KFOR na još jednu godinu i čini se da niko u NATO-u nije imao ništa protiv. Radi se o čoveku sa velikim iskustvom iz službe u savezničkim komandama i prošle godine doktorirao je na istanbulskom Univerzitetu Ataturk na temi „NATO i turske oružane snage 1949–1980. godine“. Ne-

General Ulutaš

Zvanična biografija kaže da je Ulutaš rođen 1967. godine u gradu Salihli. Oficir tenkista postao je 1985. godine u hladnoratovskoj turskoj armiji čvrsto okrenuto Ataturkovim ideološkim obrascima, ali na vreme se preobratio u oficira koji budno prati stav aktuelnih vlasti. Komandant KFOR-a je primeran general, po službenim podacima razvoj karijere ostvario je po uzusima NATO-a, a kažu neformalni izvori da paše politici turskog vođe. Od oktobra 2023. do oktobra 2024. bio je komandant KFOR-a, i to prvi iz Turske, i nakon godinu dana vratio se na istu dužnost. Školovao se uredno kako to ide kod askera i redom je završio vojnu gimnaziju 1985. godine, zatim vojnu akademiju 1989. godine i komandno-štabni i generalštabni nivo. U skladu sa novim potrebama i interesima 2011. godine bio je na kursu strateških istraživanja u Kini. Ima važna prekogranična iskustva – 1999/2000. bio je vojni posmatrač na granici

Kuvajta i Iraka u UN misiji UNIKOM. U okviru NATO-a oficiri od karijere idu u međunarodnu službu i tako je Ulutaš bio 2005–2008. godine u Združenoj komandi snaga (Joint Force Command) u Napulju koja je sada kada vodi KFOR njegova pretpostavljena komanda. Od 2015. do 2017. bio je u Savezničkoj komandi za transformaciju (Allied Command Transformation) u Norfolku, na američkoj istočnoj obali. Na sledećoj dužnosti posle povratka kući bio je načelnik štaba NATO snaga za brzo reagovanje u Turskoj sa radnim mestom u Istanbulu i na toj dužnosti bio je do 2021. godine. Premešten je u Generalštab na dužnost načelnika odeljenja za strategiju do prvog mandata na Kosovu. Između dva mandata predvodio je administraciju tehničke službe u ministarstvu odbrane. Po činu Ulutaš je *tümgeneral* – direktan prevod glasi divizijski general, ali dve zvezdice se i kod nas i u NATO-u čitaju kao general-major.

formalni izvori kažu da Ulutaš iza sebe ima podršku lično predsednika Erdogana. Od pokušaja puča 2016. godine pomno se vodi računa ko drži važna mesta, a Priština ima posebno mesto jer se radi o zadatku na prostoru gde Turska ima duboke interese i snažno prisustvo.

U praksi KFOR pod komandom turskih generala (u množini jer je zasada zamenik turskog generala takođe turski general Čahit Iričan) izvršava redovne zadatke i nema veće razlike da li se na poziciji komandanta nalazi Turčin, Italijan ili Mađar. Posebno se u svakoj prilici ističe savezničko jedinstvo važno zbog visoke političke osetljivosti teme Kosova.

U Rezoluciji Saveta bezbednosti UN broj 1244 kaže se jasno da međunarodno bezbednosno prisustvo iz suštinsko učešće NATO-a mora da ima jedinstvo i da pruži bezbednosno okruženje za sve ljude na Kosovu, i to u istoj rečenici. Misija postoji, komandant Ulutaš ima kontrolu, a poimanje bezbednosti i dalje je složena tema. Poslednja veća akcija KFOR-a desila se pre dolaska Ulutaša na prvi mandat – u Zvečanu 29. maja 2023. godine pripadnici KFOR-a sukobili su se sa Srbima tokom protesta povodom dolaska albanskog gradonačelnika. Prema zvaničnim podacima povređena su 93 „kforovca“. Sa strane „civila“ broj povređenih izražava se takođe u desetinama, ali nije poznat jer je puno učesnika nereda otišlo u central-

nu Srbiju. Snimci su pokazali da su neki od njih u stvari došli po zadatku i kada su obavili svoj posao otišli su kući. Posledice za Srbe su bile dramatične jer je posle tog incidenta vlastima iz Prištine prepuštena kontrola nad severom Kosova i brzo se prešao put od stava Vučićevih vlasti da će se ako treba i ratovati za to da se ne koriste kosovske tablice do parade na Ušću na koju su dovezene pristalice vlasti u autobusima sa baš tim problematičnim tablicama.

Sada posle povratka na Kosovo Ulutaš u 30. rotaciji KFOR-a ima zvanično 4.649 ljudi. Glavni sastavi su dve komande za kontrolu prostora – jedna pod italijanskim vodstvom sa komandom u Vilado Italija kod Peći i istočna pod američkim komandom sa sedištem u Bondstilu. Glavna interventna jedinica podređena Ulutašu je Bataljon taktičke rezerve (KTR BN) iz Novog Sela koja dolazi iz Mađarske. Za prikupljanje i obradu podataka o tome šta se dešava na terenu

Na KFOR su u Zvečanu jurišali neki likovi u crnoj odeći za koje nećete se začuditi ako saznate da su u recentno vreme batinali studente u Novom Sadu i u ostalim mestima gde se prebace luksuznim kombijima

komandant KFOR-a ima pri ruci čitav namenski bataljon za ISR (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance – obaveštajnoj delatnosti pridodati su osmatranje i izvidanje).

Generalno, zadaci KFOR-a su najbliži vojnoj policiji i civilno-vojnoj saradnji. Manevarske jedinice koriste laka borbena vozila točkaše po izboru nacionalnih kontingenata.

Prema planovima NATO-a delovi KFOR-a se koriste za kontrolu bezbednosnih prilika u BiH, ako zatreba i to se redovno proverava. Početkom oktobra iz Butmira vratili su se nakon dve nedelje vežbi Mađari iz KTR BN koji su pokazali kako se može podržati EUFOR.

Nekoliko dana pre dolaska Ulutaša iz turskog četveromotornog A400M iskrcani su na prištinskom aerodromu askeri iz međunarodnog bataljona operativne rezerve (ORF BN) KFOR-a koji su sada u svom šestomesečnom mandatu. Oni su na zadatku rezerve za brzo reagovanje u krizama zamenili kontingent sastavljen od zemalja iz okruženja, iz Rumunije, Bugarske, Grčke i Albanije i pride italijanskog elementa.

Turska priželjkuje veći uticaj u KFOR-u i posebno su ponosni na to što su dobili poziciju komandanta. Na duži rok bacili su oko na preuzimanje komande sektora Istok. Pod komandom tog dela KFOR-a su jedan kinetički bataljon koji je manevarska jedinica za podršku policiji i EULEX koji čine Amerikanci, Poljaci i Turci smešteni u Bondstilu. Nekinetički bataljon zadužen je za civilno-vojnu saradnju kroz rad timova za održavanje veze i monitoring. U Bondstilu je i avijacijski element sektora sa nekoliko američkih „blek houkova“, ali ako je potrebno da na Kosovo dođu iste te mašine od pre dve godine sastavljaju se u turskoj industriji.

U Prištini se jako vodi računa o emotivnim vezama sa moćnim saveznikom i pami se i ponavlja kako je Erdogan 2013. godine rekao „Turska je Kosovo, Kosovo je Turska“. Na prošlogodišnjog proslavi Dana demokratije i nacionalnog jedinstva, novog turskog praznika koji se slavi 15. jula u znak obeležavanja pobede nad pučistima 2016. godine, Kurti je rekao da je narod Kosova bio uz narod Turske te kritične noći i kada su u odbrani poretka stradala 252 šehida. **N**

„Do protesta nije došlo ni slučajno ni spontano...”

Kratka obaveštajno-politička procena u vezi sa studentskim demonstracijama

Dokument poslat Josipu Brozu Titu, koji je Nedeljnik pronašao u Arhivu Jugoslavije, svedoči koliko su zapanjujuće paralele između 1968. i današnjeg vremena, i to ne samo u delu gde danas vlast optužuje mlade da su „instruisani” i da „sprovode obojenu revoluciju”

Piše Dušan Telesković

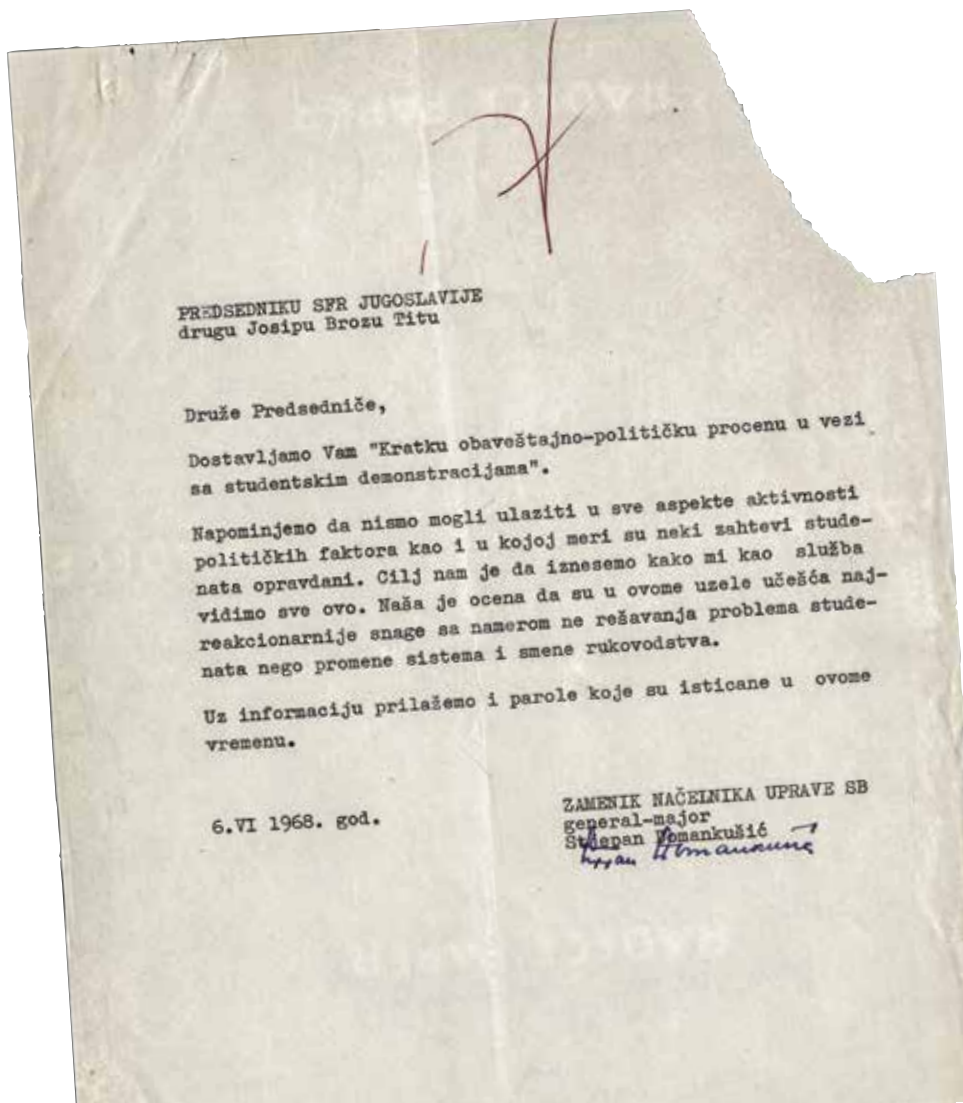
Beograd je 1968. godine bio u plamenu studentskog bunta – mladi su marširali, vikali parole, sanjali pravdu, dok su tajne službe grozničavo slale izveštaje Josipu Brozu Titu, upozoravajući na zavere, strane agente i domaće izdajnike.

Ranković, Đilas, penzionisani generali, pa čak i špijuni Istoka i Zapada – svi su se našli na spisku krivaca za nemire koji su, po mišljenju vlasti, bili sve samo ne spontani.

Studenti su želeli reforme, ali izveštaj ih slika kao pijune u velikoj igri moći, kao marionete u političkom teatru koji je pisao neko drugi.

Baš kao i danas.

Iz arhiva je svetlost dana ugledao dokument pod nazivom „Kratka obaveštajno-politička procena u vezi sa studentskim demonstracijama, 6. jun 1968. g“. Ovaj dokument iz Arhiva Jugoslavije se može pronaći na sajtu „Fabrike radnicima“, posvećenom 75. godišnjici ključnog razvojnog procesa u jugoslovenskoj istoriji: uvođenja radničkog samoupravljanja.

Dokument je zapravo upućen Josipu Brozu Titu od vojne Uprave bezbednosti (nekadašnjeg KOS-a, a danas VBA). Ovaj izveštaj iz 1968. nije samo arhivski papir, on je zapravo pokazatelj kako se istorija ponavlja kao farsa u pogledu nez razumevanja studenata i njihovog nezadovoljstva od strane tajnih službi.

Paralele tadašnjeg i današnjeg vremena su zapanjujuće, i to ne samo u delu gde danas vlast optužuje mlade da su „instruisani“ i da „sprovode obojenu revoluciju“.

No, krenimo redom.

U prvoj rečenici izveštaja na sedam strana koji potpisuje general-major Stjepan Domankušić, zamenik načelnika Službe bezbednosti, piše: „Do studentskih demonstracija nije došlo ni slučajno ni spontano.“

„One su rezultat delovanja najreakcionarnijih snaga u našem društvu, u prvom redu onih koje su politički osuđene na Četvrtom plenumu CK SKJ. Sasvim je sigurno da je i ova akcija, kao i mnoge ranije, bila potpomagana sa strane (Istok, Zapad). O sadašnjim pojavama među studentima od ranije se znalo, jer je bilo elemenata koji su na to ukazivali“, navodi se na početku.

Kao potvrdu ovih teza, oficir službe navodi sledeće primere:

„Već duže vremena iz krugova zaver (A. Rankovića i drugih) čuju se izjave ‘videće se ko je Marko’, ‘neće proći dugo vremena kada će on opet zauzeti značajan položaj’ i sl. Jedna bliska veza

Danas Vučić smenjuje policijske i vojne generale jer mu nisu dovoljno lojalni, a tada je KOS za to optuživao jedan deo penzionisanih generala (Pavla Jakšića, Miloja Milojevića, Milinka Đurovića...)

Vojina Lukića tri dana pre početka demonstracija izjavio je da će se desiti svašta, iz čega se može zaključiti da je ovo mogao čuti i od samog Vojina Lukića. On je izjavio, da snage koje su režirale Četvrti plenum pripremaju i smenu Tita“, navodi se u dokumentu.

Slično kao i danas kada vlast neće da javno prihvati da je pad nadstrešnice u kojoj je stradalo 16 ljudi povod za današnje studentske proteste, već izmišlja teorije zavere o terorističkom aktu, otepljenju Vojvodine i „obojenoj revoluciji“, ni tadašnje službe bezbednosti nisu priznavale da je povod za demonstracije bio opšti sukob brigadir sa studentima oko ulaska na manifestaciju „Karavan prijateljstva ‘68“.

Tako vojna tajna služba piše Titu da je „jedan pukovnik iz DSNO pre 15-20 dana izjavio da će ubrzo doći do demonstracija omladine, da to i jedino može opametiti ovo rukovodstvo, da pojedinci treba da demisioniraju i sl.“.

Dalje za povode prenosi reči generala u penziji Pavla Jakšića očigledno sakupljene tajnim nadzorom, budući da ova kva njegova izjava nije javno izrečena:

„Za nas (misli na one koji zastupaju stavove kao i on) to nije ništa iznenađujuće. Iznenađujuće je za ove mudrace koji većito misle da će se stvarnost razvijati onako kako to oni žele...“ O povodu demonstracija ističe: „To je organizacija. Povod je Dobrica, nije ovo (sukob sa brigadistima) povod. I dogovor je to da se preduzme nešto, neki vrug kad ne možeš običnim rečnikom razgovarati“, navodi se u dokumentu Službe bezbednosti.

MALI BROJ LJUDI

Isto kao danas kada se Vučić poziva na izveštaje tajne službe (ovog puta BIA) i minimalizuje masovnost studentskih demonstracija, i te 1968, KOS je umanjivao brojke.

Tako se u dokumentu navodi da je reč o „nekoliko hiljada studenata, oko 4.000“, iako današnje procene na osnovu svedočenja očevidaca i arhivske građe govore o najmanje 50.000 ljudi na ulicama Beograda.

Danas, na primer, Vučić ne nudi ni jedan jedini dokaz o spoljnom finansiranju navodne „obojene revolucije“, a čini se da ni tada nije bilo nikakvih tragova spoljnog mešanja, ali je ipak tajna služba uzimala neke nepovezane događaje da dokaže svoje tvrdnje.

I posebno što se pokazuje iz izveštaja, pratili su slobodomisleće intelektualce tog vremena koji su, pa može se reći, bili opozicija tadašnjoj vlasti.

Tako spominju Slavku Ranković, suprugu Aleksandra Rankovića, da se videla „sa profesorom Čobelićem za koga se među studentima priča da je briljirao u svojim istupanjima“. Onda navode da je Aleksandar Ranković bio na vezi sa profesorom Ljubom Tadićem, ocem Borisa Tadića, za koga navode da je „jedan od ekstremnijih na Filozofskom fakultetu“.

Pratili su i Dobricu Ćosića da je bio na vezi sa Antonijem Isakovićem...

Paradoksalno, tek na kraju izveštaja, videće se koliko je bilo neistina u ovim tvrdnjama. Jer ispostaviće se da je „Dobrica Ćosić bio u Grockoj u svojoj kući i nije se izjašnjavao“.

Za Rankovića kažu da je u telefonskom razgovoru sa njegovim starijim sinom na pitanje „šta ima novo“, odgovorio da on ne zna, „ja sam van političkog života“.

NAPADI NA UNIVERZITET

Kao što i danas Vučić napada rektora Vladana Đokića, tako su i tadašnji kreatori politike (dakle, oni koji su svojim izveštajima uticali na donošenje odluka), za studentske demonstracije optuživali Univerzitet u Beogradu.

„Da su događaji oko demonstracija studenata organizovani i kontrarevolucionarni pokazuje i to, da je štab u Beogradu inicijator i organizator svih akcija na univerzitetima, kako u Beogradu tako i u unutrašnjosti zemlje. Parole, leci, rezolucije, zahtevi i sve ostalo istovetno je u svim mestima u zemlji. Znači, radi se o organizovanoj i sinhronizovanoj akciji“, navodi se u izveštaju.

Dalje se kaže da je neimenovana žena za koju navode da je „agent sovjetske obaveštajne službe (žena jednog bivšeg vojnog lica, inače bliska veza rektora Beogradskog univerziteta), lansirala vest da je ovaj poslao telegram solidarnosti sa svim zahtevima studenata“.

GENERALI NA STRANI STUDENATA

Danas, na primer, Vučić smenjuje policijske i vojne generale jer mu nisu dovoljno lojalni, a tada je KOS za to optuživao jedan deo penzionisanih generala (Pavla Jakšića, Miloja Milojevića, Milinka Đurovića...).

„Svojim stavovima podržavaju najekstremniji deo učesnika demonstracija. Pavle Jakšić je o tome i ranije znao. Miloje Milojević došao je 4. juna u Komandu I armijske oblasti i po svim utiscima zaključuje se da je poslat da 'ispita' situaciju, odnosno raspoloženje, a nije isključeno da je mogao biti poslat i od Vojina Lukića. Milinko Đurović našao se među studentima na Pravnom fakultetu i prema vestima koje smo dobili zastupao je tezu jedinstvo radnika, studenata i vojske. Uočen je da kontaktira sa Radovanom Vukanovićem, čija su politička stremljenja i gledanja od ranije poznata“, navodi se u izveštaju upućenom Titu.

Dalje se kaže da je „armijski sastav u celini“ osudio postupke učesnika de-

Ima, međutim, suštinskih razlika između 1968. i današnjeg vremena. Tito nije verovao ovom izveštaju vojne tajne službe, za koji su korišćeni i podaci Službe državne bezbednosti (SDB, današnje BIA). Poslao je na ulice dvojicu ljudi u koje je imao poverenje, da snime situaciju i napišu izveštaj

demonstracija, sem opravdanih zahteva.

„Malobrojni su primeri onih koji su im davali podršku. Međutim, držanje pojedinih studenata dece vojnih rukovodilaca nije najbolje. Aktivni su među učesnicima demonstracija“, kaže se 1968.

DILAS ODBIJEN

I u tadašnjem vremenu je politički neprijatelj tajne službe bio jedan Dilas, dođuše Milovan. Ispostavlja se iz izveštaja da je on u pratnji bliskog prijatelja, advokata Jore Barovića, došao među studen-

te, ali da je odbijen.

Ipak, to nije bilo dovoljno da se služba ne bavi time, kao i danas kada tvrdi da Dragan Dilas „stoji iza protesta“.

Tako pojava Milovana Dilasa, mada je dakle odbijen od strane studenata, „ukazuje da je u ovoj situaciji došlo do sprege svega reakcionarnog i nazadnog u našoj zemlji, a sve pod parolom demokratije i samoupravnog društva“.

TADAŠNJI PLENUM

U jednom delu izveštaja, vojna tajna služba priznaje ipak činjenicu da su se učesnici demonstracija „po nekim pitanjima bolje snalazili i bili organizovaniji od nekih političkih foruma“.

„Brzo su uspostavili red na fakultetima, organizovali stalnu vezu između fakulteta, kao i sa nekim fakultetima u unutrašnjosti. Bili su veoma redovni i brzi u pisanju raznih letaka, biltena i rezolucija, kao i u njihovom rasturanju. Raspolažu sa pet sredstava za štampanje i umnožavanje materijala, a koristili su 18 vozila za rasturanje. Obezbedili su da se na

fakultetima pojave one ličnosti za koje su smatrali da će im dati podršku (Bećković, Manojlović, Mihajlović, Isaković i drugi)“, navodi se u izveštaju.

Koliko je smetala podrška intelektualaca studentima, kao i uostalom i danas, vidi se i po delu izveštaja u kojem se navodi ko im je sve dao podršku.

„Pojedinci iz raznih sredina, koji su od ranije poznati po svojim negativnim stavovima, i ovom prilikom našli su se među učesnicima demonstracija da se sa njima solidarišu ili su to učinili u okviru svojih institucija putem izjava, pisma i sl. (Matija Bećković, Antonije Isaković, Mihiz, Stevo Žigon, Serafim, Ljubiša Manojlović i drugi). Podrška demonstracijama u Beogradu pružena je zvanično od raznih kulturnih i naučnih institucija, kao što su Narodni muzej Beograda, Udruženje književnika SR Srbije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Akademija za primenjenu umetnost i sl. Izjave ovih pojedinaca među studentima u suštini iniciraju na upornost odnosno na kontrarevoluciju“, navodi se u dokumentu.

PRISLUŠKIVANJE STUDENATA

Da je tajna služba pratila studente, pokazalo se i u jednom delu izveštaja gde je pobrojano šta se pričalo na pojedinim visokoškolskim ustanovama.

„Na Filozofskom fakultetu dva puta su pojedinci isticali potrebu povezivanja sa Armijom ('trebaju nam tri pukovnika i stvar ćemo rešiti'). Na Ekonomskom fakultetu diskutovali su da u jedinice pošalju studentske delegacije koje bi kontaktirale sa starešinama da bi ovi objasnili vojnicima zahteve studenata. Takozvani akcioni odbor Veterinarskog fakulteta u letku poziva pripadnike JNA i Milicije da pronađu zajednički jezik u borbi za demokratske principe i sl.“, navodi se u ovom izveštaju.

TRAŽILI PAD VLADE I OSTAVKU PREDSEDNIKA

„Daleko krupnije namere“ studenata, Titova tajna služba videla je u nizu primera.

„Vrlo brzo su prešli preko stipendija, samoupravljanja na univerzitetu i drugim čisto njihovim (studentskim) pitanjima na širi teren, kao što je pitanje zahteva počev od obaranja Vlade, predsednika Republike do ostavke funkcionera u gradu. Istupili su sa više od 70 raznih parola koje su po svojoj suštini kontrarevolucionarne sa pozivom na promenu sistema“, navodi se u izveštaju.

Ima i kritike funkcionera Saveza komunista, i to vrlo slične onima kojima Vučić danas čašćava svoje partijske kolege iz Srpske napredne stranke.

„Naprotiv, akcije od strane SK među njima nisu bile adekvatne potrebama. Oni (učesnici demonstracija) su bili u ofanzivi. Čak su se i dati stavovi počeli razvodnjavati. S njihove strane kao da je osnovno smena rukovodioca unutrašnjih poslova i naredbe o zabrani demonstracija, a ne kontrarevolucionarni postupci koji imaju za cilj promenu vlasti i sistema. I neki drugi postupci, iako na prvi pogled reklo bi se naivni, kao na primer pokušaj regulisanja saobraćaja, ukazuju pored ostalog na njihovu organizovanost“, navodi se u izveštaju.

TITO NIJE VEROVAO OBAVEŠTAJCIMA

Ima, međutim, suštinskih razlika iz-

Dok su obaveštajci pokušavali da prikažu studente kao izmanipulisane, Begović je naglasio da je „masa krenula u političku akciju neorganizovano s mnogo ogorčenja i s veoma malo političkog iskustva“. U empatičnom tonu, Begović zaključuje da su demonstracije „pozitivna lekcija“ i „sveži vetar“ u ustajalom političkom životu

među 1968. i današnjeg vremena. Tito nije verovao ovom izveštaju vojne tajne službe, za koji su korišćeni i podaci Službe državne bezbednosti (SDB, današnje BIA).

Poslao je na ulice dvojicu ljudi u koje je imao poverenje, da snime situaciju i napišu izveštaj.

Jedan je bio Veljko Vlahović, ikona revolucionarnog pokreta za kojeg se znalo da ide kao Titov izaslanik.

Tito je, međutim, uz Vlahovića, poslao jednog drugog čoveka od posebnog poverenja, nekog ko bi iz senke, neupadljivo saznao šta se zaista dešava.

Bio je to Vlajko Begović, revolucionar, koji je kao učesnik Španskog građanskog rata i Francuskog pokreta otpora tokom Drugog svetskog rata, ispekao zanat „obaveštajnog oficira“.

Begović je bio izuzetno važna ličnost u posleratnoj Jugoslaviji, bio je član Saveza federacije, predsednik Jugoslovenske planske komisije, osnivač niza uglednih naučnih institucija u Beogradu, poput Instituta za društvene nauke i Visoke škole političkih nauka (danas Fakulteta političkih nauka), ali je imao komplikovane odnose sa Titom. I to pre svega jer je 1965. godine, kada je imao 60 godina, otišao u penziju sa rečenicom da je vreme da „dođu mladi“. Tito, stariji od Begovića 12 godina, to je zamerio.

Ipak, kasnije su se pomirili, pa je Tito odlučio da ga zamoli da neupadljivo oceni studentske demonstracije, te 1968.

Njegov izveštaj je takođe deo dokumenta, objavljenog na sajtu „Fabrike radnicima“.

Ali, za razliku od izveštaja vojnih obaveštajaca, koji deluje paranooidno sa za-
verama, stranim agentima i kontrarevolucijom, Begovićev raport je potpuno

drugačiji.

On vidi studentski pokret kao iskrenu kritiku sistema, sa potencijalom za poboljšanje društva u celini.

„Studenti koji su pošli u akciju bili su ne samo nezadovoljni postojećim odnosima na Univerzitetu i svojim materijalnim položajem i ograničenim samoupravnim pravima, već posebno rastućom socijalnom nejednakosti koja nije zasnovana na radu, neostvarivanjem nagrade i položaja prema radu, neopravdanim bogaćenjem, luksuzom i ostacima društvenih privilegija, nezaposlenošću i slabom perspektivom za zapošljavanje stručnih kadrova. Po njihovom shvatanju, za takvu situaciju, za nesprovođenje u praksi usvojenih principa, ne prelazeći s reči na dela, glavnu krivicu nose birokratizovani rukovodeći kadrovi koji su za sebe obezbedili socijalizam i neefikasni rad foruma i institucija“, navodi Vlajko Begović.

Dok su obaveštajci pokušavali da prikažu studente kao izmanipulisane, Begović je naglasio da je „masa krenula u političku akciju neorganizovano s mnogo ogorčenja i s veoma malo političkog iskustva“.

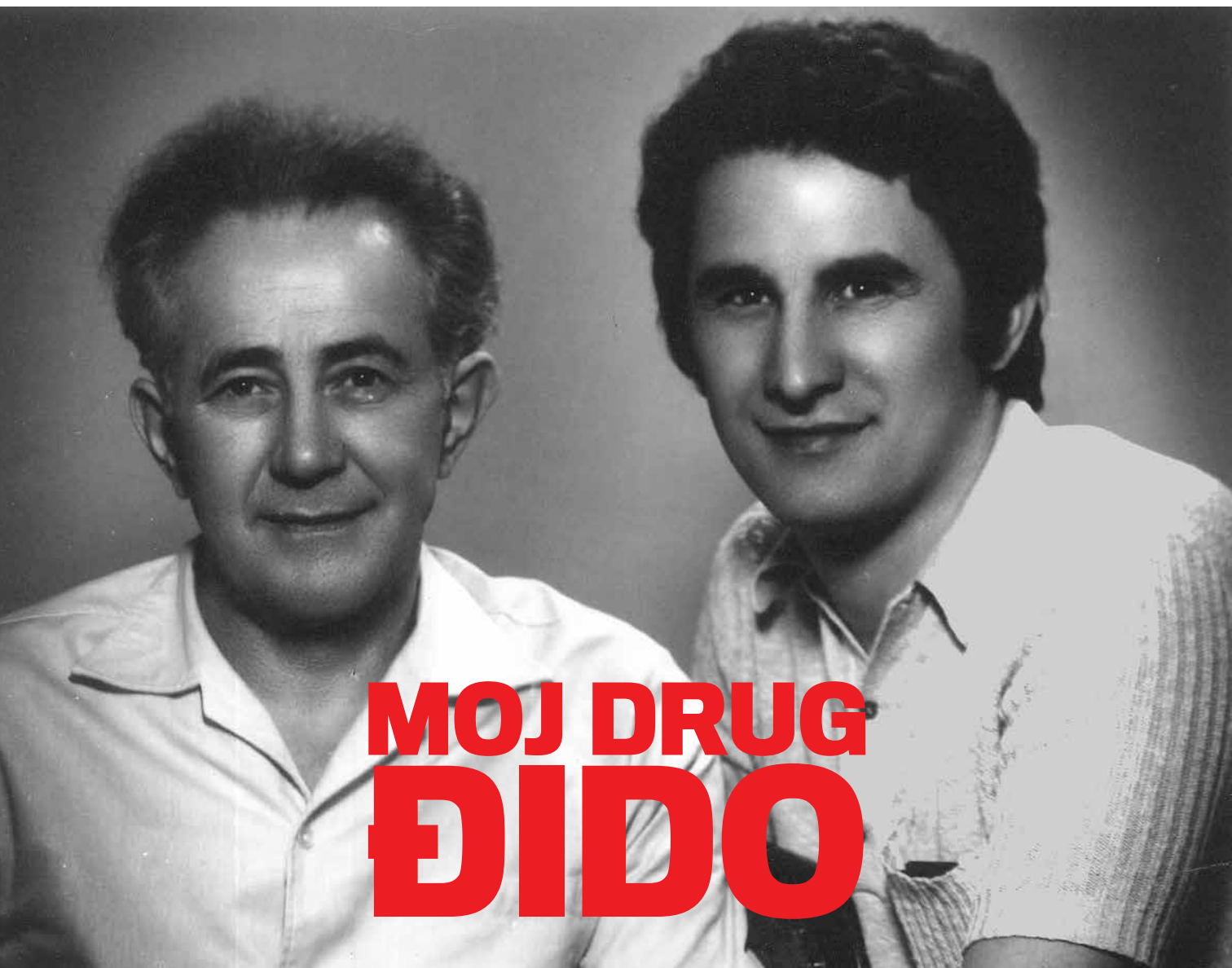
U empatičnom tonu, Begović zaključuje da su demonstracije „pozitivna lekcija“ i „sveži vetar“ u ustajalom političkom životu. Rešenje vidi u dijalogu, reformi, učenju iz grešaka i jačanju neposredne veze SKJ sa narodom.

„Spolja taj pokret je izgledao kao divlji, anarhičan, diverzantski, a u njemu je vladala dosta dobra organizovanost, veoma interesantna, pa i uzbudljiva revolucionarna atmosfera, u kojoj se danju i noću vodila borba mišljenja, tekle bujice reči, izlivao entuzijazam, ispoljavali se i formirali politički kadrovi, njihov način mišljenja i govorenja. Govori i diskusije smenjivali su se s revolucionarnim pesmama, istupanjem pesnika i glumaca“, navodi Begović.

Upućeni kažu da je ovaj izveštaj Vlajka Begovića presudno uticao na smirivanje situacije i na odluku da Tito, nasuprot predlozima, ne pošalje vojsku i tenkove na studente i demonstrante.

Vučić danas nema nekog poput Begovića, to je jasno na osnovu svega što javno priča o studentima i građanima Srbije.

I zato je pitanje da li će ga nešto sprečiti da učini to što Tito nije. **N**

MOJ DRUG ĐIDO

Šta mi je pričao:

o Titu, Kardelju i Rankoviću, Dobrici, Koči Popoviću, ratu, Andriću i Ćopiću, Krleži, Pasjem groblju, stvaranju i raspadu Jugoslavije...

Kada je pre nekoliko godina, posle 30 godina, izašao nepoznati Dnevnik Milovana Đilasa, u kojem je jedan od glavnih aktera Matija Bećković, bilo je jasno da se čeka neka vrsta odgovora. I ona je konačno tu. Da stavi tačku na istoriju jednog doba, jednog prijateljstva, i jedne – zajedničke sudbine. Svih nas...

Priredio Veljko Lalić

„U gomili koja se tiskala u foajeu Narodnog pozorišta u Beogradu pred premijeru Borislava Mihajlovića Mihiza Komandant Sajler 21. januara 1967. godine izdvajala se jedna jedina glava 'očišćana na nularicu', glava robijaša Milovana Đilasa. Tad, na nularicu, nije bio očišćan niko drugi. Bleštavilo golog temena i zatorsko bledilo njegovog lica zasenjivalo je sve ostale.

Stajao sam sa Verom prislonjen uz be-tonski zid na drugom kraju foajea. Kad sam ga ugledao, prenerazio sam se i 'prebledeo kao krpa', kako mi je rekla Vera. Njegovo bledilo prešlo je i na moje lice.“

Ovo je jedna od priča Matije Bečkovića u novoj knjizi *Moj drug Đido*, koja ovih dana izlazi u izdanju Vukotić medija.

Kada je pre nekoliko godina, posle 30 godina, izašao nepoznati Dnevnik Milovana Đilasa, u kojem je jedan od glavnih aktera Matija Bečković, bilo je jasno da se čeka neka vrsta odgovora. I ona je konačno tu. Da stavi tačku na istoriju jednog doba, jednog prijateljstva, i jedne – zajedničke sudbine. Rekao bih svih nas...

Uz dozvolu izdavača prenosimo najzanimljivije delove.

NEISTOMIŠLJENICI KOJI SE SLAŽU U SVEMU

Moj drug Đido mi je odmah rekao da nikad nije imao prijatelja neistomišljenika i da sam mu ja prvi i jedini. Potreba da traži neistomišljenika dovoljno je rečita. Ko isto misli ne misli ništa.

Iako sam mu bio prvi prijatelj neistomišljenik, Đido je redovno vodio evidenciju u čemu se slažemo, a u čemu se ne slažemo. U poslednje godine života rekao je da mu se čini da se slažemo gotovo u svemu.

UBISTVO ČUTANJEM

Presuda vrhovnog sudi je glasila: „Ubićemo ga ćutanjem!“ Otad se njegovo ime nije moglo ni čuti ni videti. I Đido Janka Veselinovića skinuti sa repertoara. Sa grupnih fotografija revolucionarnih vođa, učesnika istorijskih događaja, uklanjan je Đidova glava, a oni koji su ostajali na slikama bili su okruženi njegovim rukama i nogama.

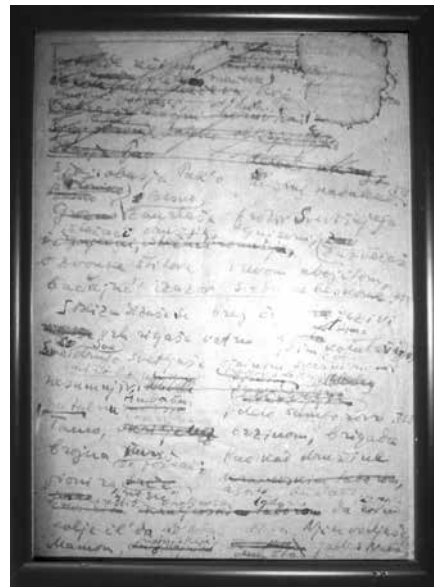
Podizan je glas za odbranu i ovog i onog, osnivani odbori za zaštitu ljud-

skih prava i sloboda, ali nijedan ni odbor ni pojedinac nikad nije ni spomenuo, a kamoli uzeo u odbranu Milovana Đilasa. Stotine najčuvjenijih intelektualaca sveta na čelu sa Bertrandom Raselom, Eleonorom Ruzvelt, Bevanom i drugim intelektualcima i državicima potpisivali su apele za njegovo oslobodenje, ali nijedan intelektualac u njegovoj zemlji nije izgovorio njegovo ime, sem ako ga je psovao. Čak ni oni koji su živeli u izgnanstvu. Samo u njegovom slučaju postojala je opšta saglasnost da je prešao sve razumne granice i da nije imao čemu da se nada ni da bude nigde drugo izvan tamnice. Sam je govorio da je on najpsovaniji Srbin posle Vuka Brankovića. Njegove knjige štampane su u milionskim tiražima, na desetinama jezika, ali u njegovoj zemlji nisu spominjane niti je kad nazvan piscem. Čitao ga je i De Gol, i Mao Cedung, i Če Gevara, i Solženjicin, ali nijedan Srbin nije. Drugi pisci su navođeni kao najprevođeniji, a on nikad. I takozvana „reakcija“, kako se zvala opozicija, nije propuštala da se pridruži hajci i iskoristi privilegiju da bez straha kidiše na grešnika.

TOALET PAPIR

Umesto hartije za pisanje u tamnici mu je bio dozvoljen samo toalet papir. Bila je to jedna od dijaboličnih udbaških do- setki kojom su hteli da mu doskoče i do- kažu da će i ono što piše vredeti i služiti čemu služi i papir na kome je pisao. Sre- čom što je taj toalet papir bio najgoreg kvaliteta na kome se moglo pisati čak i mastilom. Na toalet papiru, pored osta- log, prevedeno je desetine hiljada stiho- va *Izgubljenog raja* Džona Milтона. To je najslavnije izdanje ovoga grandioznog speva na svetu. Iz zatvora je izneo dža- kove ispisanog toalet papira i svaki listić postao je nepotkupljivi svedok jednog vremena i bescena retkost u imaginar- nom muzeju pisane reči.

**Tito nikad nije potpisao
nijednu smrtnu kaznu.
I ko mu je rekao da
on ne potpisuje? Ja i
Ranković. Nek samo
kaže, a mi ćemo naći ko
će da potpiše**

Jedan list preвода *Izgubljenog raja* stoji uramljen među ikonama i u mojoj radnoj sobi.

VALTER

Kad ga je prvi put video, Tito se zvao Valter. „Ti si Josip Broz.“ „Otkud znaš?“ „Video sam te na fotografiji iz Lepoglave sa Mošom Pijade.“ „Što si mi to rekao?“ „Ako padneš, da znaš ko sve zna ko si.“

Tako je moj drug Đido sebe unapred prijavljivao i sumnjičio kao mogućeg iz- dajnika.

Mitra Mitrović pisala je kako je pre rata šetala s Đidom Knez Mihailovom ulicom kad je on prišao nekom čoveku na drugoj strani ulice i malo razgovarao. „Tek negde u toku rata, kad sam videla Tita, prepoznala sam tog čoveka.“

RIČARD BARTON

U vreme snimanja filma *Sutjeska* Ri- čard Barton je u intervjuu „Politici“ iz- javio da mu se kod maršala Tita najvi- še svidelo kad mu je rekao da on nikada nije potpisao nijednu smrtnu kaznu. To sam čitao smejući se jedne subote u pet po podne kad se pojavio moj drug Đido. Kad rekoh čemu se smejem, on me do- čeka: „A znate li da je to tačno? I ko mu je rekao da on ne potpisuje? Ja i Ran- ković. Nek samo kaže, a mi ćemo naći ko će da potpiše. A znate li da britanska kraljica potpisuje smrtnu kaznu? Ali mi smo hteli da on bude nešto više od bri- tanske kraljice.“

ĐURIŠIĆEV PASOŠ

Aleksi Đilas u nekoj je posloj američke novine koje izlaze u Čikagu u kojima je objavljen intervju s Pavlom, unukom Pavla Đurišića. U tom intervjuu Pavlov unuk kaže kako mu je baka pričala da je pre rata kao devojka u Beranama išla trotoarom, a pored nje se zaustavio Pavle Đurišić na motociklu. Iza Pavla je seдео Milovan Đilas. Moj drug Đido to nikad nije rekao ni meni ni Aleksi, ali jeste da je posle rata dao pasoš Pavlovoj udovici Gorici da ode u Ameriku.

SNISHODLJIV PREMA VRHU

Pamet je u komunističkoj hijerarhiji bila u gram izmerena. Čini mi se da bi Đido za svakog koga bih pomenuo mogao da kaže koliki mu je koeficijent inteligencije. I šta je sposoban da učini. Tito je jedini bio van konkurencije. Ta rang-lista kod Đida je ostala i po silasku s vlasti. Za slavnog komandanta je rekao: „Snishodljiv prema vrhu.“ Kad bi čuo da je neko nešto rekao Titu, nije verovao, a kad je rečeno da mu je nešto prigovorio Koliševski, moj drug Đido je rekao: „Laza bi bio sposoban da to kaže.“ Joro Barović čudio se kad bih ja Đidu bilo šta opovirao. Po tome se videlo da nisam bio član partije i pečen ispod tog sača. Kad je Momir Bulatović rekao bivšem crnogorskom rukovodstvu: „Od vas se traži samo da odete sa vlasti“, Đido je primečio: „To ne može da kaže običan čovek.“

Jedino je Tito spomenuo da Dražu Mihailovića možda ne treba streljati, jer će „postati svetac“. Ali Srbi su bili za streljanje

U stvari, prava vlast je bila prva četvoraka. Politbiro. Oni su bili jednaki od ostalih članova.

Ali kad se govorilo o novim ljudima, izvan stare komunističke nomenklature, nije štedito komplimente: „Eva Ras je originalna. Borka Pavićević je neodoljiva. Vesna Pešić inteligentna.“

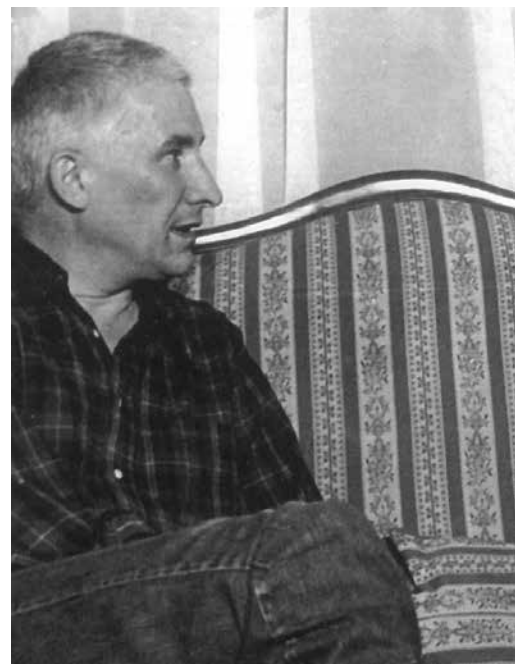
UBICA

U zemlji besomučnog ubijanja, ko je god koga ubio, ubio ga je Milovan Đilas. Svakom je bilo ispod časti da ga ubije neko drugi. To je ubijenima davalo značaj i donosilo neki ugled. Nikad mu nisu sudili za ubistvo, a tako bi ga se najlakše ratosiljali. Sudili su mu za knjige, a optuživali za ubistva. Od Đida je zahtevano što nije ni od kog drugog, da kaže nešto što nije rekao niko i da prizna ono što nije priznavao niko. Čoveku kome je istorija i sudbina dodelila da svojom glavom odlučuje o životu i smrti drugih ljudi, sudili su ljudi koji su se krstili pred partijskom knjižicom i mirno stajali pred lutkama u izlogu. Partija koja

nije nikog ubila, već bosikom kropila zavađene strane, dobila je jednog raspamećenog, ekscentričnog ubicu. S tim otkrićem saglasili su se i vlast i opozicija, i kukavice koje nisu smele nazvati zločinom nijednog zločinca, tako su zvali Đida, ne izlažući se nikakvom riziku.

CRNA LISTA

Ja nisam dospao na crnu listu u nekom trenutku, nego sam na njoj bio otkad sam stupio u javni život. Kad sam objavio poemu „Čiji si ti mali?“, moj drug Đido je rekao: „Dobro pesma, a kakva je to tek optužba.“ Ne verujem da postoji neki spisak sumnjivih elemenata a da na njemu nema mog imena. To sada može izgledati kao da se hvalim, pogotovo sada kad u prvi plan izbijaju oni kojih nema ni na jednom spisku i ni na jednoj petici, kao glavni borci za slobodu. Što se mene tiče, to na neki način pretrajava do dan-danas. Istina je, nisam ni pokušavao da se s tog spiska sklonim, mada mi se činilo da ni to nije nemoguće. Da su me zicali svako jutro pred svojim kancelarijama kad su dolazili na posao, verujem da bi se smilovali mučeniku. Ali nisam. Kad je Draža Marković objavio svoje memoare, Mihiz je imao tu knjigu, pa sam mu rekao da vidi u indeksu imena koga najčešće spominje. Bio sam na vrhu te liste, a s njim se nisam nikada sreo. Morao je da bude konkretan, ali ako spo-

mene Dobricu, Mihiza, Žiku, Antonija, u „Maderi“ će ga pitati šta mu je to trebalo, a kad spomene mene, niti će ga ko pitati niti pridavati značaja. Nisam nikad video svoj dosije, a kad bih ponekad pročitao neku svoju rečenicu, setio bih se pred kim sam je izgovorio. Jedan mi je decenijama bio najbliži prijatelj. Znao je sve o meni i mom životu, ali me je pri kraju svog života olajavao i bolešno lagao. Jedino mu je poverovao zet, koji je te bolesničke laži počeo da objavljuje. Aleksa mi je predlagao da ga tužim sudu, ali mislim da taj, i kad bi ubio čoveka, ne bi odgovarao.

POSVETE

Moj drug Đido mi je ispričao kako je prvih dana po oslobođenju u Agitprop došao Ivo Andrić i doneo dve brošure, njegovu i Zogovićevu, s molbom da mu ih potpišu. „To su bile brošurice s našim govorima. Ja sam se nećkao govoreći da to nije ništa, ali na njegovo insistiranje sam potpisao. Zogović nije.“ Kad su ovih godina izlagane knjige koje su pisci poklanjali Andriću, izložena je i Đidova: „Ivi Andriću, sa željom za prijateljstvom.“ Milovan Đilas, 4. 5. 1944. godine. Po Đidovom svedočenju, Andrić je u te dane doneo njemu i Zogoviću rukopis romana *Na Drini ćuprija* i zamolio da ga pročitaju. Đido je odbio, a Zogović pristao. Dao je i neke ispravke.

Negde pri kraju života, uzbuđen mimo običaja, moj drug Đido je došao da me pita: „Šta mislite ko je među nama četvoricom bio ruski špijun?“ Ja bez razmišljanja: „Tito.“ „Dobro Tito, to se ne računa. Nego od nas trojice?“ Nisam znao. „Zamislite – Kardelj.“

Žaneta Đukić ovih dana objavila je tekst u kome je navela posvete na knjigama koje su poklanjane Ivi Andriću. Našla je i Đidovu iz 1944. godine i moju na knjizi *Reče mi jedan čovek*: „Gospodinu Ivi Andriću, s poštovanjem, Matija Bečković, 7. 11. 1970. godine“. U knjizi *Reče mi jedan čovek* otkrila je da je Andrić podvukao stihove: „Da sam znao kako je teško biti čovek, ne bih se toga poduhvatao.“

Rukopis *Besudne zemlje* Đido je preko Desanke Maksimović u svoje vreme ponudio Ivi Andriću da pročita. Andrić se izgovorio: „Ja sam član partije.“ Đido se nije ljutio, već pre pomislio: „To sam ga ja naučio.“ Kad je u SKZ odlučivano

o objavljivanju *Besudne zemlje* – Andrić nije došao na sastanak. Imao je glavobolju. Kasnije je Andrića tako i doživljavao, ali kad su posthumno objavljeni *Znakovi pored puta*, Đido je još jednom otkrio pravog Andrića i napisao hvalospev objavljen u nekim švedskim novinama.

NIJE SE PONIŽAVAO

U prvoj delegaciji Saveza književnika Jugoslavije, koja je nekim povodom išla u Sofiju, bio je i – Ivo Andrić. U delegaciji su bili sve sami prvoborci sa spomenicima, Radovan Zogović, Skender Kulenović, Jure Franičević Pločar i – Ivo Andrić.

Pitao sam Skendera Kulenovića kako se Andrić ponašao među njima. „Nije se ponižavao“, reče Skender.

BRANKO ČOPIĆ

U jeku afere sa „Jeretičkom pričom“ Branka Čopića, izdajnikom ga je nazvao Tito, a na saslušanje pozvao drug Đido.

Taj razgovor mi je Đido opisao ovako:

– Izdao si svoju partiju i svoj narod. Stupio si u službu najgorčelijih neprijatelja svoje zemlje i stao im na čelo. Pljunuo si na krv svojih drugova koji su pali za zemlju koju ti klevetaš na radost svih njenih dušmana. Postao si zastava u rukama svih klevetnika svoga naroda...

Dok sam se na njega obrušavao bljujući vatru iz svih oružja, Čopić se preobražavao u Davida Štrpca i izmenjenim glasom otpočeo odbranu:

„Auuuu, druže Đido, ja tek sad, kad tebe čujem, progledavam na moje slepe oči. I vidim gde sam zabasao sa svojom ludom glavom. Kuku ti ga, Branko, crni sine, sa tvojom žalosnom pameću. Hvali ti, druže Đido, kao bratu najrođenijem...“

I ja videh da će on ovo saslušanje pretvoriti u grdnu sprdnju i naglo ga prekinem: „Dosta. Gubi se.“

Kad sam Čopiću prepričavao kako mi je Đido opisao njihov susret, nijednom se nije nasmejao.

KRLEŽA

O Krleži je moj drug Đido pisao i govorio sa poštovanjem pa i divljenjem. Za sukob na levisi gde su bili protivnici davao mu je za pravo. Krleža je govorio da nije otišao u partizane jer mu je bilo svedeno da li će ga ubiti Đido ili Dido. Nije ga ubio ni jedan ni drugi. Đido je kazao da je

Dragi Matija,
Nakon ovog susreta i susreta god prošle godine
u izdavanju našim javnostima razgovora.
Niti to je sporazum. Pisan vam, druže, i o
dragih ljudima, a svakako zbog toga što vam
često i ne mogu volim.
Radi se o ovome: smatram da bi trebalo da
napravimo spisak, u kome sam sve moje
ukladjen da se možemo slaćti... Vi ste
me nekada bi da potpišem po svesci – i ja
da to potpišem. Čini mi se da ste i Vi došli
da ne reagujete osjetljivo – kako bi to ka-
zalo, a ja ne odgovaram – nego da pismenite
i ste kritički ljudi, a pravom, tražite
vol misle.
Nemam namenu da vam dopisujem, a
još manje da vas potpišem. Ja u vama
vidim izvanrednu darovitost i jedino
mi je stalo do toga da ona svesca i
upotpuni svoju celovitost. Zato bi, čak
nemam na to nikakva sam gđ. Krle-
žina talna prava, uporno "bojim" da vas.
To bi bilo sve.
Čestitam vam i ova – pravo sam –
N. g. i druže da bi do koje držeke
(ja ne drim ni to jednu ni drugu).
Izkrasno odami vama i vašoj
po razdruženju
Milovan Đilas

Didu svejedno šta Krleža priča, a da je to za njega ubitačno. Kad je Krleža u „Političari“ objavljivao svoj „Dnevnik“, Đida bi spominjao samo kad bi ga sanjao. To je bila dosetka u vreme kad jedino nije bilo propisano koga smeš sanjati. Ja sam Krležu video dvaput u hotelu „Mažestik“. Jednom je sedeo sa Sašom Petrovićem. Dok je govorio, pomerao je čaše na stolu i meni se činilo da će ga svakog trenutka ošamariti. Drugi put, sedeo sam sa Skenderom Kulenovićem i Stevanom Raičevićem kad je naišao Krleža. Skender ga je poznao i pozdravio: „Evo nama našeg najvećeg pisca.“ Na to je Krleža uzvratio, na moje uši: „Andrić je pisac, a ja sam kurac od ovce.“ Sve je zapečatio Lasić, rečenicom da je Krleža „lav kome su rasklimali zube kavom sa šlagom“.

ONAKO UZGRED

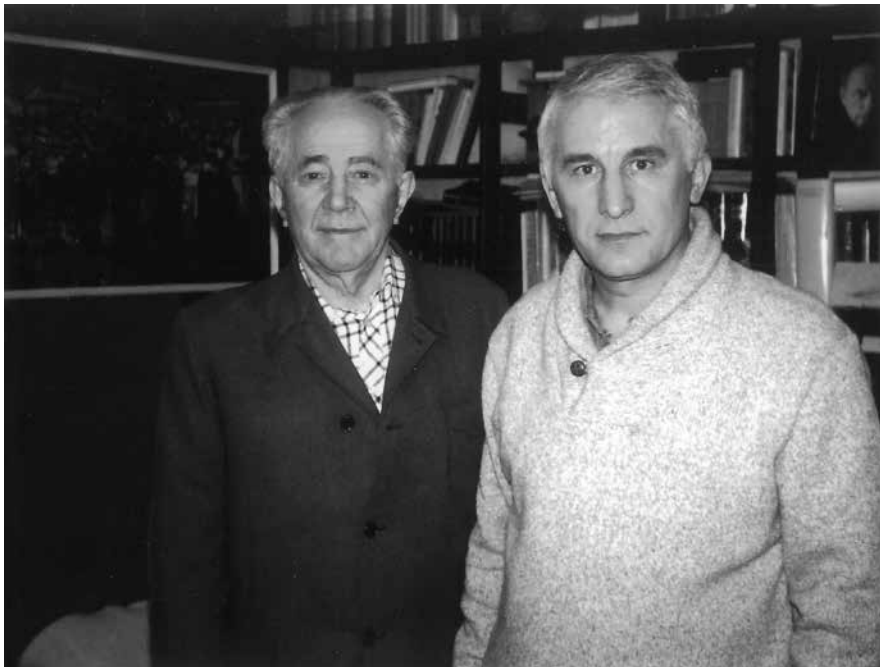
Retko sam ga zapitkivao, ali on bi mi ponekad uzgred ponešto rekao što je želeo da znam. Recimo, da je u Crnoj Gori poginulo podjednako četnika i partizana. Po 13.000 na obe strane. U Beogradu je posle rata ubijeno sedam i po hiljada ljudi. Nekoga je on pitao šta je bila krivica Grigorija Božovića, a taj mu je rekao da je Grigorije Božović imao vanbračno dete. Miloš Minić je u optužnici Draži Mihailoviću napisao da je Draža „izdao socijalizam“, pa mu je to Đido izbacio iz optužnice. Draža se inteligentno branio: ono glavno nije priznao, a za drugo nije pridavao značaja. Jedino je Tito spomenuo da Mihailovića možda ne treba streljati, jer će „postati svetac“. Ali Srbi su bili za streljanje. Kad je S. B. objavio protiv Đida neku paškvilu, Đidu je u ljutnji izletelo: „Pa on je izgubio torbu s arhivom Pokrajinskog komiteta. I ta arhiva je kasnije poslužila za knjigu *Pakao ili komunizam u Crnoj Gori*. Oni ništa drugo o nama nisu znali.“

INTELEKTUALNO NE

Moj drug Đido razgovarao je i sa Staljinom i sa Čerčilom i sa kraljevima i sa vojskovođama, naučnicima, umetnicima. Pitao sam ga: „Da li ste nekad bili inferiorni?“ „Intelektualno, ne.“

RUSKI ŠPIJUN

Negde pri kraju života, uzbuđen mimo običaja, moj drug Đido je došao da me pita: „Šta mislite ko je među nama četvo-

ricom bio ruski špijun?“ Ja bez razmišljanja: „Tito.“ „Dobro Tito, to se ne računa. Nego od nas trojice?“ Nisam znao. „Zamislite – Kardelj.“ To mu je tog dana kazao ozbiljan ruski istoričar Gibjanski, koji ga je posetio. I Đido, koji se odavno nije uzbuđivao, uzbuđio se na tu novost.

RANKOVIĆ

„Ja i Ranković zajedno bili bismo jedan dobar političar. On je bio veliki organizator, 'genije sitnica', ali bez ikakvih ideja. Nije bio svestan da je pao i on kad sam pao ja. Nije me cinkario, a Kardelj jeste. On bi samo rekao: 'To samo ti smeš da kažeš.'“

„Čuo sam iz pouzdanih izvora da je u jednom trenutku Tito hteo da me ubije, ali je Leka to izvrdao.“

Kad su se rankovićevci branili na 4. plenumu da nisu pravili nikakvu zaveru protiv Tita, Đido mi je rekao: „A što nisu? Ja bih je pravio da sam imao s kim. A oni su imali. Što da ne naprave zaveru? Nije mu to od baba ostalo.“

NE SEĆAM SE, ALI LIČI

Kad bih ga upitao da li je tačno nešto što sam o njemu čuo, najčešći odgovor je bio: „Ne sećam se, ali liči.“

Kad je izbila tzv. Trščanska afera, u celoj zemlji počeli su masovni mitinzi s poklicima „Trst je naš!“, „Život damo,

Trst ne damo!“, „Druže Tito, samo reci, letećemo kao meci!“, „Trst, Gorica i Rijeka biće naši do vijeka!“, „Ne daj, Tito, Trsta grada da slovenski narod strada“. Usred tog zanosa Amerikanci su naredili da se odmah povučemo iz Trsta. Tito nije časio časa da ih posluša.

Moj drug Đido se zatekao u Crnoj Gori, pa su ga drugovi pitali šta to bi. A on je odgovorio: „Mi ćemo ovde na primorju napraviti tih Trstova kao pleve. Kakav Trst, kakvi bakračići.“

Kad sam se vratio iz Crne Gore, pitao sam ga da li je tačno to što su mi ispričali. „Ne sećam se, ali liči.“

Sudija Sinan Dragić pričao mi je kako je u vreme rata intervenisao kod Đida za jednog Moračanina, osuđenog na smrt. Đido mu je rekao: „To je tehnička stvar.“

Pitao sam Đida je li to istina. „Ne sećam se, ali liči.“

PASJE GROBLJE

Stravilo u zemlji crnoj na belom svetu bilo je Pasje groblje usred grada na Tari. Tu su iz noći u noć masakrirani ljudi i žene da se pucnji ne bi čuli. Sutradan bi se egzekutori pojavljivali u gradu u odelima poklanih. Obešen je jedino pas koji je stigao za Mandićima, svojim domaćinima. Zakucali su ga na kolac i oglasili firmu: Pasje groblje. A psi su bili braća, komšije i rođaci. Nije bilo nikog kog nisu poznavali ili bili u srodstvu, ali za

njih to nisu bili ljudi nego neprijatelji, ni braća nego izdajnici, ni seljaci nego buržoazija, ni klanje već klasna borba za sreću čovečanstva koja se vodi u lugu pored Tare, gde je centar svetske revolucije. Gde je najveća zabit, tu je bio i epicentar bezumlja. Među nedužnim žrtvama bio je i kasacioni sudija Svetozar Lazarević, brat moje babe Jeje, ujak nje-ne dece. Bio je kratkovid, usput su mu ispale naočare, pa je posrtao u mraku. Dok su ga sprovodili pored kuće Draga Divca, čuli su kad je rekao: „Neka je sa srećom, ako je za Srpstvo i Slovenstvo.“

Moj drug Đido u to vreme nije bio u Crnoj Gori, ali su taj zločin priznavali samo kad bi ga pripisivali njemu. Taj pandemonijum nazvali su „lijeve greške“ i do dan-danas proturaju falsifikovana Đilasova naređenja kao što je ono da se pobiju Srbi u Vasojevićima. Mada i ćorav vidi da to nije njegov potpis, i pametni ljudi su mi taj falsifikat poturali pod nos. Sramota je da ta laž postane istina.

Milovan Đilas je Pasje groblje nazvao „čudovišno strašilo izidano protiv sve-ta i života“.

DA SAKRIJE IZDAJU I SARADNJU

Na pitanje kako je mogla da vam prođe priča da je Mihailović saradnik okupatora, a nije silazio ispod 1000 metara nadmorske visine, bio ministar vojske čija je vlada u Londonu, centru borbe

Da nije formirana republika, ne bismo znali šta ćemo s Crnogorcima. Generalštab ih je bio krcat

protiv fašizma, mada je tužilac na suđenju rekao „da je to paradoksalno samo na prvi pogled“. Kako je to sve prihvaćeno do dana današnjeg i kako je neko mogao poverovati „da je srpski narod onaj koji bi se dao voditi od izdajnika“, kako je Čerčila upitao Slobodan Jovanović. Zaludu je De Gol rekao da je Mihailović „legendarni heroj i oličenje čistog patriotizma“ kad su Srbi više verovali Josipu Brozu. Što se krio od okupatora i što ga je okupator gonio ako je s njim saradivao? Đido je prižmirio i objasnio: „Pa da sakrije izdaju i saradnju.“

GRANICE

Po raspadu Jugoslavije oživela je priča o međurepubličkim granicama i optuživanja komisija koja ih je određivala, a toj komisiji predsedavao je moj drug Đido. On je govorio da je to bilo vreme kada smo krenuli u međuplanetarno bratstvo i pevali „Amerika i Engleska biće zemlja proleterska“, tako da je bilo svejedno kome će pripasti ovo ili ono selo. Da je neko tražio Beograd, ne znam šta

bi bilo. Šumadija naša dika biće republika. Hebrang je bio jedini u komisiji koji je insistirao da neko selo pripadne Hrvatskoj. Pitao sam ga kako da Vlahi nisu proglasili nacijom. „Nisu imali funkcionera. Vojvodani su imali, zato su dobili autonomiju. Da nije formirana republika, ne bismo znali šta ćemo s Crnogorcima. Generalštab ih je bio krcat.“

ČEMU SU IM SLUŽILI REVOLVERI

Dedijer je u „Politici“ objavio odlomak iz knjige o Đidu. Reč je bila o intelektualcima koji su u ratu sačuvali svoj intelektualni integritet i ostali pribrani i hladne glave i o onima koji nisu. U prve je naveo Koču Popovića i Veljka Mićunovića, a nasuprot njima Milovana Đilasa, koji se pogubio i okrvavio ruke. Tekst je bio opremljen i fotografijama sve trojice. Moj drug Đido je već bio oguglao na najgora opadanja, ali je na ovu Dedijerovu tvrdnju počeo da odgovara čim je došao, a da ga nisam ništa pitao.

– Šta je bio Koča Popović u ratu?

– Komandant Prve proleterske brigade.

– Šta nosi komandant Prve proleterske brigade o pojasu?

– Nosil revolver.

– Čemu služi komandantu Prve proleterske brigade revolver o pojasu?

– Pretpostavljam.

– Šta je bio Veljko Mićunović 1944. godine?

– Ne znam.

– Bio je šef Ozne za Beograd.

Šta je radio šef Ozne za Beograd 1944. godine? A šta sam radio ja? Bio sam šef Agitpropa.

Koliko su njima ruke morale biti zauzete da bih i ja morao da pripomažem?

MOJI I NJEGOVI

Na povratku iz Amerike i Kanade rekao sam mu, mimo boljih običaja, kako me u emigraciji hvalje, a jedino mi zameralju i ne opraštaju što se družim sa Milovanom Đilasom.

– A šta mislite, da mene ovi moji hvalje što se družim s vama? Jedna žena, koja mi se godinama nije javljala, neki dan na Terazijama na mene je osula paljbu, vikala i psovala: „Družiš se sa onim četnikom i neprijateljem.“

Uvek mi je bilo žao što sam mu ono rekao, a milo što sam ovo čuo. **N**

Vera Pavladijska i Milovan Đilas

EXIT festivala neće biti

I BIA nam je pretila zbog podrške studentima

Ne možemo da radimo u zemlji u kojoj se tako strasno forsira jednomumlje kao uslov za dozvolu za rad. I vlast, kao i pojedini lažni opozicionari, činili su sve da naprave razdor između studenata i Exita, ali im to nije uspjelo

Razgovarao Branko Rosić / Fotografija Ervin Kovač

Od kraja prošlogodišnjeg Exita krenule su priče o tome ko će obeležiti jubilarni Exit 2025, dvadeset i peti po redu. A onda se u novembru desila tragedija u Novom Sadu, „rodnom“ gradu festivala, i bilo je jasno da će ogromna nesreća obeležiti ovogodišnje izdanje.

Exit, čiji je embrion lociran u vreme studentskih demonstracija 1996/1997, logično je, zbog svog „porekla“, podržao studentske demonstracije 2024/2025. To je dovelo do ne samo gubljenja državne podrške već i do napete atmosfere između organizatora i države u kojoj je održavanje samog festivala stiglo do neizvesnosti. Istovremeno, u prvim nedeljama posle tragedije krenuli su i napadi na Exit da je državni festival i da nije podržao studente.

S Dušanom Kovačevićem, direktorom i osnivačem Exita, razgovarao sam nekoliko puta i najčešće je to bilo povodom jubileja, političkih korena, a posebno gostovanja stranih zvezda na koja sam dolazio često i vozom prolazeći kroz Železničku stanicu i pokraj crvenog dabldekera koji je najavljivao festival. Ovoga puta nismo pričali o muzici već samo o onome što se događalo od 1. novembra do danas.

Jedna od najčitanijih vesti na portalu Gardijana bila je vest da Exit zbog pritiska vlasti odlazi iz Srbije. Da li će Exita biti 2026. godine u Srbiji ili će zaista umesto Petrovaradinske tvrđave ambijent narednog izdanja festivala biti piramide?

Exit festivala neće biti u Srbiji iduće

godine, jer ne možemo da radimo u zemlji u kojoj se tako strasno forsira jednomumlje kao uslov za dozvolu za rad.

Međutim, ne selimo Exit u Egipat, niti na bilo koju drugu lokaciju. Istina je da smo, nakon objave o problemima sa kojima se suočavamo u Srbiji, dobili veliki broj poziva iz svih krajeva planete, pa smo se odlučili da se iduće godine otisnemo na svetsku turneju. Ipak, kod Velikih piramida u Gizi, u srcu Mediterana na Malti, u Indiji i na drugim egzotičnim destinacijama širom sveta, stvaramo nove festivale sa sopstvenim identitetom, kao što smo u prethodnim godinama, na primer, pokrenuli Sea Star u Hrvatskoj i Sea Dance u Crnoj Gori.

Koliko Srbija gubi odlaskom Exita?

Exit je do sada kroz turizam našoj zemlji doneo preko 300 miliona evra, dok je vrednost promocije zemlje još veća. Publicista čuvenog Economist magazina Tim Judah izjavio je da kada bi Srbija ceo svoj budžet uložila u PR ne bi napravila za zemlju ono što su za nju učinili Novak Đoković i Exit.

Represija nad slobodnomislećom kreativnom scenom poprimila je epidemijske razmere, gde se svim organizatorima događaja, od velikih festivala do najmanjih lokala i prostora za samo nekoliko stotina ljudi, zabranjuje da organizuju koncerte bendova koji su podržali studente

Sada i Novak i vi idete iz zemlje?

Nažalost, nismo jedini.

Da li je moguće praviti veliki muzički festival u Srbiji bez pomoći države?

U ograničenom srpskom ekonomskom okviru, u kom je maksimalna cena ulaznice za festival i do pet puta manja nego za festivale slične kategorije na Zapadu, a situacija sa sponzorskim budžetima je još gora, nije moguće realizovati festival veličine Exita bez finansijske i logističke podrške države. Sa druge strane, treba istaći da je država Exitu davala duplo manje sredstava nego što daje bilo kojoj stranoj filmskoj produkciji, a za sličan obim ekonomskog doprinosa.

Da li je sve krenulo, u smislu kleša, raskoraka, sukoba sa državom, kada je Exit podržao studente?

Tako je, prvo su bile nezvanične najave da ćemo ostati bez državne podrške ako nastavimo da podržavamo studente. Kako smo naravno nastavili da ih podržavamo, te pretnje su se i obistinile, da bi kasnije usledili i drugi pritisci.

Bilo je i onih koji su vas napadali i predstavljali kao državni festival koji nije podržao studente.

U pitanju je jedna od najvećih fake news ove godine, koja se u post-truth društvu koje živimo širila kod onih koji ne prate Exitove društvene mreže. A istina je da je Exit odmah nakon pada nadstrešnice, još 4. novembra izašao u javnost i zatražio ostavku Gorana Vesića i utvrđivanje pune odgovornosti za tragediju, što će kasnije postati prvi studentski zahtev.

Odmah po izbijanju blokada stupili smo u kontakt sa studentima i pružili smo im logističku i drugu pomoć i sve vreme bili na vezi za sve što im treba. Imali smo preko 100 različitih objava podrške studentima, od čega više njih zajedno sa njima, koje su obišle ceo svet. O pritiscima vlasti na Exit izveštavali su na naslovnica- ma BBC, The Guardian, Le Monde, Frank- furter algemajne cajtung, i drugi vodeći evropski mediji, što je dalo značajnu do- datnu pažnju situaciji u Srbiji. Animirali smo brojne strane izvođače da daju podr- šku studentima, uključujući i najpoznati- jeg društvenog aktivistu u muzičkoj indu- striji, tvorca Live Aida, Boba Geldofa.

Sa druge strane, i vlast, kao i pojedini lažni opozicionari, činili su sve da na- prave razdor između studenata i Exita, ali im to nije uspelo. Dobar primer toga je situacija neposredno pred Exit – se- deli smo sa novosadskim studentima u blokadi i dogovarali se o zajedničkim ak- tivnostima na festivalu, da bi nam u jed- nom trenutku pokazali slike sa mreža,

na kojima je „neko“ ispisao grafite po celom Varadinskom mostu, s njihovim potpisom „FTN se budi“, koji su poziva- li na blokadu Exita. Oni su to odmah de- mantovali i osujetili u startu taj pokušaj, a takvih primera je bilo još.

Pojavljivale su se i razne fotografije kao ona tvoja sa Vučićem?

Taj napad ostaće upamćen kao jedan od najvećih primera beščašća u našem društvenom diskursu.

Nije prošlo ni 40 dana od smrti moje supruge, da bi pojedinci kojima ne želim ni ime da pominjem, pokušali da mobi- lišu studente i muzičare ka bojkotu Exi- ta koristeći te slike nastale pre 10 godi- na nakon dobijene nagrade za najbolji evropski festival. Istog dana sam se tako- đe sreo sa tadašnjim premijerom pokra- jinske vlade Bojanom Pajtićem, ali to na- ravno nisu podelili. Takve slike ima svaki naš uspešan sportista, ali su ih oni pred- stavili kao da su nedavno nastale, pritom optužujući samo Exit koji je bio i ostao

jedini veliki festival u Srbiji koji je podr- žao studente. Upravo zbog toga smo im se i našli na nišanu. Kako Bog vidi sve, u trenutku kada se sve to dešavalo, već smo imali zakazanu zajedničku objavu sa studentima u blokadi svih univerzi- teta u Srbiji u kojoj smo najavili dolazak Gale na Exit i to je bio najbolji odgovor na taj besramni čin.

Mnogi su tvrdili da država utiče na Exit kroz učešće Sky Musica u vla- sništvu festivala?

Sky Music je 2015. godine otkupio 30% udela od dva koosnivača Exita koji su tada odlučili da ih prodaju. Sky je bio i ostao manjinski suvlasnik, koji ne uče- stvuje u odlučivanju o programskim i društvenim pitanjima unutar Exita, već isključivo o tehničkoj produkciji, što je i bio glavni biznis interes njihovog ula- ska u suvlasničku strukturu i to je sve ugovorom definisano. Exit ostaje jedan od nekoliko velikih festivala na svetu koji je u većinskom vlasništvu original-

EXIT JE DO SADA KROZ
TURIZAM NAŠOJ ZEMLJI
DONEO PREKO 300 MILIONA
EVRA. DOK JE VREDNOST
PROMOCIJE ZEMLJE
JOŠ VEĆA. PUBLICISTA
ČUVENOG ECONOMIST
MAGAZINA TIM JUDAH
IZJAVIO JE DA KADA BI
SRBIJA CEO SVOJ BUDŽET
ULOŽILA U PR NE BI
NAPRAVILA ZA ZEMLJU
ONO ŠTO SU ZA NJU UČINILI
NOVAK ĐOKOVIĆ I EXIT

NA EXITU SU NASTUPILI
GOTOVO SVI BENDOVI
KOJI SU ZABRANJIVANI NA
DRUGIM MESTIMA ZBOG
PODRŠKE STUDENTIMA,
A IMALI SMO NA TVRĐAVI
I POSEBAN STUDENTSKI
STAGE, KAO I IZLOŽBE O
STUDENTSKIM PROTESTIMA

nih osnivača, a najbolji dokaz naše nezavisnosti je činjenica da smo u ovoj situaciji u potpunosti zanemarili poslovni interes i celokupno životno delo i sudbinu sto porodica zaposlenih unutar Exita stavili na kocku zarad podrške studentskom pokretu.

Zato ste pumpali na samom Exitu?

Na samom Exitu smo pumpali svako veče, i to ne samo iz publike već i sa glavne bine, zajedno studenti i organizatori. Ceremonije otvaranja i zatvaranja smo posvetili studentima, gde su oni podelili binu zajedno sa Galom i Markom Luisom pevajući obe himne protesta. Na Exitu su nastupili gotovo svi bendovi koji su zabranjivani na drugim mestima zbog podrške studentima, a imali smo na tvrđavi i poseban studentski stage, kao i izložbe o studentskim protestima. Zanimljivo i veoma simbolično je da je 25 godina Exita završeno sa „Allelujah“ od Leonarda Cohena, koju je na Dance areni pustila Indira Paganotto, italijanska tehnosuperzvezda, koja je na naš poziv takođe podržala studente, dok je povik sa mikrofona „Pumpaj“ bio poslednji zvuk sa Exitove festivalske bine. Zasad.

Spomenuo si i druge pritiske vlasti, o čemu se radi?

Vlast je do samog kraja odbijala da nam izda dozvolu za realizaciju Exita, da bi, kada smo im jasno stavili do znanja da ćemo festival realizovati ili na ulici u nekontrolisanim uslovima ili na tvrđavi, ipak odlučili da nam samo dva-tri dana pred festival izdaju dozvolu.

Da li je tebi lično neko pretio?

Da, jedan od lokalnih šefova BIA je na logističkom sastanku kod gradonačelnika, koji se svake godine održava radi koordinacije svih komunalnih i bezbednosnih službi u vezi sa različitim aspektima realizacije festivala, izjavio da će, ukoliko na festivalu bude pružena podrška studentima, okrenuti celu službu protiv mene.

Kako si reagovao na to?

Rekao sam mu da nećemo raditi ništa što nije u skladu sa zakonom, a da sve što zakon i Ustav dozvoljavaju i štite, kao što je sloboda govora, imamo pravo da radimo. Odgovorio je da će tužilac i sudija proceniti šta je po zakonu.

Sky Music je 2015. godine otkupio 30% udela od dva koosnivača Exita koji su tada odlučili da ih prodaju. Sky je bio i ostao manjinski suvlasnik, koji ne učestvuje u odlučivanju o programskim i društvenim pitanjima unutar Exita, već isključivo o tehničkoj produkciji

Pojedini strani mediji su pisali i o pritiscima na agenciju koja je obezbeđivala festival?

Kako nisu uspeali da nas zaplaše, pritisli su agenciju za obezbeđenje koja realizuje festival da nam nakon prve festivalske večeri pune pumpanja zapreti da će povući svojih 800 ljudi i da se neće pojaviti drugo festivalsko veče ako se ne prestane sa „političkom zloupotrebom Exita“, kako su vlasti nazivale naše ustavno pravo da podržimo studente. I taj ultimatum smo odbili, te smo pozvali studente i zborove građana i zatražili pomoć u obezbeđivanju festivala ako se te pretnje obistine.

Vlastima smo poručili da ako ostanu pri tom pritisku, da će svi svetski mediji na naslovnim stranicama objaviti da su službe bezbednosti Srbije direktno ugrozile bezbednost desetina hiljada ljudi iz celog sveta. Bio je u pitanju pravi rat života tokom celog dana, da bi na sreću razum, makar u tom slučaju, pobedio. Po nekim nezvaničnim informacijama, sa najvišeg državnog vrha je naloženo ka BIA da popuste pritisak i obezbeđenje je pušteno da se pojavi na radnim mestima.

Ubrzo je s letom stigla i epidemija otkazivanja nastupa i zabrane muzičara koji su podržali studente. Exit je sa njima pokrenuo inicijativu „Glasniji od cenzure“, o čemu se tu radi?

Represija nad slobodomislećom kreativnom scenom poprimila je epidemijske razmere, gde se svim organizatorima događaja, od velikih festivala do najmanjih lokala i prostora za samo nekoliko stotina ljudi, zabranjuje da organizuju koncerte bendova koji su podržali studente. Zato smo odlučili da se samoorganizujemo i ukažemo domaćoj i svetskoj javnosti na problem koji preti da izbriše gotovo celokupnu muzičku scenu u našoj zemlji. Sličan je problem i sa glumcima, piscima i drugim kulturnim radni-

cima, i jedini način da se suprotstavimo ovoj poštosti je da se ujedini i pokažemo da smo zajedno jači od bilo koje vlasti i represije.

Sve o čemu pričаш je bilo tema glavnih muzičkih konferencija u Engleskoj i Nemačkoj. Kako ljudi iz industrije vide čitav slučaj Exita?

Oni su užasnuti i u neverici da je tako nešto moguće u Evropi. Pritisci na Exit su jedna od ključnih tema na gotovo svim relevantnim muzičkim konferencijama u proteklom i narednom periodu.

Posebno je važno što smo pozvani da o celokupnom problemu govorimo pred Evropskim parlamentom početkom novembra i da je krovna evropska festivalska asocijacija Yourope pozvala institucije Evropske unije da odlučno reaguju i odbrane kulturnu i kreativnu scenu u Srbiji, upozoravajući ih da mogu izgubiti kredibilitet ako ne odbrane evropske vrednosti u srcu Evrope.

Upravo se navršila 25-godišnjica 5. oktobra, a atmosfera u društvu je slična kao tada. Zašto nam se ponavljaju ovi ciklusi?

Zoran Đinđić je ostavio našem društvu poruku za večnost: „Ako hoćemo da nam bude bolje, moramo mi da budemo bolji. Ako hoćemo promene, moramo mi da se menjamo“. I to je potpuno tačno – ne možemo pobediti mržnju tako što ćemo i sami mrzeti, ne možemo pobediti jednoulmlje, ako mi insistiramo na istom, tama se ne razgoni tamom, već tako što upalimo svetlo. Jedan od osnivača Otpora, Srđa Popović, jedan je od vodećih svetskih autoriteta na polju nenasilnih revolucija i svi koji žele da sruše ovu ili bilo koju vlast, trebali bi da pročitaju njegove knjige. Svakom radikalnom metodom se samo pojačava suprotni talor, a ključ pobeđe u Srbiji je pridobiti one koji nisu ostrašćeni ni za jednu stranu. I zato moramo da shvatimo da je, na primer, humor daleko jače oružje od mržnje, pogotovo ako pričamo o duhu našeg naroda. To nam je bila jedna od najefektivnijih taktika protiv Miloševića, uz druge nenasilne metode. Na kraju, kada se dobije ova borba, a dobiće se kad tad, ako ne želimo da naša deca ponovo za 25 godine vode iste bitke, treba da konačno počnemo da dubinski isceljujemo i osvešćujemo naše društvo i da shvatimo da je evolucija jedina trajna revolucija. **N**

Moć ESG sinergije

ODRŽIVOST JE MOGUĆA – POČNI OD SEBE.

ESG
FESTIVAL
2025

Učesnici festivala: vodeći ESG stručnjaci iz Srbije i Evrope • Program festivala dostupan na www.hemofarm.com • 26. oktobra, na Svetski dan održivog razvoja Hemofarm poklanja svim građanima besplatnu posetu Muzeju nauke i tehnike

Muzej nauke i tehnike, 23-26. oktobar

Ne može niko da sedne u čamac i da vesla umesto tebe

Zvuči kao metafora, ali je istina – o tome svedoče Martin Mačković i Nikolaj Pimenov, dvojac koji predvodi srpsko veslanje i koji se nada da će na narednim Olimpijskim igrama doneti medalju Srbiji. Njihova priča – kojom sa sportske strane rukovodi trener Nikola Stojić, svojevremeno peti u Sidneju – nesvakidašnja je iz mnogo uglova...

Piše Veljko Miladinović
Fotografije Nebojša Babić

Trener je pitao momke ko želi da vesla u čamcu sa Nikolajem, nedugo nakon što je ovaj momak došao iz Rusije i počeo da nastupa za reprezentaciju Srbije. Imao je tek jedan nastup na Svetskom prvenstvu u skifu. Martin je u to vreme veslao u paru sa Milošem Vasićem.

Trener je, dakle, pitao ko želi da se oproba sa Nikolajem i Martin se javio. Zašto da ne probaju.

I seli su Nikolaj i Martin u čamac i neka veslačka hemija, koju samo veslači mogu da osećati, dogodila se.

Nekoliko meseci kasnije već su bili na Olimpijadi (pobeda u B finalu, sedmo mesto ukupno), a godinu dana kasnije njihov čamac je bio teži za dve srebrne medalje koje su osvojili na nedavno održanom Svetskom prvenstvu u Šangaju (u dubl-skulu).

„Odmah smo znali da je to – to“, kažu nam Martin Mačković i Nikolaj Pimenov. Ima nešto što samo veslači mogu da osećati, kako se ponaša veslo kad je u vodi, kako se kreće čamac, nešto što se golim okom ne može videti. I tako se spojio ovaj dvojac koji predvodi srpsko veslanje, kao slučajni partneri koji osim svetske medalje na svom vratu mogu da osećati i teret očekivanja pred sledeće Olimpijske igre.

Jer veslanje spada u one sportove, takozvane „male“, koji za širu javnost po-

stoje jednom u četiri godine, kada se u projekcijama osvojenih medalja smešta u potencijalne. I uglavnom to bude neki tandem, dvojac, još od 2000. godine kada su Stojić i Višacki bili blizu medalje na OI u Sidneju (5. mesto), a takođe su osvojili jedno svetsko srebro.

„Svašta možemo da vam kažemo o tom čamcu sa dvojicom veslača“, kaže nam uz osmeh Martin Mačković. „Zanimljivo je da poslednjih 25 godina uvek jedan ostaje. Stojić je 2000. veslao sa Višackim, pa je 2004, 2008. i 2012. za part-

Veslanje spada u one sportove, takozvane „male“, koji za širu javnost postoje jednom u četiri godine, kada se u projekcijama osvojenih medalja smešta u potencijalne. I uglavnom to bude neki tandem, dvojac, još od 2000. godine kada su Stojić i Višacki bili blizu medalje na OI u Sidneju (5. mesto), a takođe su osvojili jedno svetsko srebro

nera imao Nenada Beđika. Nenad Beđik je posle toga 2016. nastupao sa Milašem Vasićem, a onda je Miloš Vasić veslao sa mnom. I ja sada veslam sa Nikolajem. To je kontinuitet koji se održava, jedan uvek ostaje u čamcu.“

Ovu priču čini zanimljivijom to što je trener, onaj koji je pitao „ko će da vesla sa Nikolajem“, upravo Nikola Stojić, koji je sa smeškom na licu slušao priču o čamcu sa kontinuitetom i sačuvao jednu opasku za kraj.

Kao na treningu, posmatrao je kako ovaj dvojac vesla kroz priču o ovom sportu kom su posvetili svoju mladost, o kome se jednom u četiri godine zna sve, a ostale tri u olimpijskom ciklusu skoro ništa.

„Za početak treba reći da je veslanje prilično popularan sport. Samo ne u Srbiji“, kaže nam Martin Mačković. „To je prestižan sport u zapadnoj Evropi, naročito kod Anglosaksonaca. U Americi je jedan od vodećih akademskih sportova. Nažalost, zbog raznih razloga kod nas nije toliko popularan.“

„Kao akademski sport mnogo lepo ide uz fakultete. Sigurno ste čuli za Oxford i Cambridge regatu. U Americi najstariji sportski događaj između fakulteta je trka Harvard–Jejl, veslačka regata i tradicija koja postoji više od 160 godina. Kod nas u Srbiji poslednjih tridese-

tak godina postoji tradicija odlazaka u Ameriku na studije“, priča Martin koji je završio prestižni (možda je malo reći prestižni) Berkli. „Pomenuli ste pritisak zbog ovog rezultata i očekivanja na Olimpijskim igrama. Ne osećamo preveliki pritisak, naravno da ga uvek ima, ali dovoljno smo dugo u ovome i naučili smo da se nosimo sa teškim trenucima. Motivisani smo, naravno, za Olimpijske igre u Los Angelesu i polako idemo ka tome. I ja sam prošao taj put na američkom koledžu, a odlučio sam da se vratim najviše zbog toga, da bih veslao na Olimpijskim igrama.“

Brzo smo znali da smo dobar tandem iako smo imali različitu tehniku, različiti ritam zbog toga što dolazimo iz različitih škola veslanja. Kod mene je bila primetna ruska škola. Martin ima srpsku školu veslanja. Ili nema školu, više je samouk

Nikolaj Pimenov

I Nikolaju Pimenovu je životni put odredila želja da nastupa na Olimpijskim igrama, u kombinaciji sa geopolitičkim potresima koji su sportiste iz njegove matične zemlje doveli u nezgodnu situaciju. Ali njegova priča je tek priča za sebe. Nikolaj se zapravo formalno tri puta kvalifikovao za Olimpijske igre, i tek iz trećeg puta je uspeo. Prvi put se kvalifikovao kao deo ruskog četverca, da bi se ispostavilo da su dvojica njegovih kolega diskvalifikovani zbog dopinga (samim tim i ceo četverac), za sledeće Igre su ruski sportisti diskvalifikovani zbog rata u Ukrajini, a onda se kao srpski veslač kvalifikovao u skifu, da bi ipak odlučio da vesla sa Martinom, pošto su njih dvojica u dubl-skulu uspešno na kvalifikacionom turniru da osvoje drugo mesto (a dva čamca su išla na Ol).

„Veslanje je kao neka vrsta orkestra. Jedan svira, a drugi sluša i onda svira za njim“, kaže nam Nikolaj. „Tako smo i mi u čamcu. Brzo smo znali da smo dobar tandem iako smo imali različitu tehniku, različiti ritam zbog toga što dolazimo iz različitih škola veslanja. Kod mene je bila primetna ruska škola. Martin ima srpsku školu veslanja. Ili nema školu, više je samouk“, smeju se obojica.

Zbog tih malih neuigranosti su na Olimpijskim igrama veslali u B finalu. Sada je to sve mnogo uigranije.

Neki profesori vole sportiste, neki ne vole. I trener i ceo fakultet se stvarno ponose time ako budeš dobar u školi, a ne samo u sportu. Trebalo mi je malo vremena da se uklopim, a čak sam na četvrtoj godini na Berkliju dobio nagradu za akademsko napredovanje

Martin Mačković

Martin Mačković je prošao i Berklijevu školu veslanja. Kako izgleda boravak na jednom od najvećih američkih univerziteta? Kako tamo prihvataju studente koji dolaze kao sportisti?

„Bilo je to negde pre nego što sam otišao na Berkli 2014. Naš sadašnji trener Nikola Stojić je još veslao i nekako slučajno smo seli malo da veslamo. Imali smo trening, dobro je to išlo. A on je legenda našeg sporta, 20 godina stariji od mene. Ja sam klinac, još je meni maternji jezik mađarski, i nisam mnogo pričao, samo kažem 'izvinite što je pao čamac', 'izvinite za ovo', 'izvinite za ono'. Tada se znalo da je na Berkliju bio mnogo oštar trener, legendarni trener, ali prilično agresivan i strog. I ja se ohrabrim da pitam Stojića da mi da savet, i on mi je rekao da će mi biti skroz okej tamo, da će trener da me zavoli.

I bilo mi je malo teže da se zbližim s trenerom zato što je stvarno mnogo težak čovek, ali vrlo brzo smo izgradili dobar odnos. Stvarno sam mnogo odgovorno shvatio celo to iskustvo i znao sam da su to dosta ozbiljne stipendije i da sam imao dužnost prema timu.

Stvarno sam prihvatio svoju misiju da pomognem timu Berklija, neko vreme već nisu bili prvi i meni je to bio cilj – da osvojimo državno prvenstvo. I po-

stao sam neka vrsta lidera u timu. Posle dve godine, mislim da sam ostavio dosta dobar utisak i fenomenalno je bilo iskustvo balansirati školu, fakultet i sport. Može to da se uradi.

E sad, da budemo skroz iskreni, osetio sam da nisam akademski na nivou studenata na Berkliju. Mali postotak studenata upadne tamo, to su stvarno ljudi sa ogromnim ambicijama. Zanimljivo je biti u njihovom prisustvu. Pokušavao sam da se uklopim, nije da nisam. Jesam sportista, ali sam pokušao da iskoristim priliku da što više naučim. Ima profesora koji te doživljavaju kao sportistu, to baš zavisi od profesora.

Neki profesori vole sportiste, neki ne vole. Morate da polažete ispite, to naravno, ali i trener i ceo fakultet se stvarno ponose time ako budeš dobar u školi, a ne samo u sportu. Trebalo mi je malo vremena da se uklopim, a čak sam na četvrtoj godini dobio nagradu za akademsko napredovanje.“

Na drugoj strani planete, u Rusiji, Nikolaju se odvijala potpuno drugačija priča.

Ako guglate veslača Nikolaja Pimenova, verovatnoća je da ćete prvo naići na sovjetskog šampiona iz osamdesetih.

„To je bio šampionski dvojac, Nikolaj i Jurij. Blizanci. Nikolaj mi je stric, a moj

tata je Jurij. Oni su legende veslanja, mislim da su najveći veslači osamdesetih, olimpijsko srebro, tri svetska zlata između ostalog. I moja majka je veslala kao devojka, dva puta osvojila svetsko prvenstvo za juniore.

To je bila baš sportska porodica, ali onda su došle devedesete, velike promene u Rusiji, raspao se Sovjetski Savez, a oni nisu imali završen fakultet jer su ceo život bili u sportu. Krenula su teška vremena za našu porodicu i oni su shvatili da deca moraju da završe školu, da sport nije sve u životu. I mene su oni gurali u tom pravcu, ja do devetnaeste, dvadesete godine nisam ozbiljno ni trenirao. Trenirao sam tri-četiri puta nedeljno po jedan trening dnevno, a ostali su trenirali svaki dan – jedan do dva treninga. Kod nas se sa 17 godina ide na fakultet i dobro sam krenuo, upisao sam građevinu, hteo sam da postanem inženjer.

I negde sa 19 godina sam pozvan na pripreme reprezentacije. A mi smo uvek bili u reprezentaciji tri nedelje, a nedelju kod kuće. Isto je bilo nekih profesora koji kažu „Ja baš poštujem sport, to je dobra stvar“. Ali bio je profesor koji mi je rekao da ga to ne zanima, i taj predmet nisam uspeo da prođem, jer nisam bio na predavanjima. Na kraju su me izbacili sa fakulteta, ali ja sam tvrdio za sebe rešio da ću da završim fakultet. Otišao sam u vojsku, u sportsku jedinicu, što je bilo olakšavajuće, mnogo više vremena budeš kod kuće. I posle kad sam se vratio, išlo mi je lakše, i završio sam 2021. godine.

Nije tako bilo planirano, jer nisam na početku pokazivao neke rezultate. To su bila B finala na državnom za mlađe kategorije, pa budem deseti ili dvanaesti. Ali kad sam počeo da idem na pripreme, odmah je krenuo da raste rezultat i postao sam jedan od najboljih u državi.“

Nikolaj kaže da nije osećao pritisak što dolazi iz veslačke porodice. Bilo je, naravno, onih koji kažu da je „tu zbog tate“, ali veslanje nije kao neki drugi sportovi.

„Ne može tebe neko da gura u veslanju, osim ako ti rukama ne pogura čamac. Ne može niko da sedne u čamac i da vesla umesto tebe. Nije to kao u fudbalu gde stvari nisu toliko jasne, ko je bolji, ko je lošiji, agenti nekog mogu da poguraju da bude deseti ili petnaesti igrač u ekipi. Kod nas je sve jasno...“

A na pitanje kako je i zašto odabrao

baš Srbiju da bude zemlja za koju će se takmičiti, Nikolaj kaže da je to teško opisati, da se sve desilo brzo i slučajno.

„Bili smo jednom drugi u kvalifikacijama u četvercu, ali dva moja partnera dobili su pozitivan test na doping i nisam na kraju išao na Olimpijske igre. To je veliki udarac.

Sledeće godine opet sam krenuo da treniram, rešio da moram da prođem kroz sve to i da postanem još jači, da ću se pripremiti za sledeće Olimpijske

igre. I kad je Rusija suspendovana, shvatio sam da imam potencijala, da sam toliko krvi i znoja uložio u to i da neću da izgubim još jedan šansu.

Propustio sam godinu dana i tražio neko rešenje, a nije toliko lako da negde dobiješ državljanstvo i dozvolu za takmičenje i sve to. Trajalo je to dugo, i na kraju i ne znam kako, preko strica, prijatelja, prijateljevog prijatelja, pa njegovog prijatelja i tako dalje, dobio sam poziv i nisam imao toliko puno vremena

da razmišljam. Spakovao sam jednu torbu, ceo život u jednu torbu trideset kilograma, i to je to, bez povratne karte.“

Do tada je Martina i trenera Stojića poznavao na „dobro jutro, dobar dan“.

A sada planiraju naredni olimpijski ciklus.

„Uvek pravimo kratkoročan, srednjoročan i dugoročan plan i sve to treba da se izbalansira. Svakako da je cilj Los Angeles 2028. i onda se ide ka tom cilju. A do tada ima manjih cilje-

va, manjih stanica, kao što je bilo ovo svetsko prvenstvo. Za razliku od drugih sportova, imamo svetsko prvenstvo i evropsko prvenstvo svake godine, nije kao u fudbalu ili košarci na svake četiri godine, tako da imamo još dva, tri, četiri koraka. Možda je najvažnije svetsko 2027. kao izborna za Olimpijske igre...“

I vraćamo priču na onaj čamac, onaj dvojac u kom jedan uvek ostaje da čuva kontinuitet. Selektor Stojić u tom tre-

nutku izbacuje opasku koju je sačuvao za kraj.

„Mi smo veslali u dvojcu, Martin i Nikolaj sad veslaju u dubl-skulu. A mi smo osamdesetih osvajali olimpijske medalje u dubl-skulu, od tada se čeka ta olimpijska medalja...“

Možda se taj krug baš zatvori u dubl-skulu 2028, da taj čamac što je krenuo 2020. konačno dođe do olimpijske medalje.

Bez pritiska, naravno... **N**

Prvi put s ćerkom u Sivom domu

„Od nule“ moram da počnem sa time ko su Gaga Nikolić, Bata Živojinović, Miša Janketić, Branislav Lečić, Boris Komnenić, Gorica Popović... O Darku Bajiću i Gordanu Mihiću ne vredi ni da počinjem. „Najveći jugoslovenski glumci“ njoj ništa ne znači. A za Jugoslaviju koja je ulazila u svoju terminalnu fazu, ovakav zadah „crnog talasa“ iz današnje perspektive svojim otrežnjujućim efektom deluje šokantno i prilično je neverovatno da je jedan ovakav sadržaj tada dobio zeleno svetlo. Naročito u kontekstu moguće interpretacije „Sivog doma“ kao metafore Jugoslavije

Piše Slobodan Vujanović

Možda će vam se učiniti da je ovo prilično neveseo tekst. Možda stvarno i jeste.

Ali šta je tu je. Nije trebalo da tako bude. Živimo u vremenima gde je breme vaspitanja sopstvene dece praktično sto procentno svaljeno na nikad natovarenija leđa roditelja. Kada kažem „breme vaspitanja“, mislim zapravo na „breme opiranja“ svima ostalima koji daju sve od sebe da vašu decu vaspitaju bolje i pre od vas samih.

Možda je tako bilo oduvek, samo je sad najgore. Ali ja nikada pre nisam bio roditelj. Niti ću to ikada ponovo biti.

Što nas dovodi do „Sivog doma“, legendarne jugoslovenske serije. Sa kojom moja ćerka (a i moj sin, koji još uvek nije na uzrastu da može i treba da gleda to) praktično nema nikakvu šansu da se ikada sretne. Ona ne gleda televiziju, a sumnjam i da ima elementarno znanje o tome šta je to „TV program“, a još manje šta je to „nacionalna televizija“ i šta tu treba da se emituje. Njen popkulturni život je na sto drugih lokacija.

S druge strane, a vi me ispravite ako grešim, od belih lađa srećnih ljudi koji i dalje žive bolje živote, mislim da nema šanse da neko reprizira seriju kakva je „Sivi dom“ i isturi je u neki udarni termin, sa davanjem ondašnjeg i današnjeg kulturnog konteksta. Negde na nekim torentima (obično u stranoj zemlji, kako i stigoh do nje) ta stvar egzistira kao kulturno dobro naše (bivše) zemlje, na izvol'te onima koji znaju za nju. I imaju potrebu za njom.

Tako smo stigli do trenutka u kome

sam ja pomislio da moja ćerka treba da pogleda ovu seriju koju sam ja, istina nešto mlađi nego što je ona sada (jer su takva vremena bila), gledao iz nedelje u nedelju, oduševljen njenom mračnom pričom i markantnim likovima, koji su bili *tako daleko* od bezbrižnosti Beograda sredine osamdesetih.

Ova priča i ovaj moj „vaspitni eksperiment“ nemaju kraj kakvom se možda nađate, ali barem sam probao.

Moje dete/„naša deca“ nemaju kontinuitet jedne kulture u kojoj smo mi, podržani sa svih strana, tako neosvešćeno uživali. Oni, usled „rupe devedesetih“, postmilenijumske tranzicije i cva-ta interneta, praktično ništa ne nastavljaju

(sada sam fokusiran samo na pop kulturu, mada stvar važi i za sve ostalo, proverite!...). Oni su u najboljem slučaju turisti u (pop) kulturi svoje zemlje.

Zašto vam to kažem? Zato što „od nule“ moram da počnem sa time ko su Gaga Nikolić, Bata Živojinović, Miša Janketić, Branislav Lečić, Boris Komnenić, Gorica Popović... O Darku Bajiću i Gordanu Mihiću ne vredi ni da počinjem. „Najveći jugoslovenski glumci“ njoj ništa ne znači. Ja ne znam kako da strpam u nju toliko ostvarenja jugoslovenske kinematografije koja će „iznutra“ u njoj izgraditi osećaj u koji je sada ubeđujem.

Pristaje da gleda sa mnom seriju. Tokom prve epizode, obazrivo je snabdevam propratnim informacijama, što o izvođačima, što o životu i kontekstu. Od toga šta je to vaspitno-kaznena ustanova do toga zašto je nekad bila „milicija“, a danas je „policija“. Odgovaram na pita-

Vi koji ste gledali seriju onomad, sigurno ne možete da zaboravite Šilju (Žarko Laušević) koji jedini praktično celu seriju provodi na slobodi, dok se svi oko njega upinju da mu stave do znanja da on sivi dom nikada ne može da napusti, jer ga nosi u sebi

nja „zašto svi puše?!“. Objašnjavam u nekoj od kasnijih epizoda simboliku „crnog mercedesa“ i sitnih brojeva na registarskoj tablici, kao i ko se njima vozio. Zaboravljeni izraz „budžovani“. Dekodiram sleng, a bogami i neke zaboravljene reči.

„Dosta ti je tužna ova serija“, kaže. Ali zanimljiva.

Tu sam se ponadao da sam na pravom putu da joj uselim ovaj popkulturni bisser u srce, za sva vremena, da kao i ja, sama za sebe, ponekad zapeva „Ne, neću plakati, srce mi je puno radosti...“ kad joj bude stvarno teško, ili kad se bude sprdala sa tim da joj je teško... Da stekne dobar reper za razne druge („tinejdžerske“) serije koje je saleću sa svih strana, i samostalno odluči šta je baš dobro, a šta je samo konfekcija. Eh...

„Sivi dom“ je sniman 1984. i '85, a prikazivan 1986, kažu Vikipedija i IMDb. Dvanaest epizoda. Samo dvanaest epizoda! U mom sećanju je sve to trajalo duže, kao da je obeležilo celu godinu mog života ili skoro celu moju osnovnu školu.

Sećam se onog „riknula Boranija!“ što je zaživelo kao fraza koju smo do besmisla ponavljali komentarišući najraznoraznije stvari. A to je samo jedan, skoro sasvim utišani trenucić u seriji. Nimalo bombastičan, kakvim ga pamtim.

„Sivi dom“ je bila serija u autorskoj produkciji Gordana Mihića (jednog od retkih bogova koji su hodali našom zemljom) i Darka Bajića, koja se bavila vaspitno-popravnim ustanovom u Kruševcu, njenim štićenicima i vaspitačima, i životom od koga su oni bili odvojeni visokom ogradom sa bodljikavom žicom na vrhu, a u kome su boravili ostaci njihovih porodica i sudbina, uglavnom svi oni koji su kumovali tome da su oni sada u sivom domu.

S jedne strane imali smo dobrog, empatičnog i posvećenog vaspitača Zeku (Gaga) i njemu „suprotstavljenog“ Belog (Miša Janketić) koji je, iz stravičnih razloga koji se obznane u jednoj od epizoda, verovao samo u vaspitni metod „oko za oko“. Između njih je upravnik (Bata Živojinović) koji neprekidno osciluje između toga da li treba ili nikada ne treba imati poverenja u to da ovi mladi ljudi mogu ikada postati bolji ljudi nego što su bili kad su mu povereni. Stvari koje se njemu dešavaju često su mudro postavljene kao komične da bi se istakao taj apsurd u kome on svakodnevno boravi.

Sa iste strane (žice) imamo galeriju štićenika koji su tu iz različitih razloga, od toga da su ih roditelji zapostavili zbog svojih kriminalnih aktivnosti, do toga da su se na različite načine već odali sitnom kriminalu.

Vi koji ste gledali seriju onomad, sigurno ne možete da zaboravite Šilju (Žarko Laušević) koji jedini praktično celu seriju provodi na slobodi, dok se svi oko njega upinju da mu stave do znanja da on sivi dom nikada ne može da napusti, jer ga nosi u sebi. Tu je zatim Crni, u maestralnoj (naročito fizičkoj!) izvedbi Branislava Lečića koji je tada, a to se mora reći, izdemonstrirao šta je sve jedan glumac u stanju da uradi da bi na najbolji način oživeo lik koji mu je poveren. Uz njega su lako izmanipulisani Robija (Bane Vidaković) i Gušter (zlokobni Siniša Čopić) čija pojava opasuje čitavu seriju, i o tome ću kasnije.

Vi koji ste gledali seriju onomad, sigurno ste bili dirnuti sudbinama Keca, Matića, njegove Savke, Debosa i Čore (a ima ih još), kojima očigledno nije bilo mesto

tu, koji očigledno nisu sami (dovoljno) bili krivi što su tu gde su. Njihovi otužni i vazda neuspešni pokušaji da dosegnu ili unutar doma sebi osmisle nešto nalik normalnom životu uredno su nas opominjali, nas sa ove strane ekrana, da mi imamo nešto neprocenjivo. I lako gublivo. Scenu pokušaja silovanja Savke nikada neću zaboraviti, koliko ni to da je upornost možda najneophodniji kvalitet koji dobar roditelj treba da ima, što je Zeka iz epizode u epizodu pokazivao, iako nikome, sem Kecu, nije bio tata...

Vi koji ste gledali seriju onomad sigurno ne možete da zaboravite ni sve one likove, tako živopisno date, iz naših jugoslovenskih i srpskih života, praktično besmrtni, poput Šiljine dvolične majke ili njenog novog muža sa gvozdenom vaspitnom rukom, poput Velizarovog oca Gileta koji je sina uključio u porodični krimi biznis, poput Kečeve majke za koju je roditeljovanje bilo kao neki posao konobarice, da usluži one koji su tu i ne mari ništa za one koji nisu, za Kosketovog oca koji više nije znao kako da se izbori sa sinovljevim nedelima...

I, naravno, tu je Šojka. Gad nad gadovima. Beskičmenjak. Guzonjin sin. Naliče jugoslovenskog establišmenta u malom. Nezaboravni i nepodnošljivi Zoran Cvijanović, u poluformiranju lika koji će, praktično, igrati u svim svojim serijama i filmovima, s većim ili manjim moralnim oscilacijama.

Svi oni zajedno bili su melodramski total jednog društva, bliski i tako daleki našim životima, na granici između klišeja i arhetipa za ovakvu vrstu priče, raspoređeni da pokriju sve vrste tipova koji tamo mogu da se zateknu, a ipak životni, uverljivi i realistični.

Za Jugoslaviju koja je ulazila u svoju terminalnu fazu, ovakav zadah „crnog talasa“ iz današnje perspektive svojim otrežnjujućim efektom deluje šokantno i prilično je neverovatno da je jedan ovakav sadržaj tada dobio zeleno svetlo. Naročito u kontekstu moguće interpretacije „Sivog doma“ kao metafore Jugoslavije, u kojoj je, u jednoj od poslednjih scena serije, anticipiran kaos koji će dočekati državu svih naših naroda i narodnosti.

Iz današnje vizure, „Sivi dom“ fasciniira svojim formalnim karakteristikama. Pre svega, on za današnje autore, a naročito produkcije, izgleda nedostižno. Ovaj nivo ozbiljnosti i temeljitosti u bavljenju

I, naravno, tu je Šojka. Gad nad gadovima. Beskičmenjak. Guzonjin sin. Naliče jugoslovenskog establišmenta u malom. Nezaboravni i nepodnošljivi Zoran Cvijanović, u poluformiranju lika koji će igrati u svim svojim serijama i filmovima

stvarima iziskuje vreme i novac koje niko (iz RTS-a) ne želi da da.

U isto vreme imamo Mihićev *free-flow* scenario koji se samo donekle tematski držao jednog lika po epizodi, ali zapravo je levitirao sadržajem na više mesta, i diskretno širio jednu priču u više epizoda (možda najbolji primer čine avanture Gileta i Velizara). Sve to i danas deluje vrlo moderno i sveže. U ono vreme „Sivi dom“ je mogao da izađe na crtu bilo kojoj BBC-jevoj produkciji. Naročito onoj koju bi potpisali Alan Clarke ili Mike Leigh. Danas ni BBC više ne pravi takve serije, o RTS-u da ne govorim.

Pored te razbijene tvrdoće fragmentarnosti narativa, druga vrlo bitna stvar koja „Sivi dom“ uzdiže u sam vrh jugoslovenske produkcije (a ne mogu da zamislim nikakav YU Best Of u kome ova serija nije u Top 5) jeste to što uprkos prividnoj formalnosti u obradi teme Mihić i Bajić nisu samo potvrdili tipove kakve obično zatičemo u ovakvim sadržajima, već su u suštini bili vrlo subverzivni po njih. Manje ako gledamo sudbine vaspitača, a daleko više ako gledamo kako su i gde završili štićenici.

Većina njih, od Guštera, preko Crnog, Šilje, Velizara, Matića, Savke, pa i Keca, u suštini i u praksi pokazala je da su okovi sivog doma ništa nisu promenili u njihovim životima. Svi oni su nastavili da raspiruju ono što nisu mogli da ugase u sebi, neki „svoj sadržaj“, neko svoje prokletstvo, hibris, muku... Serija vrlo dosledno pokazuje da je većina likova od trenutka kada ih upoznajemo do trenutka kada ih napuštamo (na različitim mestima) proživela do kraja to što su nosili u sebi. Uprkos sivom domu.

Crni svoje ludilo, Robija svoju nesigurnost, Šojka svoj kukavičluk, Gušter svoje zlo, Kec svoju potrebu za majkom i porodicom, Savka svoj osećaj da je život negde drugde, Matić svoju zavisnost od nje, čak i mučena Boranija, koja je u seriji jedva eg-

zistirala samo je prestala i to da čini. Sistem je bio nemoćan da stupi u kontakt sa većinom ovih ljudi, da ih obuzda, ugasi ili promeni te njihove lične sadržaje.

Niko od njih nije, kako bi to danas „obično bilo“, stradao u sukobu sa državom ili sistemom. Gde bi prsti bili jasno upereni. Mihić i Bajić su svoje junake izdigli iznad „jeftine“ kritike države i sistema u univerzalnije sfere, one u kojima se čovek bori jedino sa sobom, i sam sebi je najveći neprijatelj i, ako hoćete, jedini „sivi dom“.

U isto vreme, svi oni su, kao u nekom čistilištu, pritisnuti time da što pre spoznaju dobro i zlo, iako se parametri iz njihovih života i iskustava ne podudaraju sa onim što društvo propagira.

Otuda je poslednja scena, kada Gušter, kao demon, preko ozvučenja počne da se cereka i „komanduje“ jedinicama postrojenim za govor, a koje potom počinju da organizovano beže iz doma, eksplozija usled pritiska kome su štićenici izloženi. Ona je kaos kao odgovor na privid discipline i urednosti u kome provode dane. Ona je krik za slobodom koju nikada nisu imali, koju ne umeju da prepoznaju i sa kojom, nažalost, ne znaju šta bi.

O svemu tome moram, ovako, sa vama, jer mi nije pošlo za rukom sa čerkom. Delom i zato što je mala za ovakve vrste „predavanja“ i diskusija, a delom i zbog toga što ima dečka i želju da provodi vreme sa njim ili u „blejanju“. Zbog čega je propustila dogovoreni TV dejt za epizodu tri, pa pet, pa sedam, pa je onda rekla da sad kad je već sve to ispropuštala nekako nema smisla ni da nastavlja. Da će možda, nekada, sama...

Prisustvo ove količine „vaspitnog sadržaja“ na ekranu neminovno me je pritisnulo na razmišljanje da li sam, kao roditelj, radio kako treba, da li sam imao dovoljno strpljenja, da li je trebalo da nešto plasiram drugačije, zarad boljeg odziva. Izostale su mnoge zgodne prilike za diskusije na različite teme (loših momaka, droga, životnih izbora, snalaženja kao životnog koncepta, uloge roditelja...), a ja sam se malkice (samo malkice!) osetio kao svi ti sivodomske vaspitači koji svakodnevno gutaju neuspehe zarad retkih slučajeva koje su s ponosom ispratili u život, i time povratili neophodnu energiju za dalje.

Nisam tužan. Neću plakati. Srce mi je puno radosti. **N**

Rak jetre se sad može držati pod kontrolom

Otkriveno je da je rak jetre jako osetljiv na imunoterapiju koja stimuliše imunski sistem organizma da se bori protiv karcinoma

Hepatocelularni karcinom jetre (HCC), najčešći tip izvornog raka jetre koji nastaje u ćelijama jetre, ima vrlo nisku stopu preživljavanja i karakteriše ga kasna dijagnostika. Dr Miljana Džunić, internistički onkolog sa Klinike za onkologiju Univerzitetskog kliničkog centra Niš, govorila je o mogućnostima lečenja ove bolesti.

Do pre nekoliko godina mogućnosti lečenja uznapredovalog raka jetre bile su vrlo ograničene, kakvi pomaci su načinjeni poslednjih godina?

Do pre pet godina lečenje hepatocelularnog karcinoma svodilo se na lekove iz grupe ciljane molekularne terapije, kao što je sorafenib, koji deluju na tumorske ćelije blokirajući puteve kancerogeneze i koje odlikuje ograničena klinička efikasnost kao i značajan stepen toksičnosti. Na sreću, stvari su se značajno promenile za bolesnike sa uznapredovalim HCC-om. Otkriveno je da je rak jetre jako osetljiv na imunoterapiju, grupu lekova koji deluju tako što stimulišu imunski sistem organizma da se bori protiv karcinoma. Imunoterapija u kombinaciji sa ciljanom terapijom (atezolizumab/bevacizumab) kao i dvojna imunoterapija (durvalumab/tremelimumab) dva su moderna terapijska režima koji su postali standard u prvoj liniji lečenja, dok su sorafenib i drugi ciljani molekuli sada rezervisani za kasnije faze. Rezultati dugogodišnjeg praćenja pacijenata koji su lečeni dvojnomo imunoterapijom govore da se rak jetre dugo godina može držati pod kontrolom kod značajnog broja bolesnika, što je bilo nezamislivo u eri sorafeniba.

Kako se leče pacijenti u Srbiji, da li su im dostupne najnovije terapije?

Zbog kompleksnosti bolesnika sa hepatocelularnim karcinomom, neophodno je da se lečenje sprovodi od strane multidisciplinarnog tima (hirurg, interventni radiolog, medikalni onkolog, radijacioni onkolog, gastroenterolog) jer je pokazano da onkološki bolesnici imaju najbolju prognozu.

U našoj zemlji lečenje HCC-a delimično

sledi svetske preporuke. Od pre dve godine je dostupna kombinacija imuno-ciljane terapije (atezolizumab/bevacizumab) što je zaista dobra stvar. Međutim, kod značajnog broja bolesnika lek bevacizumab je kontraindikovao, zbog opasnosti od krvarenja koje se javlja kod oštećene jetre. Ovi pacijenti u našoj zemlji mogu dobiti samo sorafenib, što je inferiorna terapija, dok se u svetu preporučuje dvojna imunoterapija (durvalumab/tremelimumab). Da bismo mogli da ponudimo najbolje lečenje, neophodno je da nam je dostupna još i imunoterapijska dvojna kombinacija (durvalumab/tremelimumab) koja ostvaruje dugotrajne rezultate, kao i mogućnost upotrebe sorafeniba nakon progresije bolesti na imunoterapiju, što u Srbiji zasada nije slučaj.

Poslednjih decenija u svetu se beleži porast incidence hepatocelularnog karcinoma, predviđa se da će biti još veći u budućnosti. Kakve su brojke za Srbiju?

Prema podacima Globalne opservatorije za rak (GLOBOCAN) u 2022. godini bila

su 823 nova slučaja raka jetre, što ovu bolest pozicionira na 8. mesto po učestalosti. Prevalenca HCC-a se procenjuje na oko 12 slučajeva na 100 000 stanovnika. Rak jetre uglavnom nastaje u cirotično izmenjenoj jetri, koja je posledica hronične infekcije virusima hepatitisa B i C, hronične konzumacije alkohola, nekih toksina iz hrane kao npr. aflatoksin, urođenih metaboličkih bolesti, što sve ima stabilnu incidencu. Međutim, sve učestalija je pojava hepatocelularnog karcinoma na terenu masno izmenjene jetre, koja se javlja u sklopu gojaznosti, dijabetesa i metaboličkog sindroma.

Pošto HCC u ranim fazama ne daje gotovo nikakve simptome, kako se može prepoznati i šta je prevencija za HCC?

Kada se jave simptomi kao što su bol ispod desnog rebarnog luka, gubitak telesne težine, žutica, bolest je već odmakla i obično je kasno za bilo kakvo efikasno lečenje. Utisak nas lekara je da se rak jetre uglavnom otkriva u jako odmaklim fazama, kada je često nemoguće primeniti bilo kakav vid lečenja.

Neophodno je da se bolesnici sa cirozom jetre, precirotičnim stanjima i masnom degeneracijom jetre redovno kontrolišu od strane gastroenterologa. Dovoljno je da se u šestomesečnim intervalima uradi ultrazvučni pregled jetre u kombinaciji sa alfa-fetoproteinom, koji je tumorski marker za karcinom jetre, da bi se novonastali HCC otkrio. To nisu ni nedostupne niti skupe procedure za naše uslove i morale bi da se sprovedu u većem obimu.

Kao preventivne mere navode se sistematska vakcinacija protiv hepatitisa B, aktivno antivirusno lečenje hepatitisa B i C i ograničenje izloženosti aflatoksinu, što se sve sprovodi u našoj zemlji. Međutim, održavanje zdrave telesne težine putem uravnotežene ishrane i fizičke aktivnosti i smanjenje konzumacije alkohola su osnove za umanjeње rizika za nastanak HCC-a, a to je ono što zavisi samo od nas.

EMERIK BLUM DANAS NE BI BIO MOGUĆ

Sve do pojave odličnog i zaslužno gledanog te nagrađivanog filma Jasmile Žbanić, o Emeriku Blumu, jednostavno nismo imali filmove ili knjige koji bi predstavljali portret tako fascinantnih ljudi. Tek sad imamo priliku zapravo vidjeti tko su bili ti ljudi poput Emerika Bluma ili npr. Bogdana Bogdanovića, pa shvatiti koliko smo u intelektualnom i vrijednosnom smislu doživjeli degradaciju od vremena kad je bilo samorazumljivo da njih dvojica budu gradonačelnici Sarajeva i Beograda

Piše Dragan Markovina

Znam da će mnogima ovo na prvo čitanje izgledati paradoksalno i nevjerovatno, ali jedan od razloga neuspjeha jugoslavenskog socijalističkog projekta bio je i u lošem pi-aru vladajućeg Saveza komunista Jugoslavije. Paradoksalno i na prvu ruku nevjerovatno će ova tvrdnja zvučati iz prostog razloga što je sistem uložio praktično sve što je mogao u propagandu vlastitih uspjeha, posebno u priču o utemeljiteljskom razdoblju NOB-a, a imao je za to neograničena sredstva i sve medijske platforme na raspolaganju.

No, upravo u tome i jeste bila klika neuvjerljivosti takve propagande,

što najbolje možemo razumijeti tek mi današnji građani ovih prostora, suočeni s nesnosnom propagandom vladajućih istina. Svaki racionalan i kritički nastrojen čovjek bilo kakvu političku propagandu počne u jednom času instinktivno odbacivati. Posebno kad se njom propisuju neupitne državne istine i kada ona dolazi od strane vlasti. Drugi problem socijalističkog pi-ara odnosio se na ideološku narav režima koja je naglašavala bazično ispravne i humane principe, poput solidarnosti, zajedništva i kolektivnih napora, gdje je mjesta bilo – a i to je se na koncu ispostavilo kao kontraproduktivno – samo za mit o jednom neupitnom heroju.

A to je, jasno, bio Tito.

Za druge preživjele borce i komuniste takvog prostora nije bilo, niti ga je u takvoj zemlji i moglo biti, a sve i da se on stvorio, poslijeratni stvarni politički i profesionalni život tih ljudi, kao što su bili Koča Popović ili Miroslav Krleža, onemogućavao je da ih se promatra u kontekstu cjeline njihovog života. Odatle i razumljivo Titovo čuđenje studentima 1968. godine oko toga kako je moguće da za simbol uzmu Che Guevaru, a potpuno izignoriraju Veljka Vlahovića, španskog borca i čovjeka nevjerovatne biografije. A to je bilo moguće upravo zato što je Vlahović nastupao u ime režima i susrelo ga je prokletstvo pobjednika.

MEĐU DESET NAJVEĆIH
FIRMI U JUGOSLAVIJI,
NJIH ČAK PET BILO JE
IZ BiH. I NAKON SVEGA
VIDIMO DOVOLJNO
SVIJESTI U POLITIČKOM
VODSTVU ZEMLJE KOJA
VEĆ BOLESNOG BLUMA
VRAĆA IZ MIROVINE I
POSTAVLJA GA NA ČELO
GRADA KAO NEKOGA
TKO ZNA NAJBOLJE
ORGANIZIRATI TAKO
VELIKU STVAR KAO ŠTO
JE OLIMPIJADA

I inače je teško, neovisno o jugoslavenskom kontekstu, stvoriti romantični mit isključivo od pobjede. Jer mit funkcionira na romantici poraza i stradanja. Zato i jesu, između ostalog, i stvarani mitovi i forsirane priče o poginulim partizanima, a nikako o ljudima koji su Drugi svjetski rat preživjeli. Da bi onda dodatna poteškoća bila u tome što su ti heroji bili izliveni u bronci, što su bili kanonizirani i uglavnom plastično prikazivani. Istina je da je kroz razvoj partizanskog filma i filmske umjetnosti općenito moglo u nekom času doći do stvarnih životnih priča o ljudima koji su takvu priču zaslužili i koji nikako nisu mogli biti ljudi bez mana, kao što nit-

ko nije. Međutim, ta šansa je propuštena s udarom na autore crnog vala, da bi kasnije talentirani režiseri, jednostavno bježali od takvih tema i od državnih istina, bilo u teme svakodnevnog građanskog života, kao što je to radio Rajko Grlić, bilo u novi pogled na Drugi svjetski rat, ali s fokusom na izopačenost nasilja, kao što je radio Zafranović.

Sve ovo pišem da bih objasnio zbog čega, sve do pojave odličnog i zasluženo gledanog te nagrađivanog filma Jasminle Žbanić, o Emeriku Blumu, jednostavno nismo imali filmove ili knjige koji bi predstavljali portret tako fascinantnih ljudi kao što je bio Blum. O tome da je takvo nešto bilo nemoguće ratnih i neposredno poratnih devedesetih, suvišno je i govoriti, a dodatno je trebalo nakon toga preživjeti stvarnost i razočaranja tranzicije, da bi se autori i javnost zapravo zainteresirali za ono što je ratu i tranziciji prethodilo, a to su Narodnooslobodilačka borba i socijalističko razdoblje.

I tek u takvim okolnostima, lišenim državnih istina i uz apriorno nacionalističko odbacivanje, stekli su se preduvjeti da se nevjerovatno zanimljive biografije ljudi koji su gradili to društvo i vrijeme sagledaju iz prvenstveno ljudske perspektive. A opet i s nekom jasnom idejom da priča o njima ne može biti dio mainstreama nacionalističkih stvarnosti, što im je djelomično pridonijelo i auru zabranjenih tema, a samim tim i veći interes.

Drugim riječima, tek sad imamo priliku zapravo vidjeti tko su bili ti ljudi poput Emerika Bluma ili npr. Bogda-

On je bio jedan od rijetkih preživjelih sarajevskih Jevreja, tog neproglašenog i od strane NDH izbrisano četvrtog konstitutivnog naroda u Bosni i Hercegovini. Ta dimenzija i iskustvo Holokausta ga je itekako obilježila, određujući mu zapravo i karakter i životni put nakon rata

na Bogdanovića, pa shvatiti koliko smo u intelektualnom i vrijednosnom smislu doživjeli degradaciju od vremena kad je bilo samorazumljivo da njih dvojica budu gradonačelnici Sarajeva i Beograda.

Film Jasminle Žbanić obje strane ove priče odlično portretira, preplićući Blumovu biografiju s pričom o Energoinvestu i stvarnosti socijalističkog modernizma te tadašnjeg Sarajeva, zatim s načinom na koji je vlast u to doba funkcionirala, ali i s geopolitičkim statusom i vanjskom politikom Jugoslavije. Takav portret jednog čovjeka i njegovog doba logično je rezultirao neviđenim interesom za film i njegovu temu, posebno u sredini koja je doživjela temeljitu preobrazbu, ostajući trajno obilježena iskustvom traumatične opsade iz proteklog rata.

Pri čemu priča o Emeriku Blumu ima još jednu nezanemarivu dimenziju, a ta je da je on bio jedan od rijetkih preživjelih sarajevskih Jevreja, tog neproglašenog i od strane NDH izbrisano četvrtog konstitutivnog naroda u Bosni i Hercegovini. Ta dimenzija i iskustvo Holoka-

usta ga je itekako obilježila, određujući mu zapravo i karakter i životni put nakon rata, a opet je činjenica da je taj čovjek, s manjinskim iskustvom i porijeklom, praktično stvorio socijalističko Sarajevo bila i ostala simbolički znakovita i na svaki način dirljiva.

Ili, kako sam u osvrtu za Telegram napisao, neposredno nakon gledanja filma: To nas dovodi do još jednog aspekta priče i emocionalno najsnažnijeg momenta filma, a to je priča o njegovoj logoraškoj prošlosti, gubitku čitave obitelji, odnosno oca, majke i sestre te načinu na koji se nosio s tim traumama i činjenice koliko je u njemu ostalo zaigranog djeteta, kao sušte suprotnosti moćnom direktoru, još moćnije firme.

Dirljivi su snimci kada Blum priča o bijegu iz logora, kad se sjeća djetinjstva, kao što je dirljiva izjava njegove unuke Sonje, da joj je na pitanje zašto puši toliko cigareta odgovorio kako je on odavno trebao umrijeti i da sada troši ekstra vrijeme. A u tom ekstra vremenu, o čemu su svjedočili njegovi kolege, poput Jakoba Fincijsa, jednog od čelnih ljudi iz preživjele židovske zajednice u Sarajevu, nije dozvolio da Energoinvest ikada nabavi Mercedes kao službeno vozilo, iako je ono bilo stvar prestiža u to doba, jednako kao što mu je bilo stalo da pobijedi Siemens, u čemu je uspio na jednom od natječaja u Indoneziji. Drugim riječima, kad promatramo Blumovu ličnost u cjelini, on je doista vjerovao u socijalistički sistem i u vlastitu partiju, ali je istovre-

Priča o samoj firmi, koja proizvodi i aktivna je na svim kontinentima, koja ima vlastite novine, himnu u izvedbi Kemala Montena, dokumentarni film, koja plaća po 17.000 dolara svim perspektivnim radnicima za školovanje u inozemstvu, toliko je fascinantna, koliko i nevjerovatna, čak i tada, a kamoli iz današnje perspektive

meno shvaćao prednosti slobodnog tržišta te kapitalističke organizacije rada u američkim kompanijama koje je edukacijama prenio u Energoinvest, što su mu sve vjerovatno bile zamjenske opsesije, koje su služile tome da ne misli na traumu.

A nju je, kao što se u filmu može vidjeti, itekako pamtio i nosio sa sobom. Konačno, priča o samoj firmi, koja proizvodi i aktivna je na svim kontinentima, koja ima vlastite novine, himnu u izvedbi Kemala Montena, dokumentarni film, koja plaća po 17.000 dolara svim perspektivnim radnicima za školovanje u inozemstvu, koja svim zaposlenicima gradi stanove, koja u ono doba plaća tri milijuna dolara donacije Elektrotehničkom fakultetu u Sarajevu, koja u sklopu radnih obaveza ima bavljenje sportom i književnošću, koja ima vlastiti noćni klub, koja je razvila takvu solidarnost među vlastitim radnicima da

oni besplatnim radom grade kuću jednom od njih i koja je pored svega toga imala i vlastiti sustav zdravstvene skrbi, sa 160 zaposlenih u njemu, redovnim dolascima najboljih sarajevskih liječnika i ekskluzivnim ugovorima s beogradskim VMA, ljubljanskim KC-om i s Hostonom, toliko je fascinantna, koliko i nevjerovatna, čak i tada, a kamoli iz današnje perspektive.

U filmu saznajemo i to da je među deset najvećih firmi u Jugoslaviji, njih čak pet bilo iz Bosne i Hercegovine. I nakon svega vidimo dovoljno svijesti u političkom vodstvu zemlje koja već bolesnog Bluma vraća iz mirovine i postavlja ga na čelo grada kao nekoga tko zna najbolje organizirati tako veliku stvar kao što je Olimpijada. Film Jasmine Žbanić završava kadrovima opsjednutog i spaljenog Sarajeva te upravne zgrade Energoinvesta koji gori, uz moćnu odjavnu muziku pjesme 'Konjuh planinom'. Čitav pak film predstavlja jednu sjajno dokumentiranu i detaljnu priču o veličini jednog doba i snazi pojedinca u njemu.

Tom prvom zaključku o filmu nemam danas ništa novo za dodati, ali priča o Blumu otvara nam temu daljnjeg filmskog i književnog portretiranja ljudi čije nam biografije danas izgledaju nevjerovatno i čiji su upravo takvi privatni i profesionalni putevi bili mogući isključivo u kontekstu kompleksnosti Jugoslavije, njenih prožimanja, političkih borbi i ratova te snova o nekom utopijskom svijetu budućnosti.

Takve biografije u današnje doba paraliziranog i trajno posvađanog postjugoslavenskog prostora, s društvima zagledanim isključivo u prošlost, bez ikakvih stvarnih očekivanja ili vizija budućnosti, a kamoli one zajedničke, jednostavno više nisu moguće. Bez obzira na to što se i dalje, kao i uvijek, rađaju ljudi velikih talenata i potencijala.

U ovakvom društvenom i političkom kontekstu, nemoguće je zamisliti živote kakve su vodili već spomenuti Koča, Bogdanović, Krleža ili Blum, pa i sam Tito na koncu. Ali je itekako moguće zamisliti i bilo bi, štoviše ljekovito, snimiti i pogledati slične filmove i o Pekiću, Crnjanskom, Mirku Kovaču, ocu i sinovima Ribaru, o Vladimiru Nazoru, Gaji Petroviću, Hajrudinu Krvavcu i brojnim drugim ljudima nevjerovatnih talenata i životnih sudbina. **N**

Dobro došli u svet privilegija.

Pristup VIP salonima na aerodromima

Wiener Stadtische putno osiguranje

Bogat program popusta i pogodnosti

Visa konsijerž usluga 24/7

Saznajte više

SENKE NAD RTNJEM

Zašto je glavni zaplet nove sezone „Senki nad Balkanom“ smešten na najmisteriozniju srpsku planinu?

Piše Dejan Stojiljković

Kad vam neko pomene Rtnj, šta vam prvo padne na pamet?

Rtanjski čaj? Vanzemaljci? Smak sveta?

Ova planina ne prestaje da bude u fokusu medija i interesovanje za nju raste iz godine u godinu. Njen „neprirodni“ izgled koji podseća na piramidu raspalio je maštu mnogih teoretičara zavere, senzacionalističkih novinara, pisaca, istraživača, naučnika...

Neki tvrde da je šuplja. Da se unutra nalaze prolazi i lagumi, čak i čitav podzemni grad. Drugi tvrde da poseduje ne-

zemaljsku energiju, da se na njoj motori automobila gase, kompas ne rade a noću se iznad vrha vide čudna svetla. Povezuju je i sa drevnom istorijom civi-

Kada sam Draganu Bjelogriću pre par godina predložio da zaplet treće i finalne sezone naše serije „Senke nad Balkanom“ ima kao centralnu temu misteriju Rtnja, rekao mi je da smanjim piće. Ali Bjela ne bi bio Bjela da ne ostavi vrata odškrinuta

lizacije. Nju su sazdali naši preci, kada se na Rtnju sa svojom barkom nasukao prarbin zvani Noje. Vinčanska civilizacija imala je svoju ispostavu ovde. I Rimljani, Iliri, Vizantinci... Hitler je slao svoje ljude da je istražuju. A Tito je imao tajnu podzemnu bazu.

Svašta ćete čuti od ljudi koji žive u podnožju i okolini Rtnja, a neki su od svega napravili lukrativni biznis. Prodaju se amajlije, kamenje koje zrači i skida magiju, čajevi koji leče hemoroide i rak, domaća rakija – gromovača, melemi za sve i ništa, Tesline ploče i zbirke pesama na „vinčanskom“.

Kada sam Draganu Bjelogriću pre par godina predložio da zaplet treće i finalne sezone naše serije „Senke nad Balkanom“ ima kao centralnu temu misteriju Rtnja, rekao mi je da smanjim piće. Ali Bjela ne bi bio Bjela da ne ostavi vrata odškrinuta.

Pošto je misterija srednjovekovnog Žrnova na Avali koju smo obrađivali u drugoj sezoni bila takođe moja ideja, on je ovu potencijalnu temu ipak ostavio da malo „odleži“. Malo – pomalo, Rtanj se vraćao u naše priče i polemike u takozvanoj „sobi pisaca“ i konačno je „kliknulo“ kada smo naišli na rtanjsku

misteriju koja nema veze sa vanzemaljcima i smakom sveta već u sebi sadrži jednu istinitu i tragičnu ljudsku priču.

To je priča o porodici Minh i rudniku na Rtnju koji je pre Drugog svetskog rata bio u njihovom vlasništvu.

Otprilike u isto vreme kada treba da se događa priča treće sezone naše serije.

Istorijske činjenice nam idu naruku. Nacisti su imali nuklearni program, dođe, tada još u začetku, i trebala im je sirovina, radioaktivna ruda, tako da su je tražili i po balkanskim prostorima. Minhovi su bili Jevreji i tadašnje vlasti nisu bile blagonaklone prema njima, čak je pred sam rat uveden set antisemitskih zakona.

Glavni čovek države bio je medijski magnat i onovremeni tajkun koji se nije libio da sarađuje sa nacistima i italijanskim fašistima. Rtanj je i u to vreme bio misteriozna planina na kojoj su se dešavale razne misteriozne stvari. A „Senke nad Balkanom“ su, po definiciji producenta i glavnog glumca Bjelogrića – „mistični triler u epohi“.

Epohu imamo, daj da vidimo šta ćemo sa mistikom.

Poneti starom radikalskom parolom „Gde su srpske zemlje – tu su srpski vanzemaljci!“ odlučili smo avgusta prošle godine da odemo u izvidanje lokacija koje bi potencijalno mogle da se iskoriste za seriju.

I za to smo odabrali najvreliji dan u godini.

Plan je bio da posetimo ostatke imanja Minhovih, da vidimo šta je bilo sa samim rudnikom, da se malo obavestimo o lokalnim legendama i istoriji, naročito onoj koju nismo učili u školi.

Kao Nišlij, Rtanj mi je faktički u komšiluku, a imam i dosta drugara u Sokobanji, Knjaževcu, Boru, Boljevcu, Zaječaru, tako da sam često boravio u ovim krajevima i relativno dobro poznajem Rtanj i okolinu.

Zato sam dao upozorenje Bjeli:

„Ako te neko nudi rakijom, naročito travaricom, nemoj slučajno da prihvatiš.“

Čim smo stigli u selo Rtanj, shvatili smo da su ostaci Minhovog imanja, nažalost, samo to – ostaci. Minhovi su napravili naselje za svoje radnike i ono je 1929. godine imalo čak 2.000 stanovnika. Ta komuna je bila internacionalna i

U našoj seriji Gretu Minh igra Anica Dobra, Aleksandra Minha – Branislav Trifunović, a Julijusa Minha tumači Bojan Dimitrijević

u njoj je postojala čitava infrastruktura, sem što su rudari dobijali stanove, njihovi poslodavci su za njih sagradili bolnicu, sportsku dvoranu, fudbalski teren, kulturni centar i bioskop, pekaru, prodavnicu, kafanu i školu koju je pohađalo šezdesetoro dece.

Pored nje, sagradili su škole i u dva susedna sela. Bračni par Minh, Julijus i Greta, nije imao dece i to je svakako bio jedan od razloga za ovako nesebično dobroćinstvo. Nisu stali samo tu – stipendirali su nadarenu decu iz rtanjskog kraja i slali ih na dalje školovanje u Srbiji i inostranstvu.

Vrlo zanimljiv objekat bio je rozarijum (ružičnjak) u kome je Greta Minh provodila dosta vremena. Pored njega je bio park površine 40 hektara u kome je bilo 150 vrsta cveća, drveća i drugih biljaka koje je uglavnom obezbeđivala sama Greta Minh donoseći sve to sa raznih putovanja. Deca iz naselja su park zvala „Kraljičin park“ a rozarijum „Kraljičina kupola“.

Narod Rtnja pamti ovu porodicu kao izuzetne dobrotvore, potpuno drugačije od tadašnjih kapitalista i „gazda“ koji su izrabljivali radnu snagu i slabo ih plaćali. Ali ta idila ne traje dugo, 1931. godine Julijus Minh diže ruku na sebe u svojoj rezidenciji u Beogradu.

Nikad se nije saznao pravi razlog njegovog samoubistva.

Ako se radilo o samoubistvu.

I to je polazišna tačka treće sezone „Senki nad Balkanom“.

Istraga koju će, naravno, voditi naš inspektor Tanasijević.

Nakon Julijusove smrti, rudnik i sve oko njega pada na leđa supruzi Greti i dvojici preostale braće – Aleksandru i Adolfu. Greta je podigla kapelu posvećenu Julijusu na samom vrhu Rtnja. Od te građevine je malo šta ostalo, pohlepni tragači za blagom su je razbucali eksplozivom misleći da se u podu i zidovima krije zlato porodice Minh. Rozarijum i upravna zgrada još postoje, ali nažalost nisu mogli da se upotrebe za snimanje serije. I bioskop je i dalje tu, ali nije u funkciji.

A onda dolazi Drugi svetski rat. Nacisti konfiskuju rudnik a Minhovi moraju u egzil, jer im preti deportacija u logore. Postoji i spekulacija da su Nemci bili zainteresovani za rudnik jer je, navodno, u njemu bilo plutonijuma, ali to nikada nije dokazano. Svejedno, upravnik rudnika postaje inženjer po imenu Julijus Holik, nekadašnji direktor u vreme pokojnog Minha, inače – agent Gestapoa. Greta je morala da napusti rudnik i Rtanj 1941. i prema jednoj verziji umrla je u bolnici u obližnjem Boljevcu, a prema drugoj, poslednje dane je provela u Beogradu, u velikoj nemaštini.

Danas na Rtnju postoji turistički objekat vila „Greta“ koju je obnovio hotel „Ramonda“ i imali smo prilike da je posetimo. U njoj se nalazi veoma zanimljiva izložba posvećena porodici Minh, tu su fotografije i predmeti, kao i propratna obaveštenja i tekstovi.

Priča o porodici Minh je priča o usponu i padu, sreći i tragediji, strahu i nadi... I zaboravu. Jer je prosto neverovatno da su ti veliki dobrotvori, potpuno atipični za svoje doba, s vremenom pali u za-

Minhovi su napravili naselje za svoje radnike i ono je 1929. godine imalo čak 2.000 stanovnika. Ta komuna je bila internacionalna i u njoj je postojala čitava infrastruktura

borav. Ne samo oni nego i njihovo delo i nasleđe. A u centru svega još uvek je tu misterija smrti Julijusa Minha. Postoji mnogo teorija zbog čega je, navodno, oduzeo sebi život. Neki kažu da je bio problem sa investicijama, neispunjena obećanja radnicima, trenutak duševne slabosti... Ali odgovora nema ni posle skoro čitavog veka.

U našoj seriji Gretu Minh igra Anica Dobra, Aleksandra Minha – Branislav Trifunović, a Julijusa Minha tumači Bojan Dimitrijević.

A nakon što smo obišli ostatke imanja Minhovih, naravno, posetili smo i razna živopisna mesta i živopisne ljude. Jedno od njih je i bašta improvizovane kafane koju drži nadaleko čuveni Dragan Milenović – „Šou“. Bjela nije poslušao savet

i uzeo je ponuđenu travaricu (zbog čega je odmah zažalio), dok sam se ja odlučio za hladno zaječarsko.

Vanzemaljci, smak sveta, teorije zavere, probijanje pete dimenzije, kosmička zračenja... Sve to čini savremenu mitologiju Rtnja, tako da nije ni čudo da je jedna istinita priča ostala u senci svih tih fantazmagorija koje su u savremenom društvu spektakla svakako atraktivnije od jedne ljudske priče o dobroti i požrtvovanju.

Nakon toga smo otišli na arheološko nalazište „Feliks Romulijana“, blizu Zaječara, i tamo proveli neko vreme. To mesto, gde je umro Galerije, poslednji rimski car nad kojim je načinjena apoteoza (uzdizanje u bogove), ima neku čudnu, uznemirujuću auru. Kao da u vazduhu lebdi neko prokletstvo. Naravno, i o njemu se raspredaju različite priče, tako da upotpunjava Rtanjsku legendu i dodaje na misteriji.

Dok stojimo na plus pedeset na golom kamenu, Bjela žmirkira i gleda u pravcu Rtnja, pa će da kaže:

„A vidi, budimo realni... Stvarno podseća na piramidu.“ **N**

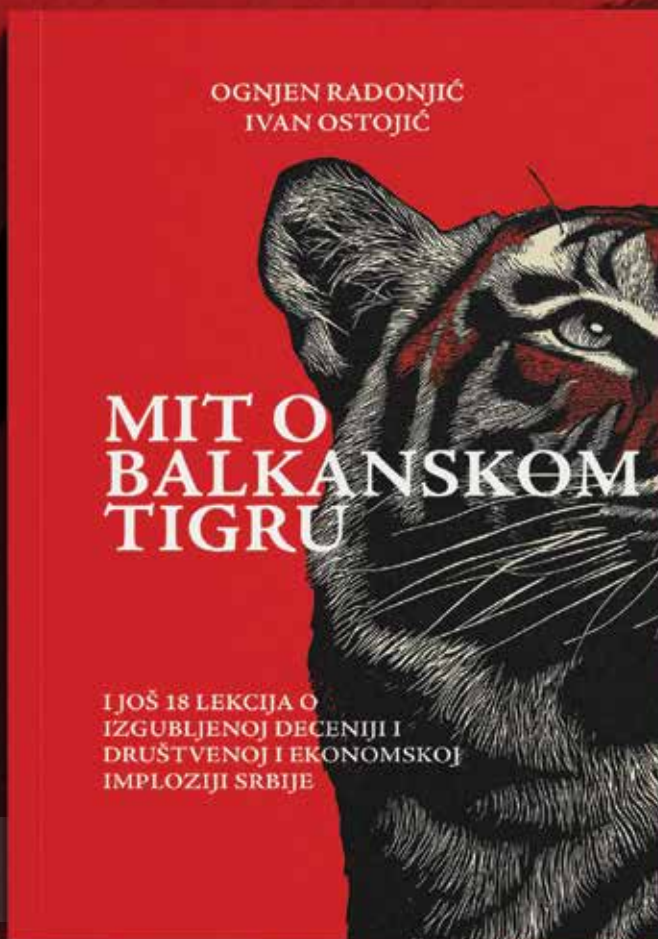
HIT KNJIGA

MIT O BALKANSKOM TIGRU

I još 18 lekcija o izgubljenoj deceniji i društvenoj i ekonomskoj imploziji Srbije

Pišu **profesor Ognjen Radonjić** i jedan od najvećih srpskih stručnjaka u inostranstvu **Ivan Ostojić**

NARUČI ONLINE na
NEDELJNIK.RS

OVDE SADA

MALI KORACI VOĐE
KA VELIKIM STVARIMA.

Hajde da pričamo o sledećem koraku za tvoju porodicu.

Nikad nije bilo ovoliko prosjaka koji žive na visokoj nozi, nikad ovoliko parazita koji plivaju u bogatstvu

Sumoran je smer u kome čitav svet ide. I to radosno, pod punim gasom, kao da je „srpski svet“

Piše Svetislav Basara

Kad sam napisao, Miljenko, da Plenković ne želi da ti se nešto rđavo dogodi, naravno da sam mislio da on to ne želi samo zato što bi se, ako bi zagrebački benksiji prešli sa grafita na dela – pa se tebi dogodilo nešto rđavo – morao suočiti sa EU gundanjima, negodovanjima dela javnosti, raznim neprijatnostima i poremećajima rutine, što bi on sigurno doživio kao veliko zlo.

Ali razmotrimo to iz druge perspektive: smemo li uopšte zamisliti količinu gadosti i zala koja bi se dogodila da potencijalni počinioci nepočinstava – a svi su ljudi potencijalni nepočinioci – ne zaziru od zla (kazne) koje bi ih moglo zadesiti. Političari ne upravljaju devojačkim konviktima – a i u upravljanju konviktima ima poteškoća – nego labavim zajednicama nepouzdatih stvorenja ogrezlih u niske strasti, sve to u „svijetu koji u zlu leži“.

Ključna ličnost u ovoj ili onoj državi uvek je foto-robot prosečnog državljanina. Plenković je, dakle, Hrvatska u malom. Vučić je Srbija u (malo većem) malom. Ima u Hrvatskoj i u Srbiji sjajnih individualnosti, ali ne postoje „bolja“ Hrvatska i „bolja“ Srbija. Većinska Srbija i većinska Hrvatska daju ton, ključne političke ličnosti iz pragmatičnih razloga ne „ispadaju“ iz tonaliteta.

Kad sam prvi put čitao Hegela i naišao na rečenicu „država je najviši oblik ostvarenja Svetskog duha jer se kroz nju objektivno iskazuje ideja o slobodi i pravu“, zapitao sam se u mladalačkoj nadobudnosti i beslovesnosti: kako to da je jedan tako blistav duh i (za mene) važnije: blistavi i stilista – u stanju da napi-

še rečenicu koju bi (kad bi mogao) napisao Edvard Kardelj, samo što bi Kardelj umesto Svetski duh, napisao „partija“.

Istina, SFRJ ni izdaleka nije izgledala kao država u kojoj se „objektivno iskazuje ideja o slobodi i pravdi“ – naprotiv, izgledala je sasvim suprotno – ali se tek kad se SFRJ raspala moglo videti (iako je malo ko video) da je ta država bila maksimum „objektivnog iskazivanja slobode i pravde“ do kojeg su se uspjeli vinuti njeni narodi i narodnosti.

SFRJ jeste bila estetska rugoba, finalno neobrađena, hrapava, neudobna, nasilna država, ali je bila država. Držala je, kao što joj i ime kaže, teritorije, stvari i ljude pod kontrolom, često preteranom, na kraju se pokazalo nedovoljno preteranom. Nacionalizmi malih, bednih, zakašnelih istočnoevropskih nacija, koji su razorili Austrougarsku monarhiju, razorili su i Jugoslaviju.

Sada – kad su savladali sve Weltgeistove prepreke, mali, bedni, istočnoe-

vropski nacionalizmi ubrzano razaraju sopstvene nacije. To je najvidljivije u Srbiji – koja se bukvalno raspolutila – ali i Hrvatska ubrzano hvata korak. Države mogu efikasno funkcionisati samo kao bezlični, nadnacionalni mehanizmi, koji drže pod kontrolom sve subjekte, ne obazirući se na lične religioznosti, nacionalnosti, simpatije i antipatije. Seti se da je Franja Josif uporno odbijao da verifikuje mandat legalno izabranom gradonačelniku Beča, Lugeru, zato što je rečeni bio antisemit. I to ekonomski, ne rasni. Tajni zakon monarhije – koji je samo formalno bio tajni, kao titula „tajni sekretar“ – bio je jasan: nacionalne netrpeljivosti i diskriminacije ne sme biti.

Polutajni zakon ex-Yu banana državi- ca je takođe jasan: nacionalne netrpeljivosti mora biti. Ako je nema dovoljno, onda mora biti što više unutarnacionalnih trvenja. U našim poludržavama društvene hijerarhije se ne stratifikuju prema merljivim vrlinama sposobnosti- ma i zaslugama, nego prema nemerljivim veličinama (i mahnitostima) ličnih nacionalizama, deklarativnih srpstava, hrvatstava, itd. To je donekle slično praksi rimskog imperatora Heliogabala, za koga je kriterijum za visinu i značaj funkcija na koje je postavljao svoje efebe, bio dužina njihovih penisa.

Nisi ti, Miljenko, za Plenkovića „kolosalno ništa“. Ti si za njega jedno vrlo veliko, vrlo neugodno, vrlo uočljivo, vrlo glasno nešto (ne obavezno neko), nekakva poliedarska, uglasta, bodljikava legokocka hrvatskog porekla koja se nikako ne da uklopiti u idilično-kičasti puzzle Republike Hrvatske, onakve kakvu sama sebe zamišlja.

Apsurdno je, naravno, porediti Staljina i Plenkovića, ali imaj na umu da su za Staljina književnost – i posledično književnici – bili veoma važni, dočim Plenkoviću književnost (gotovo sigurno) ne znači ama baš ništa. I u tom smislu ti si za njega ništa. Kao što bi – sve da se vineš do Šekspirovog nivoa i poznato sti – bio (i ostao) ništa. Vrlo lako mogu zamisliti zagrebačke benksije koji auto-sprejom ispisuju grafit: „Jedne kolovoske noći, Vilijame, nećeš dobro proći“.

Tipično je to za svet politike, ne samo srpsko-hrvatske. Kažu da je i Franja Josif – koga malopre pomenusmo kao svetao primer starog, dobrog državnika – celog života čitao samo vojni šemati zam. (Mada se i tu mogu naći i zanimljive stvari. Jednom sam na straži pročitao „Pravilo službe u vojnim štalama“ zalutalo u stražaru iz pedesetih godina, dok je još bilo konjice. Urlao sam od smeha.)

Književnost, dragi Miljenko, polako ali sigurno postaje geto, doduše udobniji, snabdeveniji i nesmrtonosniji od varšavskog, ali geto. I to možda i nije tako loše. Politika i književnost su eksplozivna smesa. Staljin jeste visoko uvažavao književnost, jeste on bio strastan čitalac, nije, štaviše, da nije znao šta je dobra književnost, ali su pisci koji se ne bi našli u njegovoj partijskoj antologiji završava-

Ključna ličnost u ovoj ili onoj državi uvek je foto robot prosečnog državljanina. Plenković je, dakle, Hrvatska u malom. Vučić je Srbija u (malo većem) malom. Ima u Hrvatskoj i u Srbiji sjajnih individualnosti, ali ne postoje „bolja“ Hrvatska i „bolja“ Srbija

li u logorima ili pred streljačkim strojem.

Ironičan naslov naše prepiske – „Nikad bolje“ – može poslužiti kao dobra metafora. U materijalističkoj optici, zaista nikad nije bilo bolje. Nikad nije bilo ovoliko obilja, ovoliko luksuzne robe, ovoliko putovanja, ovoliko usluga, ovoliko zabave, ali sa druge strane, nikad nije bilo ovoliko dobro situirane, pa i bogate, bede, nikad ovoliko prosjaka koji žive na visokoj nozi, parazita koji plivaju u bogatstvu, nikad ovoliko bogalja koji pobeđuju u nameštenim trkama 400 metara sa preponama, nikad ovoliko osionih kukavica, ovoliko sla-

bića koji povazan demonstriraju silu i koji šire „čvrstu nemoć“ (inverzija globalne besmislice „meka moć“).

Kako ja gledam na stvar, i za tebe i za hrvatsko društvo je opasniji desant autobusare koja ti se unosi u lice i kreše u brk – „govno“ – nego škrabanje pretećeg grafita. Baba daje loš primer; moglo bi to izazvati lančanu reakciju, društveno prihvatljivih, neklinički umobolnih babusara, rešenih da postanu zvezde dana med svojim mahalkušama.

Ispisivanje pretećeg grafita nije bezopasno, ali je užasno bedno i krajnje ponižavajuće za ispisivače, premda možemo pretpostaviti da su oni vrlo (nacionalno) ponosni na svoje delo, uz još jednu pretpostavku: da je (nacionalni) ponos potkrepljen dnevnicom od kojih pedesetak evra. Valja njima ustati u dva ujutru – ili uopšte ne spavati – i onda u najgluvlje doba noći otići pod kapuljačama pred tvoju zgradu, ispisivati preteći grafit auto-sprejom, paziti da neko nekim slučajem ne naiđe...

I šta sad raditi? Pokret otpora fašizmu i nacizmu bio je samorazumljiv, ali hajde ti zamisli pokret otpora protiv nasrtljivih baba i zakrabuljenih ispisivača pretećih poruka, kolikogod da su njihovi postupci suštinski fašistički.

Da sam na tvom mestu, ne bih toliko dramatisovao stvar, pogotovo ne bih pridavao toliko značaj Plenkoviću i Božino-
viću – jesu grafiti i naslovnice sa tvojom
slikom u proustaškim štampanim stva-
rima velika neprijatnost i latentna opa-
snost, ali ipak nisu teror – umesto toga
bih nastavio još žešće i odlučnije da govo-
rim to što govoriš i da pišem to što pišeš.

Sumoran je, uostalom, smer u kome
čitav svet ide. I to radosno, pod punim
gasom, kao da je „srpski svet“. Konačno,
svet je u tom pravcu i krenuo upravo sa
„ovih prostora“, da upotrebim to usmr-
delo opšte mesto. Ovo bi moglo pola-
skati srbijanskim tupoumnicima – kao
što im laska fantazija da su Srbi pokre-
nuli Veliki rat – ali to nije zato što „ovi
prostori“ prednjače u bilo čemu, makar
to bilo i nešto loše, nego zato što su „ovi
prostori“ najslabija karika evropskog
lanca loših događaja. Uvek ovde puca
evropski i svetski lanac. Kažem „i svet-
ski“ jer u Evropi – kolikogod ona bila
potcenjivana i u kolikogod konfuzija da
je zapala – započinju svi svetski procesi.

**Uvek valja imati
na umu da zloduh
etnonacionalizma
nije pušten iz boce u
Gospiću, Imotskom,
Medugorju, Guči,
Gornjem Milanovcu ili
Velikoj Drenovi nego u
palankama smeštenim
u najstrožim centrima
i elitnim naseljima
Zagreba i Beograda**

Jednim od svojih najdubljih uvida iz
nehata smatram izjavu datu nekim no-
vinama povodom rušenja Berlinskog
zida, citiraću je po sećanju, jer nigde
nije zapisana:

„Nema tu mesta euforiji. Neće ure-
đenost i kultivisanost poteći sa zapad-
ne strane srušenog zida na istok, nego

će istočna razvaljenost i poluidivljaštvo
preplaviti zapad.“

Stalno napominjem da sam tu izjavu
dao u pripitom stanju, bez ikakvog raz-
mišljanja, iz čiste zajebancije, da bih „te-
rao kontru“, skinuo novinara s vrata, pa
nastavio gde sam stao.

O ozbiljnosti sveta dosta govori činje-
nica da precizne dijagnoze njegovog sta-
nja dolaze iz pripitih zajebancija.

Ista mi ta intuicija – samo sada bez pri-
pitosti, što joj daje više ozbiljnosti – na-
goveštava da će se kad nastupe neumitne
nestašice, najpre države Balkana, potom
i ostatka Evrope – Britanija će, pretposta-
vljam, neko vreme odolevati – postepe-
no pretvarati u Donjecke i Luganske re-
publike sa nešto većim BNP-om, i bolje
snabdevenijim magazinima i menzama.

Ovo globalno preobilje robe i usluga,
ovaj delirijum kupovine i prodaje, ove
nebrojene milijarde u opticaju moraju
po ekonomskim zakonima završiti ne-
stašicama.

Grafit naškraban na fasadi zgrade u

Reguliše holesterol, štiti srce i krvne sudove

NORMOLIP 5

Doprinosi sniženju holesterola i normalnoj funkciji
kardiovaskularnog sistema.
Efekti, bezbednost i delotvornost su klinički testirani.

U APOTEKAMA

kojoj živiš – „Jedne kolovoške noći, Miljenko, nećeš dobro proći“ – za Hrvatsku je označio ono što je u Srbiji označio grafit – „Ovde živi ustaša“ – namalan početkom devedesetih na kući Bogdana Bogdanovića, a to je: početak vladavine rulje, kojoj povlađuju „elite gore od rulje“, kako je to Kovač genijalno postavio. Hrvatsku sasvim izvesno čeka ovo što je sačekalo Srbiju – društveni kolaps, sunovrat svih kriterijuma, pucanje socijalnih i rodbinskih veza – za upravo onoliko vremena (možda i za manje, procesi su sve ubrzaniji) koliko je proteklo od ispisivanja grafita na Bogdanovićevoj kući do škrabanja grafita na tvojoj zgradi.

Neće se to predstojeće rasulo dopasti mnogima koji sada seire (ili stoje po strani i čute) pred grafitom na tvojoj zgradi, ali tada će biti kasno. (Već je kasno.) Neće se to, garantujem ti, dopasti ni Plenkoviću i Božinoviću – pogotovo zato što neće biti na vlasti – kao što se trenutno rasulo u Srbiji ne dopada Tađiću i Koštunici (ovaj poslednji se čak pod starost pojavio na protestima pro-

**SFRJ jeste bila estetska
rugoba, finalno
neobrađena, hrapava,
neudobna, nasilna
država, ali je bila država.
Držala je, kao što joj i
ime kaže, teritorije, stvari
i ljude pod kontrolom,
često preteranom,
na kraju se pokazalo
nedovoljno preteranom**

tiv Vučića kome je glasovima pomogao da dođe na vlast), ali uvek valja imati na umu da zloduh etnonacionalizma nije pušten iz boce u Gospiću, Imotskom, Međugorju, Guči, Gornjem Milanovcu ili Velikoj Drenovi nego u palankama smeštenim u najstrožim centrima i elitnim naseljima Zagreba i Beograda.

Što, uopšte, ne abolira narode. Imali su izbora – u svim vremenima je i u Sr-

biji i u Hrvatskoj bilo alternativa – izabrali su šta su izabrali, snosiće posledice tog izbora.

Problem je u tome što po svemu sudeći više neće biti izbora.

Tu nedavno behu globalni dani žalosti zbog ubistva MAGA influencersa Čarlija Kirka, koji je naročito pompezno ožaljen u Rusiji, Srbiji i Hrvatskoj. Paralelno su, jedva nešto diskretnije, tekli i dani radosti zbog Kirkovog ubistva na društvenim mrežama. Svako ubistvo je odvratno čin, ovo je posebno odvratno ukoliko je ubica pucao zbog onoga što je Kirk govorio. Po tom osnovu bi morao ubiti hiljade i hiljade pivopija ispred sremskih prodavnica, koji govore približno isto što je govorio Kirk, samo što im istorija nije dala šansu.

Pa ti sad biraj: ili viziju „boljeg“ sveta iz Kirkovih – i pivopijskih – govorancija ili viziju (još) „boljeg“ sveta onih koji se raduju što je Kirk ubijen.

Pozdrav,
B. N

Ukus
SASTOJAK PRAKTIČAN
FANTASTIČAN!

Zašto je tako teško naći pravu ljubav?

Ljubav se razvija postepeno, kroz transformaciju, kompromis i strpljenje. Ako svaku zaljubljenost proglasimo ljubavlju, osuđeni smo da večito lutamo

Piše Milan Damjanac

Prava ljubav, u onom idealizovanom smislu u kome je zamišljamo, zapravo ne postoji. Ljubav postoji samo u odnosu, a odnos se gradi. Ljubav je veština. Erih From je u svom delu *Umeće ljubavi* napisao: „Ljubav nije osećanje kome se neko

jednostavno prepusti, već je ona odluka, sud i obećanje.“ Nije ni čudo da su sve prave ljubavi koje se vrte u životu, glavi i na društvenim mrežama uvek one koje se nisu desile ili su trajale prekratko.

Samo tragična ljubav deluje kao prava, zato što nije trajala dovoljno dugo da

uvidimo da to osećanje ne može trajati u istom obliku. Ona u sebi sadrži zanos, mit i bol, i zato ostaje urezana kao večna. Hegel je pisao: „Ono što je prošlo postaje idealno.“ Ljubav traje, ali oblik u kome traje se menja, a ono što ljudi obično traže jeste večni zanos, a ne transformacija.

Transforni zanos podrazumeva onu magiju o kojoj ljudi govore, a koja je zapravo ništa drugo do ponavljanje obraza iz porodice. Frojd je upozoravao da „svaka zaljubljenost sadrži elemente transfera“, jer u partneru obnavljamo figure iz detinjstva. Prava ljubav nužno podrazumeva i stepen idealizacije, koji je posledica hiperindividualizovanog društva. Bodrijar je zapisao: „U svetu gde ništa nije stvarno, ljubav se pretvara u puki znak, u simulakrum sopstvenog odsustva.“

U takvom društvu pojedinac veruje da može sve sam, da je sam sebi dovoljan, i tražeći idealnu, pravu ljubav, krije da nije u stanju da voli drugu osobu, nego samo sopstvenu predstavu o njoj. Niče je tvrdio da „ima uvek nešto ludila u ljubavi, ali ima i nešto razuma u ludilu“. Upravo to pokazuje da ljubav nikada nije odnos sa drugom osobom u njenoj punoći, već odnos sa našim doživljajem te osobe.

Mi volimo pre svega to kako se mi osećamo sa drugima, a ljubav podrazumeva i brigu o drugome čak i kada se tako ne osećamo. Ona se razvija tek kasnije u odnosu, ili se uopšte ne razvija. Karl Jaspers piše da „ljubav počinje tamo gde prestaje iluzija i gde se drugi prihvata kao drugi“.

Pojedinac koji traži idealnu, savršenu polovinu, često nema sposobnost da trpi sukobe, pregovore i kompromis. On ulazi i izlazi iz odnosa čim naiđe teškoća. Tako ostaje sam, ali sa nadom da se iza ugla ipak nalazi prava osoba, kao gotov proizvod koji će biti sve ono što nam treba. To je oblik odlaganja stvarnog života. Irvin Jalom je zapisao: „Nema prave osobe – postoji samo pravi odnos koji gradimo.“

U društvu koje forsira samoću i samovoljnog pojedinca, ovo je savršen rezultat, jer takav pojedinac postaje savršena meta za manipulaciju i potrošnju. Teodor Adorno je upozorio da „ljubav u uslovima totalne razmene postaje roba“, i zato potraga za idealnim često nije ništa drugo nego potraga za iluzijom oblikovanom tržišnim modelima.

Prava ljubav je često posledica naše lične praznine i neispunjenosti. Da nije tako, razumeli bismo da nema pogrešnih ljubavi, već samo iskustava iz kojih nešto učimo. Ljubav je obostrana i podrazumeva prihvatanje da ponekad ljudi nisu jed-

Prava ljubav je često posledica naše lične praznine i neispunjenosti. Da nije tako, razumeli bismo da nema pogrešnih ljubavi, već samo iskustava iz kojih nešto učimo

Potreba da budemo posebni i izabrani je najproblematičnija u potrazi za partnerom. Ljubav nije dokazivanje posebnosti, nego građenje zajedništva

no za drugo, ali da su ipak mogli mnogo da nauče iz odnosa. Sent-Egziperi je rekao: „Ljubav ne znači gledati jedno drugo, već zajedno gledati u istom pravcu.“

Kada ljudi govore o pogrešnoj ljubavi, oni zapravo govore o zaljubljenosti. A zaljubljenost je prolazna projekcija. Biti kratko s nekim ili ne biti uopšte nema veze sa ljubavlju, već sa našim unutrašnjim slikama.

Ukoliko nas neko koga ne poznajemo ili slabo poznajemo odbije, to ne znači da je narcis, već da nas jednostavno neće. Potreba da budemo posebni i izabrani je najproblematičnija u potrazi za partnerom. Ljubav nije dokazivanje posebnosti, nego građenje zajedništva. Žak Lakan je rekao: „Voleti znači davati ono što nemamo nekoj ko to ne želi.“

Ljubav se razvija postepeno, kroz transformaciju, kompromis i strpljenje. Ako svaku zaljubljenost proglasimo ljubavlju, osuđeni smo da večno lutamo. Uloge u odnosu su kompleksne. Ako ne možemo da preuzmемо odgovornost za sopstveni život, verovatno ćemo se zaljubiti u osobu koja deluje snažno i samouvereno, ali to nije ljubav, to je zamena za roditelja.

Niko od nas ne može odjednom rešiti sve svoje obrasce. Svi pravimo greške i niko nije savršen. Najvažnije je da priznamo da u izboru partnera ponekad grešimo i da to ima veze sa našim nesvesnim obrascima, a ne sa tuđim krivicama.

Zaljubljenost se ne dešava iz vedra neba, ona je odraz odnosa u detinjstvu. Ako u detinjstvu nismo bili prihvaćeni, često ćemo u odraslom dobu tražiti potvrdu kroz zaljubljenost. Jung je pisao: „Ono što nismo osvestili u sebi, pojaviće se spolja kao sudbina.“ Ljubavni izbor je uvek i psihološko ogledalo.

Prihvatite sebe, pa ćete moći da prihvatite i druge. From je napisao: „Zrela ljubav je jedinstvo uz očuvanje sopstvenosti.“ Samo tako ljubav prestaje da bude projekcija i iluzija i postaje odnos u kome dvoje ljudi zajedno uče da budu slobodni. **N**

Od srca u Srbiji umre ceo jedan grad godišnje

Jedan od naših najcitiranijih naučnika na Stanfordovoj listi **akademik Petar M. Seferović** govori o novim naučnim saznanjima o srčanoj slabosti

Piše Ana Mitić

U Srbiji oko 51.000 ljudi godišnje umre od kardiovaskularnih bolesti. To je jedan grad veličine Šapca koji nestane. Još jedan ceo poprilično veliki grad boluje od srčane slabosti, negde oko 125.000 ljudi, a godišnje blizu 8000 njih bude hospitalizovano. To pokazuju rezultati Evropske studije o epidemiologiji srčane slabosti koje je prezentovao akademik Petar M. Seferović, jedan od naših najcitiranijih naučnika koji se i ove godine našao na Stanfordovoj listi najuticajnijih istraživača u svetu objavljenoj prošle nedelje.

Nova naučna saznanja o srčanoj slabosti nastala su kao rezultat istraživanja Srpske akademije nauka i umetnosti i Udruženja za srčanu slabost Srbije.

Broj obolevanja od srčane slabosti raste u odnosu na prethodne rezultate, što je na neki način iznenađujuće jer je do sada važilo mišljenje da je učestalost stabilna, ali da se taj broj samo zbog boljeg preživljavanja povećao a prvenstveno zbog boljeg prepoznavanja obolelih sa srčanom slabošću, pa je ono sada blizu četiri novoobolela na hiljadu stanovnika godišnje u Evropi.

Pored toga broj obolelih od srčane slabosti iznosi 1,9% opšte populacije odraslih osoba, dok je u populaciji starijih taj broj još veći.

Ono što je novina, što do sada nije bilo poznato za evropski kontinent jer prvi put imamo podatke koji kažu da je stopa mortaliteta tokom hospitalnog lečenja oko 8%, što je više u odnosu na stopu mortaliteta od akutnog infarkta miokarda, pa se na taj način mortalitet od srčane slabosti izjednačava sa nekim od veoma agresivnih maligniteta kao što je recimo karcinom debelog creva ili karcinom pluća.

Iako medicina napreduje, kako je i ovo istraživanje pokazalo, raste broj ljudi koji boluju i umiru od srčane slabosti. Akade-

mik Seferović za Nedeljnik objašnjava zašto je to tako:

„Zato što je biologija dominantna u ljudskoj patologiji. Mi se trudimo da postavimo biološki progres bolesti, ali to uvek nije moguće. Svi faktori rizika koji izazivaju bolest, oni ne mogu da se zauzastave i ne mogu da se eliminišu potpuno. I zbog toga proces i dalje napreduje. Smrtnost od ove bolesti se povećava kako se povećava obolevanje od kardiovaskularnih bolesti uopšte, infarkta srca, arterijske hipertenzije i srčane slabosti. To su tri velika drajvera koji dovode do smrtnosti.“

„Podaci koje smo dobili su prilično jasni, oni pokazuju da je neprijatelj izuzetno ozbiljan i da ima vrlo visoki stepen obolevanja i vrlo visoku smrtnost. Druga stvar koja je važna, mi smo analizirali koji se lekovi i uređaji upotrebljavaju, i došli do zaključka da su lekovi dobri, da njihova upotreba nije optimalna, ali da je veoma dobra što nam na neki način govori da je naša šansa da u budućnosti budemo još bolji, da je za to otvoren put i da možemo još bolje i potpunije da lečimo

naše bolesnike. Ipak, bolest je u ogromnom zamahu zbog toga što ne možemo da kontrolišemo faktore rizika“, objasnio je akademik Seferović.

Ova epidemiološka studija je prikupila podatke za 2019. godinu, poslednju pre pandemije COVID-a, što je značajno u kontekstu broja ostvarenih hospitalizacija zbog srčane slabosti. Svi podaci iz 43 evropske zemlje članice Evropskog udruženja kardiologa sa populacijom od preko 900 miliona ljudi prikupljeni su direktno od nacionalnih koordinatora i direktno iz zdravstvenih statistika ovih zemalja.

Kako među tim zemljama stoji Srbija kada je u pitanju zdravlje srca?

„Mi smo uglavnom u nekom srednjem rasponu i od obolevanja i od umiranja. Međutim, i taj srednji nivo je vrlo visok i dovodi do visoke smrtnosti. Druga stvar koju opšta javnost treba da razume jeste da je smrtnost i obolevanje srčane slabosti znatno gore nego kod karcinoma“, upozorava akademik Seferović.

Rezultati ovih istraživanja su publikovani u nekoliko prestižnih naučnih časopisa o srčanoj slabosti. A upravo zbog broja publikacija i citiranosti, akademik Seferović važi za jednog od najbolje rangiranih naučnika zaposlenih na Univerzitetu u Beogradu među 110 naših naučnika koji su na listi najuticajnijih istraživača u svetu koju je objavio američki univerzitet Stanford.

„Sve je vrlo jednostavno. Ja se bavim istraživanjima kardiovaskularnih bolesti pola veka. Kroz tih pola veka sam stekao izvanrednu grupu lekara, tim s kojim radim na najbolji mogući način u smislu toga da se bavimo najatraktivnijim oblastima kardiovaskularne medicine i srčane slabosti. I zbog toga je citiranost naših radova i mojih radova veoma visoka i to je odgovor zbog čega se nalazim na Stanfordovoj listi najcitiranijih naučnika u Evropi“, objasnio je akademik Petar M. Seferović. **N**

PON - ČET U 21.30

ŽIVOT JE SUVIŠE LEP DA NE BI BIO OSIGURAN

Uz Wiener Städtische osiguranje života,
otkrij dopunska pokrića.

[wiener.co.rs](https://www.wiener.co.rs)

**WIENER
STÄDTISCHE**
VIENNA INSURANCE GROUP

Delta District uhvatio zalet: InterContinental stiže 2026, prvi stanari 2027.

Jedina brendirana rezidencija u regionu već je dostigla visinu od 50 metara, a postavljene su i geotermalne sonde

Na gradilištu najvećeg investicionog projekta Delta Holdinga - Delta Districta, koji se realizuje u partnerstvu sa InterContinental Hotels & Resorts Group (IHG), boravila je najviša delegacija jedne od vodećih svetskih hotelskih grupacija. Ovom prilikom predstavljeni su dosadašnji rezultati radova na kompleksu ukupne površine od 100.000 m², koji će dostići vrednost od 400 miliona evra. Projekat se realizuje u jednoj fazi i obuhvata izgradnju hotela InterContinental, dve rezidencijalne kule visine 100 i 50 metara, kao i poslovnu zgradu A klase. Ovo je ujedno i jedina brendirana rezidencija u regionu, u okviru zatvorenog bloka bez novih gradnji - što joj daje posebnu ekskluzivnost na tržištu.

Radovi napreduju po planu - izgrađeno je osam nivoa, postavljene su geotermalne sonde, a kompleks će koristiti solarne panele, toplotne pumpe i pametne sisteme. Više od 4.000 m² zelenih površina doprineće stvaranju prirodne mikroklimе, čistijeg vazduha i zdravijeg urbanog okruženja. Delta District će biti prvi rezidencijalni kompleks u regionu sertifikovan i po WELL i po LEED standardima.

„Delta District je naš najznačajniji projekat, koji gradimo u jednoj fazi na ekskluzivnoj lokaciji. Radovi napreduju po planu - projekat je već dostigao visinu od 50 metara, a posebno nam je zadovoljstvo što je danas sa nama najviša delegacija našeg partnera, svetske IHG grupacije. U okviru zatvorenog bloka, stanari će toplom vezom biti povezani sa hotelom i imati pristup svim sadržajima i uslugama života na nivou hotela sa pet zvezdica. Investitori širom sveta prepoznaju značaj brendiranih rezidencija, čija vrednost raste i do 50%, i zato nam je posebno drago

što zajedno sa našim partnerima ovaj koncept donosimo u Beograd - rame uz rame sa svetskim metropolama“, izjavila je Angelina Nekić, potpredsednica i CEO Delta Real Estate-a.

Pre njenog izlaganja istaknuto je priznanje investitoru koji iza sebe ima više od 35 godina gradnje i landmark projekte poput Sava Centra, šoping molova i poslovnih zgrada. Stanje na gradilištu danas potvrđuje da će Delta District ubrzo krasiti lice grada.

„Radovi na izgradnji napreduju impresivno, a lokacija u srcu poslovnog dela Novog Beograda - jedinstvena

na ovoj strani reke - zaista izdvaja projekat. Sa hrabrim dizajnom InterContinental hotela u Beogradu, izuzetnom lokacijom i čuvenim uslugama i sadržajima, sa nestrpljenjem očekujem njegovo otvaranje krajem 2026. godine. Nesumnjivo će predstavljati idealno iskustvo za strane goste koji dolaze da otkriju Beograd i izuzetan prikaz InterContinental brenda u Srbiji“, istakla je Karin Sheppard, viša potpredsednica i izvršna direktorka IHG grupacije za Evropu.

„Povratak InterContinental hotela u Beograd posle 20 godina biće svetskog nivoa. Investicija samo u hotel od preko 100 miliona evra doneće gradu state-of-the-art hotel sa panoramskim bazenom, fine dining restoranom u klasi Mišelina, obiljem zelenila i savremenim prostorima za rad i uživanje. Takođe, biće otvoreno više od 200 novih radnih mesta za najkvalifikovanije osoblje. Naša ambicija je da hotel otvori svoja vrata do kraja 2026. godine i time dodatno ojača poziciju Srbije kao vodeće destinacije u regionu“, rekao je Andrej Sovrović, član izvršnog odbora i CEO Delta Hospitality.

Povratak Intercontinentala

Povratak hotela InterContinental u Beograd ima poseban značaj za istoriju našeg grada. InterContinental je nekada bio ključna tačka za međunarodne diplomate i sinonim za prestiž, a među njegovim gostima su bili i čuveni delegati Pokreta nesvrstanih zemalja, čime je Beograd pozicioniran kao značajan centar globalnih političkih događaja. Nakon 20 godina, ovaj legendarni hotel ponovo otvara svoja vrata u Beogradu do kraja 2026. godine, donoseći sa sobom duh prestiža i luksuza koji je oduvek bio njegov zaštitni znak.

Tačka koja je u Beogradu ponovo spojila registre domena sa svih meridijana – .rs

Piše Dijana Milutinović, menadžerka komunikacija, RNIDS

Uдруženja registara domena nisu široj javnosti poznata, niti su popularna kao udruženja nekih drugih esnafa. Upravljanje registrom domena znači obavljati odgovoran i tehnički zahtevan posao, a pod lupu javnosti registri dolaze samo ukoliko dođe do prekida u radu domena ili neka zloupotreba naziva domena odjekne u medijima. No, registri domena, kako nacionalnih, tako i generičkih, novih generičkih itd., iako ne u žiži javnog interesovanja, otvoreno i transparentno komuniciraju, prilično blisko sarađuju i prilično aktivno rade na tome da internet bude bolje „mesto za život“.

Osnovna „agora“ domenskog esnafa su sastanci međunarodnih udruženja i organizacija, konferencije ICANN-a i regionalnih udruženja kakva su CENTR – udruženje evropskih registara domena i APTLD – udruženje registara nacionalnih domena Azijsko-pacifičkog regiona. Godišnje konferencije ovih udruženja, od prilike do prilike, menjaju kulise, a Beograd je do sada bio pozornica na kojoj su i evropski i azijsko-pacifički registri domena vodili razgovore o bezbednijem, stabilnijem i pouzdanijem internetu. Sve to zahvaljujući angažovanju našeg registra nacionalnih .rs i .cpb domena – RNIDS-a koji se u više navrata do sad pokazao kao besprekoran domaćin međunarodnih okupljanja.

U septembru je RNIDS bio domaćin konferencije APTLD 88, pa su Beograd posetili predstavnici registara domena, kompanija koje posluju u ovoj industriji i međunarodnih tehničkih organizacija iz 30 zemalja Azije, regiona Pacifika i Evrope.

Bezbednost i privatnost bile su dve ključne reči programa. Od pripremnog dana, tokom kog su održani treninzi posvećeni zaštiti infrastrukture kojom registri upravljaju, do završnog dana konferencije gde se u odjavnom panelu govorilo o automatizaciji procesa zarad podizanja

FOTO: APTLD/TWOTECH SOLUTIONS

efikasnosti i bezbednosti rada registra. No, okvir razgovora bio je ipak daleko širi i obuhvatio teme koje opterećuju, ali i unapređuju svakodnevno poslovanje – novi zakonski propisi kojima registri iznova prilagođavaju svoje prakse, zloupotrebe DNS-a, sajber napadi na same registre i njihovu infrastrukturu. Tržišna pozicija nacionalnih domena u kontekstu tehnoloških inovacija i ekonomskih prilika takođe je razmatrana kroz više razgovora, kao i uloga koju nacionalni registri igraju u široj zajednici – od zaštite koju pružaju korisnicima do izgradnje poverenja u digitalno okruženje kontinuiranim radom na njegovom unapređivanju.

Na panelima su se smenjivale teme od praktičnih aspekata razvoja novih servisa i poslovnih modela, do strateških pitanja vezanih za budućnost upravljanja internetom. Diskusije su potvrdile da je zajednički cilj svih registara – bez obzira na veličinu tržišta – potreba da se očuva sigurnost, dostupnost i neutralnost interneta kao globalnog resursa.

O takvim i sličnim temama razgovaraju registri domena, tehnički napredne organizacije čije poslovne prakse često mogu

poslužiti kao primer i različitim drugim industrijama, jer upravljanje registrom domena implicira multidisciplinarn pristup – od poznavanja propisa, međunarodnih politika, do izuzetno predanog rada na zaštiti infrastrukture koji implicira i štedru upotrebu modernih tehnologija i sofisticiranih usluga različitih partnera globalno. A da „domendžije“ ne karakteriše izuzetno razvijena međunarodna saradnja, sluha koji imaju jedni za druge, iako posluju na različitim stranama sveta i u sasvim različitim ekonomskim klimama i društvenim uređenjima, možda bismo danas koristili sasvim drugačiji internet.

Ovo je jedna u nizu međunarodnih konferencija koje je RNIDS organizovao u poslednjih nekoliko godina, uživajući poverenje zajednice da može da obezbedi ambijent i nužnu logistiku za razmenu znanja i iskustava. Jedna mala organizacija, koja diskretno radi veliki posao, uporno stavlja Beograd na mapu globalnih internet događaja, dokazujući da međunarodni standardi i te kako mogu biti implementirani u lokalnim praksama i da se lokalni glasovi i te kako mogu čuti u oblikovanju globalnih internet politika.

UNIVERSITY
of York

Europe Campus

CITY College

Université

de Strasbourg

The Pan European Executive MBA

in Belgrade

Scholarships Competition

CITY College, University of York Europe Campus is offering one full MBA scholarship and two 50% scholarships for the Pan-European Executive MBA programme running in Belgrade for the Academic Year 2025-26.

CITY College, University of York Europe Campus jointly with the Faculty of Economics and Management of the University of Strasbourg, offers a unique educational opportunity for today's executives and business professionals: the Pan-European Executive MBA, a Dual Degree MBA Programme.

Our MBA programme is part of an exclusive group globally of accredited MBAs by AMBA. Less than 300 educational institutions throughout the world have gained this prestigious accreditation.

Taught one weekend per month this Executive dual degree MBA programme leverages local and international perspectives while at the same time balances theory and practice taking a holistic approach to business management education. The programme is taught in English.

Graduates are awarded two MBA degrees from two leading universities from Europe: a top British university, the University of York and a prestigious French university, the University of Strasbourg.

Six MBA Specialisations in:

- General Management
- Human Resource Management
- Marketing
- Logistics & Supply Chain Management
- Finance
- Health Care Management

CITY College, University of York Europe Campus Representative Office in Serbia

38-40 Vladimira Popovica St, 11000 Belgrade, Serbia

Tel: +381 11 715 6905

Email: serbia@york.citycollege.eu

Apply Now!

Application Deadline: 10 October 2025

Face - to - Face or Online

(Blended Executive Mode Delivery)

York

Strasbourg

Thessaloniki

www.york.citycollege.eu

Across Europe & Beyond

KOMŠIJA

SVRATI ONLINE ♥

Sve što ti treba za tvoj dom na
jedan klik do tebe, jer
DOBAR KOMŠIJA ZLATA VREDI!

www.komsija.shop

  @komsijarobnakuca

Pet godina kampanje Grand kafe: „Hajde da imamo vremena za pregled“

Više od 45.000 žena besplatno obavilo preventivne mamografske preglede

„Roze oktobar“ posvećen je borbi protiv raka dojke, a ovog meseca obeležava se i poseban jubilej – pet godina otako Grand kafa kroz svoju kampanju Hajde da imamo vremena za pregled i prepoznatljivi slogan „Ne gledaj u šolju, pregledaj se!“ podseća žene na važnost preventivnih pregleda. Kroz akciju besplatne mamografije, koju u okviru projekta sprovodi Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja, do sada je pregledano više od 45.000 žena.

Ova prepoznatljiva inicijativa koju su podržale i poznate ličnosti iz našeg javnog života, poput pevačice Marije Šerifović, glumice Anđelke Prpić i atletičarke Ivane Španović, iz godine u godinu podseća žene da briga o zdravlju mora da bude prioritet. Zaštitno lice ovogodišnje kampanje je Marija Kilibarda, jedna od omiljenih TV voditeljki na domaćoj sceni, koja je pozvala sve pripadnice ženskog pola da izdvoje dragoceno vreme za pregled.

Grand kafa je među prvim kompanijama u Srbiji koja je prepoznala značaj ove teme i jedna je od retkih kompanija koja i konkretno obezbeđuje sredstva za rad i održavanje mobilnog mamografa, zahvaljujući čemu sve veći broj žena može da obavi besplatan pregled.

„Pola decenije naše kampanje ne merimo samo trajanjem, već brojem pregleda koji su ženama omogućili sigurnost, mir i, u nekim slučajevima, blagovremenu dijagnostiku koja spašava život. Više od 45.000 žena do sada je obavilo preventiv-

ne preglede u mobilnom mamografu, a naš cilj je da ta brojka svake godine bude sve veća. Upravo u tome i jeste snaga zajedništva – u činjenici da kafu pretvaramo u povod za razgovor o najvažnijoj temi i najvrednijem poklonu koji možemo da darujemo sebi - zdravlju“, istakla je Vanja Vukadin, regionalna brand menadžerka Grand kafe/Atlantic Grupe.

Povodom Međunarodnog meseca borbe protiv raka dojke, i ove godine biće organizovani besplatni preventivni pregledi u mobilnom mamografu, koji će tokom

oktobra biti postavljen u Zlatiborskom okrugu – u Užicu i Priboju.

Radno vreme biće svakodnevno, od 9 do 18 časova, a očekuje se najveći odziv žena između 45 i 69 godina, koje u prethodne dve godine nisu radile mamografiju. Sam pregled traje deset minuta, jednostavan je i bezbolan, a rezultati se dobijaju u periodu od najviše tri nedelje. Od 2021. do 2024., mobilni mamograf „obišao“ je nekoliko gradova i lokacija širom naše zemlje: Beograd, Zrenjanin, Arandelovac, Veliko Gradište, Gornji Milanovac, Kraljevo, Vrnjačku Banju, Knjč, Čajetinu, Prijepolje, Kosjerić, Despotovac, Sjenicu. Organizaciju, od snimanja do izdavanja rezultata, realizuje Institut „Dr Milan Jovanović Batut“.

U Srbiji godišnje oko 4.000 žena oboli od raka dojke, dok nažalost njih 1.600 izgubi život. Međutim, statistika pokazuje da je rak dojke, ukoliko se otkrije na vreme, izlečiv u više od 90% slučajeva. U prilog važnosti pravovremenih pregleda govore i poslednji

podaci Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ koji pokazuju da je, od 2013. do 2022. godine, broj žena preminulih od raka dojke smanjen za 16,9 odsto. Zato je svaka žena koja ode na isti, simbol hrabrosti i uspeha ove kampanje.

Pet godina, hiljade priča, desetine hiljada pregleda – i jedno veliko zajedničko obećanje: da nijedna žena ne zaboravi da njeno zdravlje uvek treba da bude na prvom mestu. Zato, ne gledaj u šolju, pregledaj se!

Onima koji dolaze prenosimo vrednosti koje ne prolaze

Kompanija Metalac iz Gornjeg Milanovca godinama se ubraja među najstabilnije poslovne grupacije u regionu. Kontinuitet društvene odgovornosti prvi put je zvanično nagrađen još 2008. godine nacionalnim priznanjem CSR, a nakon toga Metalac se okitio nizom priznanja za svoj odnos prema zdravom poslovanju, ekologiji, zaposlenima i društvenoj zajednici. Povodom objavljivanja njihovog prvog sveobuhvatnog ESG izveštaja i strateškog usmerenja ka održivom razvoju, razgovarali smo sa generalnom direktorkom Radmilom Trifunović. Zanimalo nas je kako Metalac balansira između profitabilnosti i dugoročne održivosti i zašto ga smatraju jednom od najzdravijih srpskih kompanija.

Kad svoju realnost pogledate kroz ESG izveštaj šta vam se čini najznačajnijim?

Metalac je duboko posvećen načelima održivog razvoja, integrisanim kroz koncept ESG (Environmental, Social, Governance) upravljanja. Ovo je naš prvi sveobuhvatni ESG izveštaj, u skladu sa GRI standardima, čime smo potvrdili svoju transparentnost i višedecenijsku odgovornost u pogledu uticaja na životnu sredinu, društvo i model korporativnog upravljanja.

U oblasti zaštite životne sredine, strateški ciljevi obuhvataju smanjenje emisije ugljen-dioksida, povećanje energetske efikasnosti, racionalizaciju upotrebe sirovina i sistemsku reciklažu otpada. Nastavljamo ulaganja u obnovljive izvore energije, koju uveliko krostimo. Za izgradnju dve solarne elektrane snage 3.5 MWh do sada smo uložili oko 3 miliona eura. Osim toga, i optimizacija pakovanja i logistike, deo su dugoročne orijentacije ka dekarbonizaciji proizvodnje i očuvanju prirodnih resursa.

U delu društvene odgovornosti, Metalac neguje principe jednakosti, sigurnosti na radu i profesionalnog razvoja. Od 2100 zaposlenih 56% čine žene. Na pozicijama višeg menadžmenta je 32% žena, što dodatno potvrđuje kulturu ravnopravnosti

Metalcu se naprosto veruje, ne samo zato što 66 godina isporučuje kvalitetne proizvode, već zato što u središte svog poslovnog ponašanja stavljamo podjednako i profit i čoveka

i profesionalnih kriterijuma na kojima se zasniva napredovanje u karijeri.

Kako programi poput Fondacije Metalac, ulaganja u obrazovanje, kulturu, zdravstvo i podršku porodicama i natalitetu oblikuju organizacionu kulturu i dugoročnu lojalnost zaposlenih?

Metalac je odavno strateški integrisao poslovnu, socijalnu i ekološku odgovornost. Mi smo se opredelili da podržavamo lokalne škole, ustanove kulture, zdravstvene i sportske organizacije, a poseban značaj pridaje projektima usmerenim na mlade i obrazovanje.

Izrazito prepoznatljiv primer dugoročne

društvene politike jeste Fondacija Metalac, osnovana 2006. godine. Praksa finansijskog nagrađivanja svakog novorođenog deteta prevazilazi okvir materijalne podrške stvaranju porodice - ona izražava vrednosni stav kompanije prema budućnosti. Do sada smo u ovu misiju uložili preko milion evra, a ove godine očekujemo da broj beba premaši hiljadu. Značajnost se ne gradi samo novcem, već uvidom u živote ljudi, brigom za njihove porodice, razmišljanjem o njihovim potrebama.

Znanje, odgovornost i međusobno poštovanje čine stubove organizacione kulture Metalca. Kontinuirana ulaganja u edukaciju, razvoj liderstva i generacijsku smenu stvaraju motivišuće okruženje.

Kako Metalac usklađuje tržišnu konkurentnost i profitabilnost sa društvenom odgovornošću i dugoročnom održivošću?

Jedno drugo podupire i to je dobitna kombinacija. Ne treba zanemariti da Metalac godinama unazad ulaže u segmente ESG-a od 10% do 20% profita. Takvo ponašanje je od Metalca napravilo brend koji prepoznaju kupci na domaćem i regionalnom tržištu. Metalcu se naprosto veruje, ne samo zato što 66 godina isporučuje kvalitetne proizvode, već zato što u središte svog poslovnog ponašanja stavljamo podjednako i profit i čoveka.

I naša vizija se zasniva na balansiranju poslovne efikasnosti i društvene odgovornosti - sa čvrstim uverenjem da dugoročna održivost dolazi iz takve ravnoteže. Zato je Metalac uspeo da unutrašnjom snagom prevaziđe i najteža vremena, da ostane pouzdan partner, stabilan poslodavac i primer poslovne izvrsnosti sa ljudskim licem i jednim trajnim ciljem - onima koji dolaze želimo da prenosimo vrednosti koje ne prolaze. Naravno, sve za posledicu ima i poslovni uspeh koji će ove godine i u prihodu i u profitu biti na planiranom nivou.

Oseti
sunce Brazila

VIVA Single Origin
100% Arabica kafa iz Brazila
Ukus koji greje dušu

Enzimetin 5

**DOBRO VARENJE
POČINJE
PRAVIM
IZBOROM**

*Enzimetin 5 je klinički ispitan kompleks
5 digestivnih enzima koji ublažavaju
simptome otežanog varenja kao što su:*

- **BOL I NADUTOST U STOMAKU**
- **OSEĆAJ TEŽINE U STOMAKU**
 - **PRISUSTVO GASOVA**
 - **MUČNINA I GORUŠICA**

*Pomaže kod tegoba vezanih za intoleranciju
na određene sastojke hrane.*

**Pogodan je
za primenu
kod vegana**

esensa
www.esensa.rs

lilly
DROGERIE

Mala i srednja preduzeća u Srbiji imaju ogromne kapacitete za rast

Rezultati potvrđuju da se poverenje, znanje i saradnja pretvaraju u konkretne prilike i održiv razvoj. Pred SME HUB-om je sada zadatak da u narednom periodu ovaj model učini još dostupnijim većem broju preduzeća, kaže Aleksandar Goračinov za Nedeljnik

Inicijativa SME HUB, nastala kao rezultat javno-privatnog partnerstva između Švajcarske agencije za razvoj i saradnju i domaće firme ICT Hub, već dve i po godine pruža podršku srpskim malim i srednjim preduzećima i po tome je postala prepoznatljiv most između njih i domaćih velikih i multinacionalnih kompanija. Nakon devet firmi uključenih u prvoj godini, druga godina donela je čak 15 novih transformacija, rast interesa i širenje na dodatne industrije. O tome gde se SME HUB danas nalazi, kakvi su izazovi i planovi, govori direktor SME HUB-a Aleksandar Goračinov.

Kako ocenjujete drugu godinu SME HUB-a?

Druga godina nam je donela značajno ubrzanje, pa je tako u proces transformacije uključeno 15 novih firmi, do sada 24, što je povećanje za od oko 66% u odnosu na prvu godinu. Ovakvi rezultati pokazuju da je poverenje u inicijativu poraslo i da sve više preduzeća prepoznaje vrednost koju nudimo – od bespovratnog finansiranja do stručne podrške renomiranih konsultanata i povezivanja sa velikim domaćim i multinacionalnim kompanijama. Ono što je za nas posebno važno jeste da nakon završene transformacije firme izlaze konkurentnije i spremnije da se takmiče na globalnom tržištu.

Koje rezultate ističete kao najznačajnije?

Pre svega bih istakao činjenicu da su domaće firme kroz SME HUB dobile priliku da se sistemski razvijaju, da iskoriste podršku da unaprede svoje poslovanje prvenstveno kroz organizacionu transformaciju i profesionalizaciju, ali i ono veoma važno, da imaju priliku da postanu deo globalnih lanaca snabdevanja. Neke od njih, kao što su Frezal, Aura i Jugotex, prolaze kroz SME HUB i izlaze jače, sa procesima i standardima, koji im otvaraju vrata za dugoročna partnerstva i održivi rast.

Koliko je saradnja sa multinacionalnim i domaćim kompanijama važna za uspeh?

Saradnja sa velikim domaćim i multinacionalnim kompanijama je veoma važna. Velike kompanije kroz SME HUB ne samo da dobijaju profesionalnije i pouzdanije dobavljače, već i aktivno učestvuju u njihovom razvoju. Na taj način stvara se jedan zdrav ekosistem u kome mala i srednja preduzeća dobijaju šansu da rastu, dok velike kompanije jačaju lanac snabdevanja. Kod pojedinih industrija, poput automobilske ili farmaceutske, ulazak u dobavljački sistem jeste složen, ali svakako ono što vidimo je da postoji veliki potencijal za uspešne saradnje.

S kojim izazovima ste se suočili u drugoj godini?

Najveći izazov je svakako poverenje – i sa naše i sa strane preduzeća. Mala i srednja preduzeća često oprezno ulaze u pro-

ces transformacije jer, osim bespovratnih sredstava, ulažu i sopstvene resurse, vreme i energiju. To znači da očekuju jasne, merljive rezultate. Drugi izazov je identifikovati one firme koje nisu samo zainteresovane, već i spremne da sprovedu promene do kraja – to zahteva određenu dozu hrabrosti i odlučnosti. Ipak, upravo ta spremnost razlikuje one koji naprave najveći iskorak.

Kako vidite naredni period?

Druga godina SME HUB inicijative pokazala je da mala i srednja preduzeća u Srbiji imaju ogromne kapacitete za rast kada im se pruži jasna podrška i omogući povezivanje sa velikim kompanijama. Rezultati potvrđuju da se poverenje, znanje i saradnja pretvaraju u konkretne prilike i održiv razvoj. Pred SME HUB-om je sada zadatak da u narednom periodu ovaj model učini još dostupnijim većem broju malih i srednjih preduzeća, kako bi se pozitivni efekti širili što više.

Ramo, Ramo družę moj

Piše Denis Leo Hegić, kustos

dem ja Sunset bulevarom, kad pored mene usporava Porsche. Spušta se staklo, unutra James Dean. 'E, Ramo, đe si to kren'o? Hoćeš da te odbacim negde?' Ja mu odmahnem: 'Ma ne treba, brate, prošetaću se.' Sutradan čitam u novinama, velikim slovima: 'Ramo zamalo poginuo u saobraćajnoj nesreći.'"

Takve su bile Ramine priče. On je uvek bio glavni junak, bilo da se radilo o Beatlesima, o desantu na Drvar ili o smrti Jamesa Deana. Ramo je prepravljao istoriju da bi u njoj bilo mesta za njega. A mi smo, klinici iz mahale, hvatali svaku njegovu reč i zamišljali i njega i sebe u svetskim avanturama.

Za moju generaciju, i one pre mene, Ramo je bio prvi kustos. Njegove priče su bile izložbe uličnog nadrealizma. U njima su se dešavali svakakvi događaji, filmske i istorijske scene mešale su se sa lokalnim forama. Na asfaltu su se crtale linije koje su vodile od Brace Dimitrijevića do panka, od rokenrola do performansa, od Sarajeva do sveta.

Ramo je pripadao onom posebnom soju likova iz raje: improvizovani proroci, kafanski dadaisti, ljudi koji nikada nisu držali pero, ali su znali da pomere ceo pejzaž jednom rečenicom. Sa Ramom smo prvi put shvatali da svet ne mora da bude ono što vidimo, već ono što ispričaš tako da drugi poveruju.

Bio je jedan od onih koji uđu u razgovor i preuzmu ga za pet sekundi. Nije imao nikakvu diplomu, ali je imao glas koji te terao da želiš da poveruješ i kad znaš da nije istina. Njegova uverljivost je bila u načinu na koji je od stvarnosti pravio materijal za igru. Umeo je da od svake obične rečenice napravi scenario. Nekad bi to bila modifikovana filmska scena, nekad bi sam sebe ubacio u atentat na Kenedija, a ponekad bi ispričao nešto sitno, tipa kako je u prodavnici sreo Gagarina, pa ti je delovalo kao da je to zaista moglo da se dogodi. Jer, što da ne? U Raminom svetu sve je bilo moguće.

Siguran sam da mnogi ne bi bili tako uspešni umetnici da nije bilo tog prvog školovanja na klupama ispred zgrada, slušajući ga dok prekraja istoriju. On je

pokazivao da je stvarnost samo jedna od opcija na raspolaganju. Danas bi ga zvali „storyteller”. Mi smo ga zvali Ramo.

Ramo je bio konceptualista pre nego što smo mi uopšte znali šta ta reč znači. A koncept mu je bio jednostavan: stavi sebe u centar priče, ne da bi bio važan, nego da bi pokazao da svako može biti važan. Njegov ready-made je bila rečenica izvađena iz istorije i spuštena u lokalni kontekst.

To je to što će konceptualni umetnici kasnije zapisati kao pravilo: da umetničko delo ne mora biti predmet, već pomeranje smisla. Apsurd je tu metoda, kratak spoj u kome nemoguće postaje prirodnije od istine. Snaga apsurdna je u tome što pokazuje koliko su naši sistemi vrednosti zapravo samo dogovori.

Marina Abramović je taj kratak spoj tražila u telu. Njeni radovi su naizgled besmisleni: sedenje bez pokreta satima, gledanje stranca u oči ili – najdrastičnije – stajanje dok publika može da radi šta hoće njenom telu, od zagrljaja do pištolja. To je apsurd, jer prevazilazi granicu izdržljivosti i razuma. Ali baš u toj nelogičnosti pojavljuje se istina: umetnost kao trenutak kada publika više ne zna da li prisustvuje performansu ili životu.

Braco Dimitrijević je apsurd gradio drugačije – bilbordima s anonimnim prolaznicima. Format koji je bio rezervisan za zvezde i ikone odjednom je zauzimalo neko sasvim obično lice. Apsurd se tu rađa iz sukoba očekivanja i sadržaja. Ali upravo taj obrt otvara prostor: ako običan čovek može biti na bilbordu, onda i ceo sistem vrednosti postaje upitan.

Konceptualizam prošlog veka je uspeo da pokaže da umetnost može biti samo ideja, postupak ili instrukcija. Gomila kamenja je mogla biti proglašena „spomenikom budućnosti”. Minut tišine se mogao računati kao kompozicija. Umetnost je mogla biti čovek koji sedi satima bez pomeranja. Svaki od tih gestova je bio na granici apsurdna. A koncept je pogurao umetnost da postane prostor u kojem se vrednost i smisao stalno iznova preispituju.

Ramo je, bez da je to precizno znao, sve razumeo. Njegov svet je bio konceptualna praksa. Svakodnevni performans.

Sećam ga se kako sedi s pivom u jednoj i cigaretom u drugoj ruci. „Denise,” kaže, „znaš šta je najveća umetnost? Kad svi misle da si izmišljen, a ti još sediš s njima za stolom.” Onda je ustao, otresao peple s nogavice i otišao da sretne Picassa.

Ascend2030

NEW STRATEGIC CYCLE OF NELT GROUP

nelt.com
ascend2030.com

 NeltGroup

TREĆE POGLAVLJE

1 2 R E Č I

十二个季

Z V A Č E Š S E O

Varvara

UZBUDLJIVA JESEN
NA KANALU

SUPERSTAR

Najbolji filmovi i serije
na jednom mestu

mts | iris

*supernova

MOVIE

m:SAT tv

Venčanje o kakvom ste oduvek maštali – sada na Dorćolu

U srcu Donjeg Dorćola, na mestu gde je nekada postojala prva srpska fabrika čokolade, danas se nalazi hotel Mona Plaza. Spoj savremenog dizajna, industrijskih detalja i istorijskog šarma čini ga jedinstvenim mestom koje odiše duhom Beograda i modernim luksuzom.

„Znamo da je venčanje jedan od dana koji se nikada ne zaboravljaju. Naš zadatak je da svaki detalj bude upravo onakav kakav mladenci zamišljaju. Mona Plaza je stvorena da pruži savršenu pozornicu za najlepší dan u životu, hotel raspolaže modernom svečanom salom kapaciteta do 200 zvanica. Sala je osmišljena tako da pruži prirodnu svetlost i multifunkcionalnost, a naš tim posebnu pažnju posvećuje svakom detalju – od dekoracije do rasvete. Nakon veselja, gosti mogu prenoćiti u hotelu, koji nudi 163 sobe i 7 apartmana. Za mladence je obezbeđen i

pristup wellness & fitness centru – savršeno mesto da se opuste dan nakon venčanja“, rekla nam je Ivana Babić, koordinator za venčanja u hotelu.

Hotel je kreirao tri ekskluzivna paketa za mladence, uz pogodnosti poput nedelnog ručka za mladence i kumove, večere za godišnjicu braka ili poklon putovanja na Zlatibor.

„Sve je u potpunosti personalizovano – od menija do dekoracije, jer svaki par zasluži da njihova priča bude ispričana na jedinstven način“, ističe Ivana.

Mona Plaza tim kuvara i poslastičara kreira specijalitete koji zadovoljavaju sve ukuse. Pre venčanja, mladenci mogu probati predložene menije i torte u restoranu Šonda ili osmisлити sopstveni meni.

„Mladenci kod nas dobijaju posvećenog wedding koordinatora. Naša uloga je da preuzmemo brigu – od prvog sastanka do poslednjeg gosta – i da sve ideje pretočimo u stvarnost“, zaključuje Ivana Babić.

**Kontaktirajte sa timom hotela
Mona Plaza i zakažite svoj termin:**

 011 4024670
 sales@monaplaza.com

Tejlor Swift je najveća šoudevojka na svetu

Lepo vaspitana devojka sa stavom – eto, o tome je „The Life of the Showgirl“. Ceo album priča o toj devojci, devojci koja je rasla sa idejom velikih zvezda i onda jedan dan postala jedna od takvih

Piše Vida Davidović

Već dugo želim da napišem jedno pokajničko pismo: Tejlor, izvini što te nisam volela i što sam se o tebi tako negativno izražavala u novinama i u svojim tekstovima, Tejlor, ti si velika zvezda i trebalo je više da te cenim, Tejlor, od kraja leta 2024. do početka jeseni 2025. slušam samo tvoju muziku. Ko prizna, pola mu se prašta, kažu, a Tejlor Swift definitivno ne interesuje mišljenje jedne mlade spisateljice sa Balkana o njoj.

Ipak, draga Tejlor, postala si veliki, pa čak i sastavni deo mog života. Ne znam da li me je na tebe bespovratno navukla Amerika, moja drugarica Amanda koja tvoje postere ima okačene u sobi, niz dilema i oklevanja pred slamanje srca, potreba za utehom ženskog vokala ili jesenji predeli Srednjeg zapada dok se u kolima vozim sa Darijen Vilson i sa radi-

ja čujem tvoj glas kako peva o flanelskim košuljama i cimetu. Dragi Tejlor, priznajem ti – pobedila si moju pretencioznost. Dragi Tejlor – još više, priznajem ti, i pre si pobedila ceo svet, a danas si pobedila samu sebe.

Tejlor je izbacila novi album „The Life of a Showgirl“ kojim je zasigurno pokosila sve one koji su je godinama voleli. Nakon nešto baladičnijeg „Tortured Poets Departmenta“, došao je niz pesama koje su slatke, zabavne, pop i veoma ozbiljne, sve ono što Tejlor Swift zapravo jeste i sve ono što je predstavljala od svog početka. To nije više album tinejdžerke kantri pevačice iz Nešvila, nije ni album depresivne poetese u dvadesetim i ranim tridesetim (takvom smo navikli da je doživljavamo kroz poslednjih pet ili šest albuma).

Ono što je bitno drugačije od čitave ove pozicije jeste jedan zapanjujući momenat samoaktualizacije, jednog sigurnog glasa

žene koja razume da je to što jeste i da od toga nema dalje, žene pomirene sa svojom sudbinom i žene koja se polako lišava svih onih strahova koji su je kočili – straha da je nedovoljno dobra za ljubav, večnost ili miran život. Ali, ajmo polako. Šta znamo o Tejlor u proteklim mesecima i tokom proteklih godina?

Malo sam umorna od odgovaranja na pitanje: „A šta to vidiš u Tejlor Swift?“ Sećeci pre neki dan sa drugom, sjajnim piscem i prevodiocem, došla sam do sledećeg zaključka pokušavajući da mu odgovorim na to pitanje: „Ako je Lana del Rey Emili Bronte, Tejlor Swift je zasigurno Džejn Ostin.“ Ukratko, volim njene suprotnosti, njene dramske elemente u pesmama, načine na koje se dobijaju ideje o ljudskim odnosima i ljubavnim vezama na osnovu detalja iz svakodnevnog života u kom nema radikalnih, fatalnih situaci-

ja, ali koji nijedne sekunde nije lišen strasti i opasnosti koja kulja ispod naizgledne ženske mirnoće. Ta domicilnost i pito-most, a ujedno ranjenost, jeste nešto što je Tejlor dugo izdajalo.

Realno gledano, od samih početaka poezije, postoje pesnici koji se eksplicitno i implicitno izražavaju. Nikada ne bismo otpisali Virdžiniju Vulf i Silviju Plat zbog čednosti. Eto, zašto onda ne dopustiti Tejlor da bude čedna, romantična, zaodenuta u belu platu dok luta poljima Pensilvanije ili obučena u šljokice dok drži koncert milionima ljudi sa licem Barbi lutke i stavom lokalne devojkice?

Pa ipak, nismo joj dopustili. Mesecima i godinama smo je targetirali i govorili o njoj da je seljanka, nekvalitetna pevačica ili srednjeskolska buržujka. Sram nas bilo. Potcenili smo, ako ništa, onda jednu vrlo inteligentnu i vrednu osobu. Potcenili smo je kad je govorila čak i o onim mračnim stvarima, zbog pop melodija u albumu „Midnights“ bili smo skloni da previdimo ozbiljne stihove, ozbiljne borbe sa samom sobom, preispitivanja, egzistencijalna pitanja i strahove ne jedne mlade žene, već miliona mladih žena koje su se sa njenim stihovima identifikovale. Da smo malo bolje slušali, svi mi student književnosti (u koje se zbog završenog mastera u Americi sada i sama brojim), mogli smo čuti glas cele jedne generacije devojaka koje su nam pripovedale o svojim ljubavima, slomljenim srcima, slamanjima pod patrijarhalnim očekivanjima, o njihovim idejama idile, sreće i bespovratno, čini se, izgubljenog političkog i ličnog američkog sna. Te devojkice su uvek bile tu oko nas, a mi ih nismo primećivali. Šteta za nas, jer su odrasle u strava žene.

To vidimo prema Tejlor Swift, prema kojoj se trenutno i sam svet pomalo ravna. Nakon dva veoma introspektivna albuma, producirana od Džeka Antonofa, Tejlor je promenila producenta i odlučila da se vrati svojim starim kolegama, švedskim producentima Martinu i Šelbeku, sa kojim je radila jednu od svojih najboljih pesama „Cruel Summer“. Odličan potez, jer je sam Antonofov stil već počeo da prevazilazi sam sebe, a pesme dve (pre njega potpuno različite) kantautorke sa kojim je radio, Tejlor Swift i Lana del Rej, počele su da zvuče gotovo identično (obratite pažnju na to koliko liči „Tortured Poets Department“ na Lanine nove

singlove). Ova odluka dovela je do toga da „The Life of the Showgirl“ nosi u sebi jednu dozu muzičke svežine, koja zvuči anahrono i veoma podseća na stil ranih 2010-ih, ali zapravo je užasno moderna i čini da se osetimo ponovo kao da se muzika i zvuk više cene od umetničkog japajakanja (da, ovde mislim na Etel Kejn i delimično Čejpl Roan, iako je obožavam). Ukratko rečeno, pesme na albumu su izuzetne. One su i zavodljive i drske, i popastične i nežne, i ekscentrične i potpuno obične. Ako smo se plašili da će Tejlor da omaši sa promenom producenta, sad smo kolektivno odahnuli. Tejlor je donela najbolju moguću odluku.

Nije čudo što se ovaj album pojavljuje nakon još jednog sjajnog pop albuma ove godine. Reč je o „Man's Best Friend“ Sabine Karpenter, sa kojom je Tejlor i snimila pesmu „The Life of a Showgirl“ koja je ujedno i poslednja traka na Tejlorinom novom albumu. Mala Barbi lutka kakva jeste, Sabrina je uspela u novom

MALO SAM UMORNA OD
ODGOVARANJA NA PITANJE:
„A ŠTA TO VIDIŠ U TEJLOR
SVIFT?“ UKRATKO, VOLIM NJENE
SUPTILNOSTI, NJENE DRAMSKE
ELEMENTE U PESMAMA, NAČINE
NA KOJE SE DOBIJAJU IDEJE O
LJUDSKIM ODNOSIMA I VEZAMA

albumu da svojom silikonskom estetikom pruži nešto divno: ideju otpora čak i u tradicionalnim predstavama ženstvenosti i lepote. To, možda, nikada ne bi uspela da na čitavu jednu generaciju mladih pop zvezda nije uticala i sama Tejlor, i sama nežna, ženstvena Barbi.

Zato je i dirljivo što je pozvala Sabrinu da dâ pečat na njenom albumu, i to sa završnom pesmom. I, u stvari, ne postoji ništa što nije dirljivo u toj priči. Samo pet godina nakon ere nabrijanih treperki koje su iznele mnoge važne društvene teme poput ženskog prkosa i telesne pozitivnosti u prvi plan, došla je novo-stara generacija devojaka koja za sebe tvrdi da nisu „savage“ (divljakušice?), već baš ono što većina nas jeste – dobre devojkice koje znaju da pokažu zube onda kada treba. To je mnogo lepo. To nas je oslobodilo pritiska da večno moramo da budemo veoma seksi i nabrijane i dalo nam novu perspektivu toga da nema ničeg manje zajeбанog u stavu lepo nasmejane devojkice sa stavom.

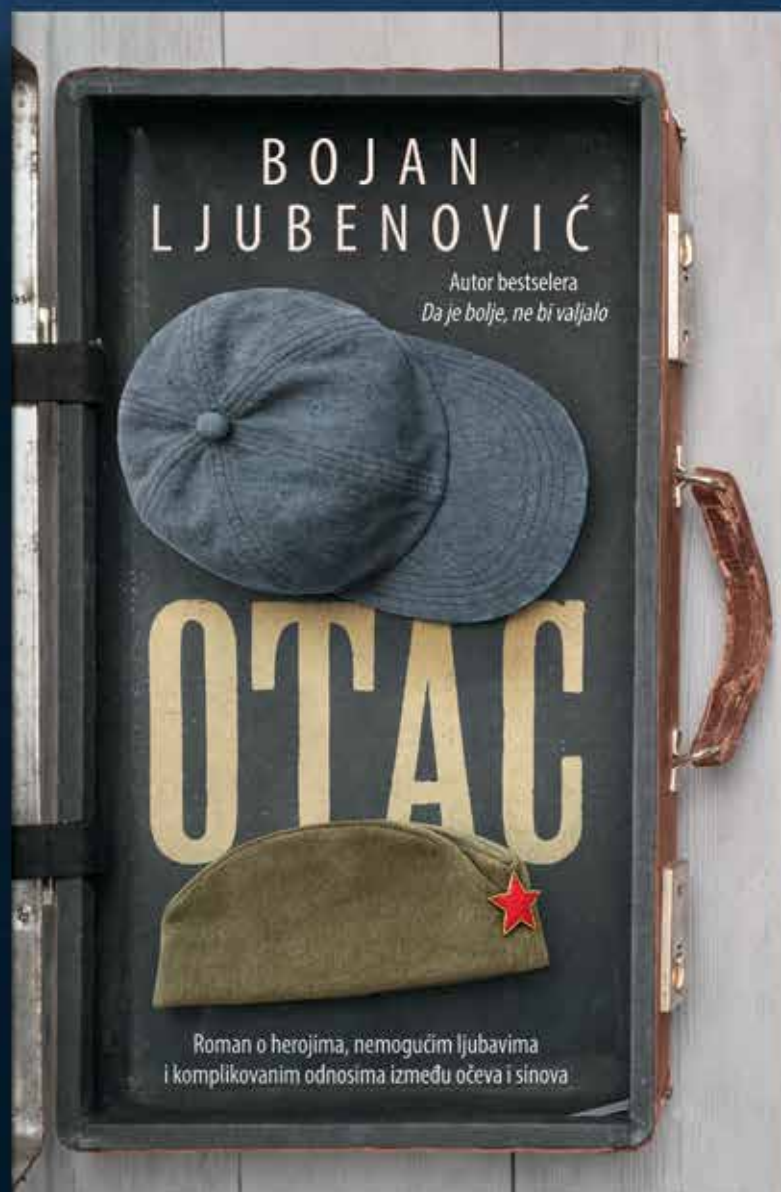
Lepo vaspitana devojkica sa stavom – eto, o tome je „The Life of the Showgirl“. Ceo album priča o toj devojkici, devojkici koja je rasla sa idejom velikih zvezda i onda je dan dan postala jedna od takvih, ne zaboravljajući da voli, ima prijatelje i uprkos svim mukama besomučno traga za smislom (ako ne srećom, jer znamo da je i ona kapitalistički imperativ – ali šta onda – zar ne postoji makar zadovoljstvo svojim stanjem?). To nije pompeznost koju smo očekivali kada smo čuli za naziv albuma i videli slike kao promo materijale.

To nije priča o dekadenciji starog Holivuda (pozdravljamo te, Lana del Rej iz mladih dana!), to nije priča o filmskim zvezdama koje se napijaju u hotelskim sobama (iako jedna pesma sa albuma nosi naziv „Elizabeth Tejlor“). To je priča o hotelskim sobama u kojim, ipak, pored sve sjebanosti, postoji bar ono nešto lepo i normalno u šta se možemo vratiti kada nas kovitlac misli preplavi. Ovo je beskrajno nežna priča o jednoj „normalnoj“ (premda neurotičnoj) devojkici koja pored sveg uspeha u svom životu zna da radi ono najbitnije: da voli.

Znamo da se verila. Verovatno je i njena veza sa miljenikom nacije Trevisom Kelsijem zaslužna za njenu sreću. Pre samo nekoliko meseci rekla bih vam da ljubav ne unosi sreću. Početkom leta, moja prijateljica S. koja se udavala u Jerevanu, na dan svog venčanja mi je rekla: „Veruj mi, ljubav me je izlečila od socijalizma i depresije.“ Možda sam od tada malo promenila mišljenje. Ne verujem da vas ljubav leči od socijalizma, koji jeste u ideji ljubav, ali možda od depresije ipak leči. Čini se da to radi za Tejlora. Nekada je svet u njoj video ženu koja zatrpava bol uz pomoć rada. Sa novim albumom, sklona sam da poverujem da pred nama stoji jedna sasvim druga žena. Sazrela, promišljena, svoja. I nije li to divno? Nemojte misliti da je to neoliberalni san. To je pitanje stava, a ne sladunjavosti.

Ne prestajem da slušam „The Life of a Showgirl“. Delikatnost, nežnost, ukus, sklad, iščašenost, ljubav. Filmske zvezde kao na platnu, one koje su nas formirale u detinjstvu, pre nego što smo znali da su slomljene kao ljudi. Želim da živim u tom filmu zauvek: u filmu u kom su Elizabeth Tejlora i ona druga Tejlora istovremeno sasvim moguće i u kojoj dele obe sebe – i one tužne i one savršeno samosvesne – i tako dobijaju totalitet jednog ženskog iskustva. **N**

OD AUTORA HIT ROMANA *DA JE BOLJE, NE BI VALJALO*

Uzbudljiva,
duhovita
i duboko
emotivna
priča o
porodici,
ljubavi i
državi.

Laguna

O SNIMANJU ZA AGELAST

VIZELJ

Vlaška magija kao tema svirke

K

ada se planira ovakav sešn, koliko ostane prostora da se osmisli nešto što je više od svirke pred kamerama?

Kada se pravi sešn koji je u formi mini-filma, sva planiranja dolaze pre. Pisme se pažljivo biraju u skladu sa narativom koji želimo da predstavimo. Svakako, kada god sviramo, trudimo se da inkorporiramo svirku u dat ambijent. Cela ta priča je svakako uklopljena u estetiku koju bend neguje u poslednje vreme. Na licu mesta nema puno prostora za improvizaciju ali duh samog mesta je uticao na neki magijski način na samu izvedbu pesama.

U Agelast sešnu je i audio-snimak padanja u trans, koliko ste sada više zainteresovani za vlašku kulturu?

Dosta nas je interesovala i pre, otud ta ideja. Međutim, kada smo osetili energiju samih mesta, uspeali smo da povežemo i unapredimo naše predznanje te shvatimo značaj i samim tim pomognemo da se očuva ta umiruća tradicija. Snimak padanja u trans je jedini koji postoji i uklopio se u sešn fenomenalno. Ne postoji bolja tema za prvi sešn koji je istovremeno i muzički film, i još jednom veliko hvala Agelastu na ukazanom poverenju.

Da li vas nervira „prtljag“ uvek mladog i obećavajućeg benda a zapravo postojite više od decenije? Da li ste sami sebi ispunili obećanja o tome dokle ćete dobaciti u karijeri?

Ne vidim to kao prtljag mladog obećavajućeg benda jer smo još uvek mladi a sva dosadašnja obećanja smo sami sebi a i drugima ispunili. Ambicije su svakako uvek velike kao i mogućnosti. To što postojimo više od decenije i nije neko merilo jer kada smo počinjali, prvo, imali

smo svi po 15-16 godina te pojma nismo imali ni o čemu, a drugo, svakako infrastruktura scene nije ni blizu bila dobra kao danas. Zadovoljni smo dosadašnjim radom i ne nameravamo da stanemo, još smo mladi. Domaća scena svakako ne jenjava i tu smo da podržimo bilo koga ko kreće da se bavi muzikom.

Da li ste stigli da pričate sa članovima benda Sisters of Mercy u večeri zajedničkog nastupa sa njima u Luci Beograd?

Prvo samo želim da napomenem da su meni The Sisters of Mercy bili omiljeni bend u tinejdžerskom periodu. Prvo nismo znali kako će goth publika da prihvati nas kao predgrupu, neki su već čuli ali za one koji nisu čuli verovatno je bilo čudno što smo baš mi bili izbor. Ima sličnosti ali na prvu smo mi i Sistersi stvarno drugačiji. Tokom našeg nastupa su nas skoro svi prihvatili kao

da smo oduvek deo te scene, i hvala im na tome. Endru Eldrič iz The Sisters of Mercy se nije pojavio na tonskoj probi, što je sasvim okej. Mi smo sedeli u svom šatoru u bekstejdzu, bacio sam pogled u njihov šator i video Endrua okrenutog leđima i malo sam skoknuo od sreće. Vratio sam se nazad u svoj šator i uzbuđeno rekao Veljku: „Evo ga! Alo!“ Veljko me je ubedio da mu poželim sreću, ja sam to i uradio. Ušao sam u šator i rekao „Good luck“, a brat moj Endru je rekao „Thank you“. Ako mene pitate, mi smo sad praktično kumovi, on na moju svadbu sigurno dolazi, a meni je više nego jasno da sam pozvan u Lids da malo popijemo neki čaj, neku kaficu i popušimo 300 cigareta jer cigaretu iz usta vadio nije, po tome smo slični isto. Kada su se spojili naši utisci i utisci ljudi sa koncerta, shvatio sam da naša domaća scena, ne da obećava, nego može da parira sa svetskom scenom. **N**

Usta puna mora

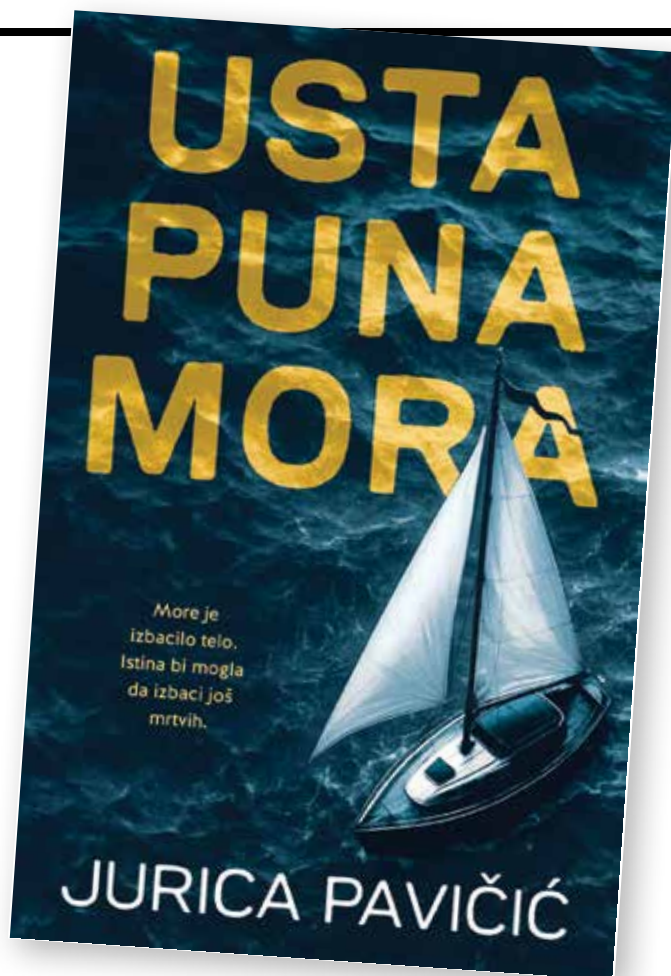
INTRIGANTNI TRILER I POLITIČKE TAJNE

Specijalno za **Nedeljnik** piše književnik, filmski i književni kritičar **Đorđe Bajić**

Jurica Pavičić već duže vreme – i to sa punim pravom – zauzima značajno mesto na književnoj sceni regiona, pa i šire od toga. Sa bogatom bibliografijom i nagradama koje potvrđuju njegovu poziciju, on je autor koji ume, kao što su kritičari i čitaoci već ranije uočili, da prepozna neuralgične tačke društva i pretoči ih u uzbudljive, a istovremeno duboko promišljene narative. Njegov novi roman „Usta puna mora“ potvrđuje tu reputaciju – u pitanju je delo koje vešto spaja društveni komentar i krimi-zaplet, stvarajući priču koja ne ostavlja prostora za ravnodušnost.

Roman počinje kao intrigantan triler: more kod Trogira izbacuje telo nepoznatog starijeg muškarca, a penzionisani i osramoćeni novinar Goran Najev, na molbu žene sa kojom je davno, u mladosti, bio u vezi, počinje da istražuje taj slučaj. Najev, naravno, ubrzo shvata da iza tog događaja stoji mnogo dublja i opasnija priča. Nizom vešto konstruisanih obrta, Pavičić vodi čitaoca kroz mrežu ratnih tajni, zataških zločina i korumpirane tranzicije stvarnosti, sve do samog mračnog srca jedne od najvećih trauma naše skore prošlosti – operacije „Oluja“.

„Usta puna mora“ nisu zabavno štivo za jednokratnu upotrebu i brz zaborav, već melanholičan, duboko depresivan zapis o ceni „pobede“. Svako poglavlje, a ima ih 41, odiše atmosferom paranoje i nelagodnog podsećanja da rat nije završen sve

LEŠ NEPOZNATOG MUŠKARCA

More kod Trogira izbacuje telo nepoznatog starijeg muškarca, a penzionisani i osramoćeni novinar Goran Najev, na molbu žene sa kojom je davno, u mladosti, bio u vezi, počinje da istražuje taj slučaj

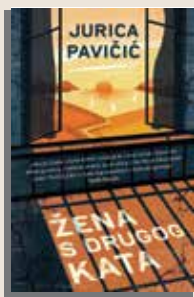
dok njegove senke nastavljaju da oblikuju živote onih koji su preživeli. Pavičić pokazuje izuzetnu umešnost u balansiranju između napetosti zapleta i snažnog prikaza društvenih rana i trauma, uz to dajući prilično uznemirujuću sliku današnje Hrvatske, opustele zemlje koju razjedaju vlastite zakopane tajne.

Stilski, roman odiše mediteranskim koloritom: miris soli, tišina pustih obala, elegantni brodovi koji čekaju porinuće i naizgled idilični vinogradi na ostrvu kontrastiraju surovosti ljudskih odluka i zločina, što je kombinacija koja romanu daje posebnu atmosferu. „Usta puna mora“ potvrđuju da je Pavičić autor koji još kako ume da osvetli mračna mesta kolektivnog pamćenja i da ih pretoči u fikciju koja je istovremeno uzbudljiva i bolno stvarna. To je roman o tajnama koje odbijaju da potonu i o telima – i istinama – koje more uporno, iznova i iznova, vraća na obalu. **N**

Crvena voda Jurica Pavičić

Septembra 1989. u gradiću nadomak Splita sedamnaestogodišnja Silva nestaje tokom ribarske fešte. Policijska istraga otkriva neke pojedinosti o devojci koje ni porodica nije znala. Iznenada se pojavljuje i svedokinja koja tvrdi da je Silvu videla jutro nakon nestanka kako kupuje autobusku kartu za inostranstvo. Sve ukazuje na to da je Silva još živa... **N**

Žena s drugog kata Jurica Pavičić

„Žena s drugog kata“ anatomija je tragedije u kojoj takozvani obični ljudi postaju akteri crne hronike. Mlada Bruna zaljubljenica je u mornara Franu. Srećna veza kulminira brakom, a par se useljava na zaseban sprat kuće koju su uz velika odricanja podigli Franini roditelji. Nije prošlo ni godinu dana, a Bruna je u požeskom zatvoru, gde služi višegodišnju kaznu zbog ubistva sverkrve... **N**

Piše Hana Piščević

Skok iz rupe

Moja knjiga uskoro izlazi iz štampe. Ljudi će moći da je drže u rukama. Da je vole ili da je ne vole. Ovog vikenda, povodom intervjua za jedan magazin, bila sam na fotkanju. Nije mi prvi put ispred kamere ali se svaki put osećam isto. Kao Alisa dok pada u onu rupu i nema pojma gde se nalazi i gde će završiti... Tako se osećam kad mi neko kaže šta da obučem, kako da se namestim, gde da gledam. Nije mi prvi put ali verujem da se nikad neću navići. Da će mi uvek biti makar malo neprijatno.

Ovog puta, želeli su da me obuku u neko elegantno šljokičavo odelo u kome toliko ne bih ličila na sebe da sam mogla da zamislim komentare poput 'Objavila knjigu pa odlepila', u stilu 'Udarila je slava u glavu'. Predložili su mi da moju ludu veliku kosu sabiju u malu prezačignutu pundu. I da na moje čisto lice nanesu slojeve pudera, maskara i sjajeva iako sam im naglasila da se ne šminkam. Da svega par puta godišnje stavim crveni karmin. To je moj maksimum.

I tako nafrakanu i utegnutu fotkali bi me u nekakvom staklenom studiju koji mi je strašno ličio na veliku tuš-kabinu. Jedina osoba koja je bila uz mene, uz moju neukrotivu kosu, dečje lice, preveliki džemper i skini džins, bila je fotografkinja. Navijala je da me ili puste da izgledam kao Ja (radikalan zahtev) ili da me potpuno ludo kostimiraju, da izgledam kao da se ozbiljno dobro zabavam. Žena iz produkcije nije poslušala ni nju ni mene, ali na našu pritajenu sreću, sve je pošlo naopako (za vrapce i mač-

ke). Odelo koje je donela bilo je nekoliko brojeva veće od moje veličine tako da je izgledalo kao da se u njemu davim, kao da ću svakog časa potonuti i nestati ispod belog platna. Bila je užasnuta.

Dok mi se bezbroj puta izvinjavala, šminkerka je javila da čitavo jutro povraća. Šou se raspadao kao kad povučesh vunicu i rasparaš džemper. Žena je zatim sama otkazala frizera, kao da je želela, kad se sve već raspada, da nad tim ima nekakvu kontrolu. Iskoristila sam trenutak da nežno predložim da ostanem u svojoj odeći, sa svojom glavom na ramenima, kad sam već tu. Gledala me je tužno a onda odjednom, kao da joj se lice opustilo, rekla je: 'Da, to uopšte nije loše. Upaliće.' Pitala sam se šta će to tačno upaliti? Ne izgledam tako loše ili će mi se prodati knjige? Fotografkinja mi je krišom pružila ruku a ja sam joj bacila kosku. Kako se sve raširilo i otišlo za nekog do-đavola, za nekog do-raja, rešila sam da idem na sve ili ništa i predložila da ne idemo u studio tuš-kabinu već da sve obavimo napolju, u mom kraju.

Pristala je. Nije se čak ni opirala. Samo je klimnula glavom. Fotkanje je, mogu slobodno to da izjavim, prošlo sjajno. Ja sam bila ja, fotografkinja je bila ona, a pozadina je bio zid moje omiljene kuće. Sve kako jeste. Imala sam čak i jednu bubuljicu koja je bila tu čisto da pokaže da smo odnele jednu malu pobjedu u svetu šminke i prevare. Šalim se, neću ovo pretvarati u nekakvu revoluciju, znamo gde se revolucija odvija. Ali činjenica da će me dete sutra prepoznati u tom časopisu, da je to ista ona mama koja joj briše nos i mleko iz usta, tako mi je lepa. **N**

NOVI ALBUM POP-SOUL ZVEZDE

OLIVIA DEAN

Osvajanje top-lista i druženje sa Bridžet Džouns

Olivia Dean objavila je svoj dugo očekivani, drugi album „The Art of Loving“, uključujući i vodeći singl „So Easy (To Fall In Love)“. Njen debi album „Messy“ dobio je veliko priznanje kritike i učvrstio njen status jednog od najupečatljivijih glasova u neo-soul i pop žanrovima. Nedavno je Olivia postala prva britanska žena koja je imala tri UK top 10 singla, posle Adele. Njena poslednja numera „Man I Need“ brzo je postala najbolje plasirana pesma britanskog izvođača na Spotify's Global Charts ove godine, a plasirala se i na Billboard Hot 100 listu na 37 poziciju. Ranije ovog meseca, najavila je svoju najveću koncertnu turneju po UK i Evropi, do sada, koja počinje u aprilu

2026, uključujući četiri rasprodate večeri u The O2 London. Ranije ove godine, Olivia Dean bila je predgrupa Samu Fenderu na njegovoj turneji po UK, uključujući rasprodat nastup na London Stadiumu, gde su prvi put izveli duet „Rein Me In“. Nedavno je nastupala sa Sabrinom Carpenter na njenom

nastupu na BST Hyde Parku 6. jula i pridružice joj se ponovo na nizu američkih koncerata uključujući pet rasprodatih večeri u Madison Square Gardenu. Sa ovim novim albumom, Olivia Dean poziva slušaoce u novu eru zvuka i pripovedanja. Postavljen kao nežan, nameran dubinski zaron u mnoge dimenzije ljubavi – romantične, platonske, prema sebi i svemu između – „The Art of Loving“ započinje uzbudljivo novo poglavlje za jednu od najfascinantnijih britanskih umetnica. Olivia Dean je brzo postala jedan od najuzbudljivijih muzičkih talenata u Velikoj Britaniji. Poznata po svojoj fuziji neo-soula, popa i jazzu, stvorila je jedinstven zvuk koji spaja bezvremenske žanrove sa modernim šarmom. **N**

Challenge rekonstrukcija

kulinarsko takmičenje u
rekonstrukci tradicionalnih jela

FINALE

11. oktobar 2025.

Mokrin House, Mokrin

14.00h

Gastro Workshop „Savršeno pile“
Klino.rs x chef Vukašin Mršević

14.45h

Gastro Workshop „Umetnost paste“
Chef Jasmina Vukašinović

15.30h

Gastro Workshop „Mala škola sira“
Francuske tajne

17.30h

Proglašenje pobednika

18.00h

Afterparty

ulaznice Gigstix
challengerekonstrukcija.rs

Changeover festival 2025.

SREDNJOVEKOVNI FOLK I ELEKTROPANK
KRAJ BRANKOVOG MOSTA

FOTO: THALESPIAGET

CHANGEOVER FESTIVAL, MEĐUNARODNI MULTIŽANROVSKI MUZIČKI DOGAĐAJ, ostaje posvećen podržavanju i promociji savremene nezavisne scene. Nakon uspeha prolećnog izdanja, pažnja se sada prebacuje na vodeći događaj, koji se održava u Beogradu od 8. do 11. oktobra 2025. godine.

U svom četvrtom izdanju, festival predstavlja preko osamdeset izvođača sa lokalne, regionalne i međunarodne scene. Ukorenjen u lokalnoj sceni i sa globalnim prisustvom, Changeover stavlja Beograd na mapu značajnih evropskih muzičkih destinacija. Festival stvara dinamično okruženje u kojem se umetnici, profesionalci i publika susreću kroz žive nastupe, zajedničke projekte i kulturnu razmenu. Kroz svoj inovativni i raznovrstan program, festival podržava autentično umetničko izražavanje, služeći kao ključna platforma za otkrivanje i osnaživanje nove generacije muzičara.

Neki od izvođača na Changeover 2025. su: Moin (UK) – vizionarski trio iz Londona – jedan od najinovativnijih i najcenjenijih eksperimental-

nih rok bendova na današnjoj muzičkoj sceni. Njihov zvuk rekontekstualizuje žanrove zasnovane na gitari kao što su grandž, šugejz i postrok. Lust for youth (DK) – švedsko-danski elektronski duo Hanes Norvide i Malte Fišer spadaju među najuticajnija imena moderne skandinavske scene novog talasa. Njihovu estetiku definišu ledene melodije i zvuk vođen sintisajzerima. Mermaid Chunky (UK) – audio-vizuelni performans duo iz Londona poznat po svojoj prepoznatljivoj mešavini srednjovekovnog folka, razigranog elektropanka i sintisajzerskog kabarea. Nedavno je potpisao ugovor sa Džejsom Merfijem iz LCD Sound-systema za izdavačku kuću DFA Records. Creme Solaire (CH) – švajcarski elektropank duo koji meša različite muzičke stilove sa višejezičnom poezijom, razigranim humorom i apsurdnim vizuelnim kolažima. Qurdi (SRB) – energični kvartet iz Beograda sa članovima nekadašnjih bendova Žene kese i Cmok. Širom (SLO) – slovenački trio koji pomera granice, široko priznat kao jedan od najupečatljivijih avant-folk bendova iz ovog dela Evrope. **N**

Gvozdenovi Kristali

U Denmark stritu u Londonu, u knjižari gde su naslovi uglavnom iz muzičke industrije, pop kulture, vidiš koliko je reunion Oasis vratio mnogo toga. Uz mnoštvo stvari i sam fenomen britpopa koji je obeležio devedesete godine. Toliko naslova o raznim spektrima burne i značajne decenije u britanskoj i svetskoj muzici.

Kod nas, u Srbiji, rokenrol publicistika je kao i sam današnji rokenrol, dosta siromašna. Nedavna smrt Dejana Gvozdena povukla je zaprepašćenje, tugu, jer je otišao neko ko je izgledao, a tako je to uglavnom u rokenrolu, kao neko u večnim dvadesetim godinama.

Njegov bend Kristali pojavio se u sumornim devedesetim godinama sankcija, ratova, ubistava, bede... Njegov bend, kao i Oružjem protivu otmičara, Eva Braun... bili su nosioci srpskog popa devedesetih godina. Britpop kao muzička scenografija britanskog novog doba sa novim laburistima koji se „grebu“ o slavu Oasis i Blur-a, ali veselo doba u raskoraku sa nama, a to će reći i britanski ambasador pričajući o Oasisu, razumejući našu nesreću odrastanja devedesetih godina koja se razlikovala od vršnjaka u Evropi pa naravno i u Britaniji.

Taj srpski pop devedesetih nosio je neku razbibrigu i ne znam da li je bio dirigovan željom da se pokaže da okolo pucaju, ali neće pucati naši životi. Bili su tu bendovi odličnih melodija i pesama u kojima je tematika bila pretežno ljubav koja je moguća i sa platom od deset evra koliko su imali roditelji stvaralaca tih pesama. Čak se i simuliralo garderobom, obucom, jednom rečju stajlingom, a rokenrol je pružao olakšanje ondašnjim roditeljima kreatora ovih pesama koji su mogli da izdvoje deo od svojih jednomesečnih deset evra za outfit mezimaca.

Brojne emisije na TV-u davale su značaj ovoj sceni. Gotovo sve TV stanice imale su emisiju o rokenrolu, pa je čak i Pink imao svoju. Paralelno s ovim srpskim popom išao je Darkvud dab sa sve moćnijim pesmama i produkcijom i bendovi Sanšajn i Blok aut koji su u tekstovima nosili to beznade devedesetih.

Sve je to okupljeno onda na onim koncertima za animaciju omladine da izađe na izbore 2000. Dok se Noel iz Oasis-a pokajao što je bio na prijemu u Dauning stritu kod premijera odrekavši se laburista, članovi srpskih bendova zdušno su krenuli u podršku političkim partijama koje su ih po dolasku na vlast zaboravile pravdajući to time da je sada kapitalizam, tranzicija, tržište. Vedete srpskih pop bendova našle su oficijelna zanimanja i neće imati reunion turneje kao britpop kolege, iako su ostavile trag u životima i sceni, samo što je tužno da odlasci poput Gvozdenovog podsete na to. **N**

Nedeljnik na kvizu

Rodendani su zapravo sjajna prilika za reminiscenciju, za prelistavanje života – ponekad sasvim doslovno

Utoj kući oduvek su se gledali kvizovi. Moja prva sećanja na televiziju, mnogo pre nego što je Dnevnik, sa dugim cevima i maslinastim uniformama i nekim toponimima kao Pakrac i Mrkonjić Grad, počeo netremice da se prati, bile su fudbalske utakmice i neki likovi koji pogađaju slova i brojke. Znao sam kako izgleda Kvisko pre nego što sam znao kako izgleda Miki Maus.

I godinama kasnije, kada bismo se kao studenti vratili na ferije, njih dvoje bi bili spakovani ispred sve većih prijemnika – jedno na kauču, drugo na dvosedu – a na ekranu bi bio neki kanal, hrvatski ili srpski ili talijanski, i na njemu kviz. Zamišljam ih nekada i dalje, kako pogađaju sve odgovore iz prve, gde god da ih neko propituje...

MOŽDA SAM ZATO DOBAR U KVIZOVIMA, mada nemam nikakvu čagu to i da dokažem. Dobar sam u kvizovima na razini na kojoj mogu i dalje da je impresioniram kada, u retkim trenucima dok vrtimo kanale, naiđu neke pitalice. „Bismark, Severna Dakota!“, „Nera, leva pri toka Dunava!“, „Alan Hansen, sigurno!“, „Plavi!“, rekao bih tri treptaja pre nego što bi isto uradio neki već *jan bažik* na ekranu.

Pritisak bi krenuo gotovo odmah. I pre nego što su maha uzeli *pab kvizovi*, koje uspešno izbegavam iako mi svi garantuju da je *mnogo dobra zabava*, upirali su, znani i manje znani, da se *prijavim na kviz*. Šta fali, uzmeš neke pare, lepo se zabaviš, a nije kao da imaš tremu od kamera...

Nema šanse, odmahujem u sekundi glavom.

Ovako, dakle, izgleda moja najveća noćna mora.

Čuje se ona dramatična muzika, svetla se pale, moje noge vise sa one stolice, a naspram mene je voditelj, Tarik ili Zeka Milioner, svejedno. Sve vrste pomoći su iskorišćene, pitanje je poslednje, za

tri miliona dinara ili koliko već milijuna kuna, i moglo bi da bude bilo šta, ali pitanje je iz oblasti koju bi trebalo da jako dobro poznajem.

Toga me je najviše strah, ne da neću uzeti nikakav novac, niti da će me neko drugi pobediti, nego da ću ispasti glup na najgluplji mogući način: da neću znati odgovor na pitanje koje je logično, za koje svi što me gledaju i navijaju za mene kažu – ha-ha-ha, pa nije moglo bolje.

Koje je, dakle, pitanje iz mog najgoreg košmara?

TARIK SE SUGESTIVNO SMEŠKA, VEĆ MISLI da će morati da mi napiše onaj ček i deluje zadovoljno što je neko napokon prebrodio sve prepreke, dobaci mi nešto poput „A čuj, Marko, mogu te već zvati Mare, kak’ biste vi Beograđani rekli, ovo će ti biti zicer“.

Još jednom muzika, još jednom svetla, a onda na malecnom ekranu ispred mene kreće:

„Kada je rođendan beogradskog tjednika Nedeljnik? Pod A: 28. jula; Pod B: 11. oktobra; Pod C: 15. oktobra; Pod D: 30. decembra“

Publika je spremna za ovacije. Ovi moji, koji su se skupili da me gledaju kao da je finale Svetskog prvenstva, ne veruju šta se događa. Čoveku koji je odgovorni urednik nedeljnika Nedeljnik postaviti pitanje o tom listu? Može li laganije?

A onda naš junak, protagonista ove noćne more, počinje vidno da se znoj. Znam da nije jul. Ali vidite, stvar sa tim tjednikom je što ima dve godine rođenja, hteo bi on da objasni Tariku, samo ne uspeva. Zvuči bizarno, pa valjda svi znaju datum kada su osnovani, zna to i mesna zajednica Lipov lad, a kamoli neće jedan ugledan politički magazin.

Samo što je istina: niko, pa ni odgovorno lice za mnogo šta u redakciji nije sigurno da bi, u pola noći ili u pola dana umelo da iz cuga odgovori na pitanje kad tačno slavimo, ali i koji je ovo rođendan.

Dobro, karikiram, a i nisam od onih

koji ne vole rođendane; zapravo, sa godinama koje prolaze sve više volim i onaj svoj (sticajem okolnosti, u onom scenariju je upravo „Pod A“), pa tako sve više volim i ovaj Nedeljnikov, koji ćemo, kao što vidite, obeležiti skromno, u krugu porodice i prijatelja i na povećanom broju strana.

Rodendani su zapravo sjajna prilika za reminiscenciju, za prelistavanje života – ponekad sasvim doslovno. Uхватim sebe nekad, za onih sporijih dana u redakciji, kako nasumice otvaram stare brojeve Nedeljnika, da spakovane u korice što stoje u hodniku, da u PDF-inačici; nekad se nerviram koliko smo bili mudri, nekad se zaprepastim koliko smo bili kratkovidni, nekada pomislim kako se ranije bolje pisalo, nekada shvatim da pola tih tekstova ne bi stiglo do štampe da ih nešto danas dohvatim.

KROZ STARE BROJEVE NEDELJNIKA, ČAK I manje po naslovnim strana-

ma nego po onim skrivenim tekstovima koji otoiči nisu zaslužili čak ni sitna slova na koricama, čita se novija istorija ove zemlje i ovog društva, mnogo bolje i jasnije nego u istorijskim knjigama koje, nadamo se, nikada neće biti napisane.

Uglavnom se oduprem porivu da u tom listanju prebacim na 62. stranicu, manje iz straha da mi se neće svideti čovek koji je tu nešto smatrao, više zbog panike da se previše vidi njegova intimna istorija, u tih 4.500-5.000 karaktera sa proredom; i onda kada se zaljubio, i onda kada ga je usvojio jedan pas, i onda kada se opraštao od omiljene profesorke, od babe i dede i ujaka, od muzičara, od omiljenih časopisa, i onda kada se svađao sa sestrom, i onda kada je patio za vozovima, za gradovima, za putovanjima, za životima, za ovom ili drugim zemljama.

Toga me, zapravo, više strah, više čak i od toga da ću ispasti glup na kvizu: da će mi Tarik citirati neki tekst iz omiljenog tjednika, i da neću znati ko je to napisao.

„Ti, budalo, kad si bio pametniji!“ **N**

Our ambition is to eliminate cancer as a cause of death.

KAD USPEH POSTANE STIL ŽIVOTA

Vaša srebrna zvezda govori umesto Vas.
Izaberite GLC i vozite u svom stilu.

62.000€

GLC 200 d 4M
Star Edition

550€

Mesečno

Slika je reprezentativnog karaktera. Prosečna potrošnja za GLC 200 d 4M je 5,3 l, CO₂ emisija 139 g/km.

INTESA LEASING

Kamatna stopa: 4,3% u saradnji sa Intesa Leasing. Ponuda za finansiranje se odnose na: 30% učešća, period otplate 60 meseci i 27,5% ostatka vrednosti. Ponuda važi isključivo za pravna lica. Iznosi iskazani u navedenoj ponudi mogu varirati zbog promena kursa, kreditnog rejtinga potencijalnog primaoca lizinga i drugih faktora. Ova informativna ponuda ne predstavlja poziv za zaključenje ugovora o finansijskom lizingu, već samo informaciju davaoca lizinga o mogućim uslovima u slučaju zaključenja ugovora o finansijskom lizingu. Konačna ponuda će biti prezentovana na osnovu zahteva potencijalnog primaoca lizinga, ocene njegove kreditne sposobnosti i (pro) fakture Isporučioca predmeta lizinga. **Reprezentativni primer** - <https://www.mercedes-benz.rs/our-brands/kad-uspeh-postane-stil-zivota/>